

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Muhasebe Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

146992

**Muhasebe Uygulamalarında Enron Vak'asının Yeri ve Önemi
ve Ülkemiz Muhasebe Uygulamaları Üzerindeki Etkisi**

Ayça Zeynep SÜER
2501010300

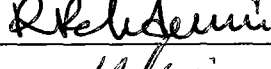

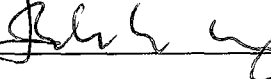
146992

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Recep PEKDEMİR

İstanbul, 2004

TEZ ONAYI

Enstitümüz **MUHASEBE** Bilim Dalında 2501010300 numaralı **AYÇA ZEYNEP SÜER**'in hazırladığı “**MUHASEBE UYGULAMALARINDA ENRON VAK'ASININ YERİ VE ÖNEMİ VE ÜLKEMİZ MUHASEBE UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**” konulu **YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10.Maddesi uyarınca **14/07/2004 Çarşamba** günü saat **10.00**'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin .....**KABUL**.....'ne* **OYBİRLİĞİ / ÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF.DR.FAHİR BİLGİNOĞLU	KABUL	
PROF.DR.RECEP PEKDEMİR	KABUL	
DOÇ.DR.YAKUP SELVİ	KABUL	
DOÇ.DR.AHMET KÖSE	KABUL	
YRD.DOÇ.DR.ERTUĞRUL BURGAZLIOĞLU	KABUL	

ÖZ

Sermaye piyasalarının globalleşmesi, bilgi işleme kapasitelerinin artması, internet ve telekomünikasyon alanındaki gelişmeler, şeffaf ve karşılaştırılabilir finansal raporlama standartlarını gerektirmektedir. Bu gereksinim doğrultusunda dünyada muhasebe ve denetim alanında global standartlar seti oluşturulması için çalışmalara başlanmıştır.

Bu tez çalışmasında ABD ve Avrupa'da meydana gelen muhasebe skandallarının nedenlerinin incelenmesi ve bu skandallardan sonra ortaya çıkan gelişmelerin ülkemiz muhasebe uygulamalarına etkisinin ortaya konması amaçlanmıştır.

ABSTRACT

The globalization of capital markets, the increasing on the capacity of information systems, and the developments in the internet and telecommunications have required the transparent and comparable financial reporting standards. In accordance with this case, the preparations of setting the global standards in accounting and auditing have been started in the world.

The purpose of this study is to examine causes of the accounting scandals taking place in the USA and Europe, and to put the effects of developments after these scandals on the Turkish Accounting Practices.

ÖNSÖZ

“Muhasebe Uygulamalarında Enron Vak’asının Yeri ve Önemi ve Ülkemiz Muhasebe Uygulamaları Üzerindeki Etkisi” başlıklı bu çalışmada, muhasebe skandallarına neden olan kurumsal yönetim sorunları ve stratejik faktörler, yanlış muhasebe ve denetim uygulamaları incelenmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, bu skandalların ABD’deki ve uluslararası düzeydeki sonuçları, ülkemiz üzerindeki etkileri ve ülkemizde alınması gereken tedbirlerin ortaya konması amaçlanmıştır.

Bu tez çalışmasının hazırlanmasının her aşamasında büyük katkı ve yardımlarını ve bu çalışma sırasında desteklerini esirgemeyen ve yetişmemde katkıları bulunan Fakültemiz Muhasebe Anabilim Dalı’ndaki tüm öğretim üye ve yardımcılarına sonsuz teşekkürü borç bilir, saygılarımı sunarım.

Eğitim ve öğrenim yaşamım boyunca tüm çalışmalarında bana destek olan aileme teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT).....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x

GİRİŞ.....	1
0.1. ÇALIŞMANIN AMACI	1
0.2. ÇALIŞMA KONUSUNUN ÖNEMİ	1
0.3. ÇALIŞMADA UYGULANAN YÖNTEM	1
0.4. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE KISITLARI	2

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL MUHASEBE UYGULAMALARI VE MUHASEBE MESLEĞİNİN GENEL KARAKTERİSTİKLERİ

1.1. İŞLETME KAVRAMI VE MUHASEBE	3
1.1.1. İşletme Kavramı	3
1.1.2. Muhasebenin Tanımı, Kapsamı ve Temel Kavramları.....	4
1.1.3. Muhasebenin İşletmenin Örgütsel Yapısındaki Yeri	10
1.2. MUHASEBE MESLEĞİNİN GENEL KARAKTERİSTİKLERİ.....	13
1.2.1. Muhasebe Mesleğinde Profesyonelleşme	13
1.2.2. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'nun Mesleki Kuralları.....	15
1.2.3. Ülkemizde Muhasebe Mesleğinin Genel Karakteristikleri.....	18
1.3. FİNANSAL MUHASEBE UYGULAMALARI.....	20
1.3.1. Finansal Tabloların Hazırlanması ve Kamuya Sunulması.....	20
1.3.1.1. Finansal Tabloların Hazırlanma Amacı	21
1.3.1.2. Finansal Tabloların Nitelikleri.....	23

1.3.1.3. Finansal Tablolara İlişkin Genel İlkeler.....	25
1.4. FİNANSAL DENETİM.....	29
1.4.1. Denetim Kavramı.....	29
1.4.2. Finansal Denetim.....	30
1.4.3. Finansal Denetim ve Bağımsız Denetçiler.....	30
1.4.4. Muhasebe ve Denetim İlişkisi.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE SKANDALLARI VE ENRON VAK'ASI

2.1. MUHASEBE SKANDALLARI VE NEDENLERİ.....	34
2.1.1. Muhasebe Skandalları.....	34
2.1.2. Muhasebe Skandallarına Neden Olan Unsurlar.....	41
2.1.2.1. Kurumsal Yönetişim Sorunları.....	41
2.1.2.2. Stratejik Faktörler.....	46
2.2. ENRON VAK'ASI.....	47
2.2.1. Enron Şirketi'nin Tarihçesi.....	47
2.2.2. Enron Şirketi'nin Çöküşüne Neden Olan Unsurlar.....	50
2.2.2.1. Muhasebe Uygulamaları.....	50
2.2.2.2. Yönetim Uygulamaları.....	59
2.2.2.3. Denetim Uygulamaları.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE SKANDALLARININ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDEKİ VE ULUSLARARASI DÜZEYDEKİ SONUÇLARI

3.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDEKİ SONUÇLARI.....	65
3.1.1. Sarbanes-Oxley Yasası.....	67
3.1.1.1. Halka Açık Şirket Muhasebe Gözetim Kurulu.....	69

3.1.1.2. Denetçi Bağımsızlığı.....	75
3.1.1.3. Kurumsal Sorumluluk	80
3.1.1.4. Genişletilmiş Finansal Açıklama.....	82
3.2. ULUSLARARASI DÜZEYDEKİ SONUÇLARI.....	84
3.2.1. Sarbanes-Oxley Yasası'nın Diğer Ülkeler Üzerindeki Etkisi.....	84
3.2.2. Avrupa'daki Yeni Düzenlemeler (Parmalat ve Ahold Sonrası).....	86
3.2.3. Kamu Güveninin Yeniden Sağlanması.....	90
3.2.4. Kurumsal Yönetişim İle İlgili Çalışmalar.....	93
3.2.5. Global Muhasebe Standartları.....	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENRON VAK'ASININ ÜLKEMİZ ÜZERİNDEKİ SONUÇLARI VE ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

4.1. ENRON VAK'ASININ TÜRK BASININA YANSIMASI VE TÜRK MUHASEBE DÜNYASINDA YANKILARI.....	99
4.2. ENRON VAK'ASININ ÜLKEMİZDEKİ HUKUKİ ETKİSİ.....	101
4.3. ÜLKEMİZDE ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER.....	107
4.3.1. Muhasebe Standartları Açısından Alınması Gereken Tedbirler	107
4.3.2. Bağımsız Denetim Standartları Açısından Alınması Gereken Tedbirler	110
4.3.3. Kurumsal Yönetişim Süreci Açısından Alınması Gereken Tedbirler	112
4.3.3.1. Türk Ticaret Kanununa Göre Şirketlerin Yönetim Kurulu ve Denetim Kurullarının Görev ve Yetkileri.....	114
4.3.3.2. Kurumsal Yönetişim Sürecinde Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulunun (Komitesinin) Sorumlulukları ve Alınması Gereken Tedbirler.....	117
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA.....	124

TABLolar LİSTESİ

TABLO 1: ABD'DE 2001-2003 YILLARI ARASINDA MEYDANA GELEN EN BÜYÜK ŞİRKET İFLASLARI.....	35
TABLO 2: SKANDALLARIN ÖZETİ TABLOSU	39
TABLO 3: KURUMSAL YÖNETİŞİM SORUNLARI: YANLIŞ OLAN DURUMLAR.....	42
TABLO 4: STRATEJİK FAKTÖRLER: YANLIŞ OLAN DURUMLAR	46
TABLO 5: DENETİM ORTAKLARININ ROTASYON ŞARTLARI.....	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1: ENRON OLAYINDA KULLANILAN ÖAG ÖRNEĞİ 55

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACCA	Association of Chartered Certified Accountants (Tescil Edilmiş Ruhsatlı Muhasebeciler Birliği)
A.e.	Aynı eser
A.g.e.	Adı geçen eser
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
CEO	Chief Executive Officer (Genel Müdür)
CFO	Chief Financial Officer (Mali İşler Müdürü)
EITF	Emerging Issue Task Force (Güncel Sorunlar Çalışma Komitesi)
EOL	Enron Online
FASB	Financial Accounting Standard Board (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu)
FYYP	Finansal Yeniden Yapılandırma Programı
HKSA	The Hong Kong Society of Accountants
IAS	International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları)
IAASB	International Auditing and Assurance Standards Board (Denetim ve Güvence Standartları Kurulu)
IES	International Education Standards
IFAC	International Federation of Accountants (Muhasebeciler Federasyonu)
IFRS	International Financial Reporting Standards
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IOSCO	International Organization of Securities Commissions (Uluslararası Menkul Kıymetler Kurulu Organizasyonu)
ISA	International Standards on Auditing (Uluslararası Denetim Standartları)
ISQC	International Standards on Quality Control (Uluslararası Kalite Kontrol Standartları)
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi

İSMMM	İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
MD&A	Management's Discussion and Analysis of Financial Condition and Results of Operations
NYSE	New York Stock Exchange
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
ÖAG	Özel Amaçlı Girişim
PCAOB	Public Company Accounting Oversight Board (Halka Açık Şirket Muhasebe Gözetim Kurulu)
SEC	Securities Exchange Commission (Sermaye Piyasası Kurulu)
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜSİAD	Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UES	Uluslararası Eğitim Standardı
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UK	United Kingdom
UMS	Uluslararası Muhasebe Standartları
US	United States
US GAAP	United States General Accepted Accounting Principles (Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri)
US SEC	United States Securities Exchange Commission (Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu)

GİRİŞ

0.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, muhasebe yolsuzlukları ile gündeme gelen Enron Vak'asını ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri incelemek ve bu olayın ülkemiz muhasebe mesleği ve uygulamaları ile işletme yönetim sistemleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır.

0.2. ÇALIŞMA KONUSUNUN ÖNEMİ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde 2001 yılı sonunda ortaya çıkan Enron Vak'ası ile başlayan ve ardından büyük ölçekli bir çok işletmede meydana gelen muhasebe yolsuzlukları, yatırımcıların mali tablolara duydukları güveni azaltarak, sermaye piyasalarının olumsuz etkilenmesine neden olmuş; sermaye piyasalarında sunulan bilginin güvenilirliğinin, tutarlılığının ve anlaşılabilirliğinin önemini ortaya koymuştur¹.

Enron ve benzeri muhasebe skandalları, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de muhasebe ve denetim dünyasında, işletme çevrelerinde, akademik ortamlarda tartışılmakta ve ortaya çıkan gelişmeleri takiben bu konu üzerinde çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir.

0.3. ÇALIŞMADA UYGULANAN YÖNTEM

Bu çalışmanın hazırlanması aşamasında öncelikle literatür incelemesi yapılmış ve bu konu ile ilgili kanunlar, tebliğler, bildirimler, kitap ve makaleler incelenmiştir. Bununla birlikte bu konuyla ilgili gerçekleştirilen konferans, toplantı ve sempozyumlara katılarak konuya ilişkin bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Bu

---

¹ Burak Artunç, "Özel Amaçlı Varlıklar ve Bilanço Dışı Muhasebeleştirme Yöntemi Olarak Kullanımları", Yeterlik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, Ekim 2002, s. 40.

çalışma sırasında bu kaynaklardan dipnotlarda ve kaynakçada belirtmek suretiyle olabildiğince yararlanılmıştır.

0.4. ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE KISITLARI

“Muhasebe Uygulamalarında Enron Vak’asının Yeri ve Önemi ve Ülkemiz Muhasebe Uygulamaları Üzerindeki Etkisi” başlıklı bu çalışma “Giriş” ve “Sonuç” bölümlerinin dışında dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, finansal muhasebe uygulamaları, muhasebe mesleğinin genel karakteristikleri ile muhasebe ve denetim ilişkisi incelenmiştir.

İkinci bölümde, dünyada meydana gelen muhasebe skandallarından genel olarak bahsedilmiş, Enron Vak’ası ise özel olarak incelenerek bu skandala neden olan unsurlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, muhasebe skandallarının Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ve uluslararası düzeydeki sonuçları yer almıştır.

Dördüncü bölümde, Enron Vak’asının ülkemiz üzerindeki sonuçları incelenmiş; muhasebe standartları, bağımsız denetim standartları ve kurumsal yönetim süreci açısından alınması gereken tedbirler ortaya konmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL MUHASEBE UYGULAMALARI VE MUHASEBE MESLEĞİNİN GENEL KARAKTERİSTİKLERİ

1.1. İŞLETME KAVRAMI ve MUHASEBE

1.1.1. İşletme Kavramı

İşletme; geniş anlamda, insanların ihtiyaçlarını doğrudan doğruya veya dolaylı olarak karşılamak amacıyla işleyen veya işletilen ekonomik bir birim olarak tanımlanabilir. Bir ekonomik birimin işletme niteliğine sahip olabilmesi için küçüklüğü, büyüklüğü, sürekli olup olmaması, sahibinin özel veya kamu olması önemli değildir. Aranılan nitelik bu ekonomik birimin insanların gereksinimlerini giderici mal veya hizmet üretiminde bulunmasıdır. Dar anlamıyla işletme, üretim araçlarının belirli bir mal veya hizmetin ortaya konulması amacıyla planlı bir biçimde organize edildiği teknik birimlerdir¹.

E. James'e göre, "esas olarak piyasa için bazı mal ya da hizmet üretimi amacı güden ve diğer organizmalardan finansal bakımdan bağımsız olan organizmaya işletme (enterprise)" denmektedir². "İşletme piyasa için üretimde bulunur"; yani, işletmenin işlevi, gelişigüzel mal ya da hizmet yaratmak değil, "satmak amacıyla üretimdir." "İşletme finansal özerkliğe sahiptir." "Finansal özerklik", muhasebe ve yönetim bağımsızlığını belirtir. Bir işletme faaliyetlerinin sonucuna (kâr ya da zarar) kendisi katlanır ve "bağımsız bir birim" olarak yönetilir.

İşletme kavramı fonksiyonel olarak tanımlanırsa; "ekonomik bir çevrede ekonomik işlevler başaran bir araç" denilebilir. Bu işlevlerin başında verimlilik (mal

¹ Genel Ekonomi Ansiklopedisi, Milliyet, 1988, s. 450.

² Kemal Tosun, *İşletme Yönetimi*, 5. bs., İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No. 226, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No. 120, İstanbul, 1990, s. 13-14.

ya da hizmet üretkenliği) gelir. İkinci işlev, rantabilitedir (kâr sağlamadır). Ancak, işletme niteliğinin varlığı için birinci işlev yeterli görülmektedir³.

1.1.2. Muhasebenin Tanımı, Kapsamı ve Temel Kavramları

“ Muhasebe, mali nitelikli sonuçlar yaratan olay ve işlemlerin saptanması, sınıflanması, kaydı ve yorumlanması sistemi olarak tanımlanabilir. ”⁴

440 Sayılı Kanun gereğince İktisadi Devlet Teşekküllerini Yeniden Düzenleme Komisyonu da muhasebeyi şöyle tanımlamıştır: “Mali nitelik taşıyan mübadele işlemleri ile kısmen de olsa benzeri ekonomik olaylar, para cinsinden sistemli bir şekilde teşhis, toplama, kaydetme, sınıflandırma ve anlamlı olarak özetleme işlemleriyle varılan sonuçları yorumlayarak ticari kişiliğin sahiplerine, yöneticilerine ve bu kişilikle ilişkisi bulunan diğer kimselere, amaçlarına uygun, faydalı bilgileri sağlayan sanat, bilim ve tatbikattır. ”⁵

Muhasebe, finansal nitelikte işlem ve olayların para cinsinden ve anlamlı bir şekilde kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi ve bunların sonucunun yorumlanması sanatıdır⁶.

Muhasebe sistemi, ekonomik olay ve sonuçları değerlendirebilmek için geliştirilmiş, belirli kavram ve ilkeleri bulunan bir düşünce sistemidir. Bu düşünce sisteminde, belirli bir döneme ilişkin ekonomik bilgiler değerlemeye hazır hale getirilir. İnsanların gereksinimlerini gidermek için faaliyet gösteren ekonomik birimler olarak tanımlanan işletmelerin ekonomik faaliyetlerini değerlendirebilmek için muhasebe kavramlarının bilinmesi gerekmektedir⁷.

³ A.e., s. 15.

⁴ Alparslan Peker, **Modern Yönetim Muhasebesi**, 4. bs., İ.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 53, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1988, s. 3.

⁵ Feridun Özgür, **Muhasebe İlkeleri**, 6. bs., İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 221, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No:115, İstanbul, 1989, s. 8.

⁶ A.e., s. 8.

⁷ Cengiz Erdamar, Feryal Orhon Basık, **Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi**, Dönence, İstanbul, 2003, s. 2.

Muhasebe, bir işletme dili olarak da tanımlanmaktadır⁸. Varlıklar, borçlar, net kâr, nakit akışı ve hisse başına kâr gibi muhasebe terimleri, iş dünyası tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Yatırımcılar, yöneticiler ve karar alıcılar, iş dünyasında etkin olarak yer almak için muhasebe terim ve kavramlarını net olarak anlamaları gerekmektedir.

Zaman içinde gelişen, daha yaygın olarak kullanılmaya başlayan muhasebenin kapsadığı konuları tanımlayan kavramlar, kurallar ve genel eğilimler ile standartlar giderek bir evrensellik ve kalıcılık ifade etmeye başlamıştır. Muhasebe kural ve genel eğilimleri bir arada Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri diye isimlendirilmektedir⁹.

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinin dayanağı temel muhasebe kavramlarıdır. Temel muhasebe kavramları uluslararası nitelikler taşıyıp, muhasebe uygulamasına yön verirler¹⁰.

a) Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sosyal sorumluluk ilkesi; muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ile sunulmasında, kamuyu aydınlatma anlamında tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve muhasebenin işlevini yerine getirmesi konusunda yöneticilerin görevlerini dürüst, adil ve tarafsız olarak yapmaları gereğini ifade etmektedir¹¹.

Bu kavram, muhasebenin görevini yerine getirme konusundaki sorumluluğunu belirterek, muhasebenin amacına ve kapsamına işaret etmektedir¹².

⁸ Robert F. Meigs, Walter B. Meigs, **Financial Accounting**, 7. bs.y.y., McGraw-Hill, 1992, s. 4.

⁹ Erdamar, Basık, **a.g.e.**, s. 5.

¹⁰ Yüksel Koç Yalkın, **Genel Muhasebe İlkeleri-Uygulaması ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları**, Genişletilmiş 9. bs., Turhan Kitabevi, Ankara, 1995, s. 21.

¹¹ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Muhasebe Uygulama Yönetmeliği**, 22.06.2002 Tarihli 24793 Mükerrer sayılı Resmî Gazete, md. 8.

¹² Yalkın, **a.g.e.**, s. 24.

Sermaye Piyasası Kanunu mevzuatındaki sosyal sorumluluk kavramının tanımında, yöneticilerin görevlerini objektif ve yansız bir biçimde yerine getirmedeki sorumlulukları vurgulanmakta, muhasebe uygulamalarının toplumu oluşturan kişi ve kurumların sosyal sorumluluk bilinci ile gerçeğe uygun ve doğru bilgilerle aydınlatılması gereğine işaret edilmektedir(Seri XI Tebliğ No1 md.12).¹³

Kaydetme ve açıklama görevinin yerine getirilmesinde, ilgili gruplara olan sorumluluk, hukuki sorumluluktan daha geniş anlamda alınmalı ve sorumluluğun ilk denetleyicisi muhasebe biriminin kendisi olmalıdır. Muhasebenin ürettiği bilgilere dayanılarak doğru yargılara varılabilmesi ve rasyonel kararlar alınabilmesinin sağlanması, sosyal sorumluluk ilkesinin temel ölçütü olarak kabul edilmektedir¹⁴.

b) Kişilik Kavramı

Bu kavram; işletmenin sahip veya sahiplerinden, yöneticilerinden, personelinden ve diğer ilgililerden ayrı bir kişiliğe sahip olduğunu ve o işletmenin muhasebe işlemlerinin sadece bu kişilik adına yürütülmesi gerektiğini öngörmektedir¹⁵.

Kişilik kavramı, SPK mevzuatında da aynı şekilde tanımlanmış olup buna ek olarak belirli kaynakları kontrolünde bulunduran ve bu kaynakların kullanımından sorumlu olan işletme birimlerinin de, muhasebe açısından bağımsız bir kişiliğe sahip oldukları kabul edilmiştir.

İşletmenin dış çevre ve çeşitli gruplarla olan ilişki ve faaliyetlerinde bir kişiliğe sahip olduğu esastan hareket edilir. Bu ifadeye göre, işletmeye ayrılan ekonomik değerler onun varlığını meydana getirirken, yöneticiler ve personel de yaptıkları faaliyetleri bu kişilik adına yapmış olurlar. İşletmenin faaliyetinden doğan kâr ise ilk anda işletmenin sahiplerinin değil, ilgili işletmenin kârıdır¹⁶.

¹³ Bülent Üstünel, **Mali Tablolar**, Denet Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 16.

¹⁴ BDDK, a.g.e., md. 8.

¹⁵ **Tekdüzen Hesap Planı**, Alkım Yayıncılık, 1996, s. 9.

¹⁶ Yalkın, a.g.e., s. 25.

c) İşletmenin Sürekliliği Kavramı

Bu kavram, işletmelerin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceğini ifade eder. Bu nedenle işletme sahiplerinin ya da hissedarlarının yaşam süreleriyle bağlı değildir. İşletmenin sürekliliği kavramı maliyet esasının temelini oluşturur. Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tablo dipnotlarında açıklanır¹⁷.

Finansal tabloların hazırlandığı dönemlerde, faaliyetlerin sürekliliğine ilişkin olarak, bilanço tarihinden itibaren bir yıldan az olmamak kaydıyla mevcut bütün bilgiler dikkate alınarak, nesnel ölçütler ve makul varsayımlar altında geleceğe yönelik değerlendirmede bulunulması gerekmektedir¹⁸.

d) Dönemsellik Kavramı

Bu kavram, sahiplerinin ömründen bağımsız olarak işletme faaliyetlerinin devamlılığı esas olmakla birlikte, sınırsız işletme ömrünün belirli zaman aralıklarına bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının birbirinden ayrı olarak saptanmasını ifade eder. Her dönemin başarısı ve o dönemin bitiminde ulaşılan sonuçların saptanması aşamasında yapılan ödemeler ve para girişlerinden ayrı olarak, bir değerlendirme yapılmakta ve o dönemle ilgili gerçekleşen ekonomik olaylar muhasebe sistemi içinde ayrı bir kalem olarak kaydedilerek raporlarda belirtilmektedir¹⁹.

e) Parayla Ölçülme Kavramı

Parayla ölçülme kavramı, parayla ölçülebilen ekonomik olay ve işlemlerin muhasebeye ortak bir ölçü olarak para birimiyle yansıtılmasını ifade eder. Muhasebe işlemleri ulusal para birimine göre yapılır²⁰.

¹⁷ Tekdüzen Hesap Planı, a.g.e., s. 10.

¹⁸ BDDK, a.g.e., md. 5.

¹⁹ Erdamar, Basık, a.g.e., s. 6-7.

²⁰ Tekdüzen Hesap Planı, a.g.e., s. 10.

f) Maliyet Esası Kavramı

Maliyet esası kavramı; para mevcudu, alacaklar ve maliyetinin belirlenmesi mümkün veya uygun olmayan diğer kalemler hariç, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bunların elde edilme maliyetlerinin esas alınması gereğini ifade etmektedir²¹.

Bu kavram, işletmenin sürekliliği varsayımı ile çok yakından ilgilidir. Çünkü işletmenin sürekliliği varsayımının varlığı, işletme varlıklarının rapor edilmesinde piyasa fiyatının önemini ortadan kaldırmıştır. İşletmelerde maliyet esasının uygulanması, piyasa fiyatı esasının neden olduğu karışıklıkların ortadan kaldırılmasına yardım etmiş; işletme yöneticilerinin zamanlarını sürekli olarak değerlendirme işlemine harcamalarını önlemiştir²².

g) Tarafsızlık ve Belgelendirme

Bu kavram, muhasebe kayıtlarının gerçek durumu yansıtan ve usulüne uygun olarak düzenlenmiş objektif belgelere dayandırılması ve muhasebe kayıtlarına esas alınacak yöntemlerin seçilmesinde tarafsız ve önyargısız davranılması gereğini ifade etmektedir²³.

h) Tutarlılık Kavramı

Tutarlılık kavramı; muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade etmektedir. İşletmenin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur²⁴.

---

²¹ A.e., s. 11.

²² Yalkın, A.g.e., s. 28-29.

²³ Tekdüzen Hesap Planı, A.g.e., s. 11.

²⁴ A.e., s. 11.

Bu kavram, işletmenin uyguladığı muhasebe yöntemini hiçbir zaman değiştirmemesi gerektiği anlamını taşımamaktadır. Eğer yeni uygulanacak muhasebe yöntemi, halihazırdaki muhasebe yönteminden daha yararlı bilgi sunulmasını sağlayacaksa, işletme bu değişikliği gerçekleştirebilir. Ancak bu değişikliğin ve bunun parasal etkilerinin finansal tabloların dipnotlarında tam olarak açıklanması gerekir²⁵.

i) Tam Açıklama Kavramı

Bu kavram, finansal tabloların, bu tablolardan yararlanacak kişi ve kuruluşların doğru karar vermelerine yardımcı olacak ölçüde yeterli, açık ve anlaşılır olmasını ifade etmektedir. Ayrıca, finansal tablo kalemleri kapsamında yer alamayan ancak alınacak kararları etkileyebilecek, gerçekleşmesi muhtemel olaylara da yer verilmesi bu kavramın gereğidir²⁶.

i) İhtiyatlılık Kavramı

Bu kavram, herhangi bir işletmedeki belirsizlik ve risklerin değerlendirilmesinde belli bir yargılama gereğini ifade etmektedir. Böylece kayıtlı değerler ile varolan veya beklenen borçlarla ilgili olarak potansiyel zararlar için gerekli karşılıklar ayrılır. Ancak, bu kavram, işletmenin finansal durumunu olduğundan daha iyi ya da kötü göstermek için kullanılırsa anlamını kaybeder²⁷.

j) Önemlilik Kavramı

Bu kavram, bir hesap kalemi veya finansal bir olayın nisbi ağırlık ve değerinin, finansal tablolara dayanılarak yapılacak değerlemeleri veya alınacak kararları etkileyebilecek düzeyde olmasını ifade etmektedir²⁸.

---

²⁵ Robert F. Meigs, Walter B. Meigs, **Accounting: The Basis for Business Decisions**, 8.bs. y.y., McGraw-Hill, Inc., 1990, s. 501.

²⁶ Tekdüzen Hesap Planı, **a.g.e.**, s. 12.

²⁷ Yalkın, **a.g.e.**, s. 29.

²⁸ Tekdüzen Hesap Planı, **a.g.e.**, s.12.

k) Özün Önceliği Kavramı

Bu kavram, işlemlerin ve iktisadi olayların muhasebeleştirilmesi ve buna ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında, yalnızca hukuki biçimin değil, öncelikle ekonomik değer anlamında gerçek içeriğin esas alınması gereğini ifade etmektedir²⁹.

1.1.3. Muhasebenin İşletmenin Örgütsel Yapısındaki Yeri

Günümüzde, işletmelerin içinde yaşadığı dinamik, ekonomik ve sosyal koşullar altında muhasebe, ilgili kişilere yorum yapmak, ileriye dönük planlarında yardımcı olmak ve sorumlu oldukları sistem ve faaliyetleri denetleme olanaklarını sağlayan bir yönetim aracı düzeyine ulaşmaktadır³⁰. Zamanında elde edilebilecek muhasebe bilgileri üzerinde bilinçli değerlemeler, yorumlar yardımı ile işletmeler başarılı olarak yönetilebilirler³¹.

Ekonomik koşulların değişmesi ve gelişmesi sonucunda işletme yönetimi derinlik kazanmakta, yöneticinin zamanında, sağlam ve işe yarar bilgi edinme ihtiyacı artmakta bu duruma uygun olarak muhasebe de yenilenmekte ve gelişmektedir.

Bilgisayar kullanımının yaygınlaşması, finansal ve finansal olmayan bilgilerle karar almayı sağlayan yönetim bilgi sisteminin oluşturulması ve işletilmesine olanak sağlamaktadır. Muhasebe sistemi, işletmenin bütünü ve diğer ilgili gruplar tarafından kullanıldığı için yönetim bilgi sisteminin en kapsamlı ve en önemli unsurunu oluşturmaktadır³².

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler, işletmelere daha geniş pazarlar sağlamakla birlikte onları güçlü rakiplerle savaşmak zorunda bırakabilmektedir. Bu yeni koşullar işletmeleri büyümeye ve kurumsallaşmaya yöneltmekte ve böylece

²⁹ BDDK, a.g.e., md. 14.

³⁰ Peker, a.g.e., s. 3-4.

³¹ Erdamar, Basık, a.g.e., s. 2.

³² Meigs & Meigs, 1990, a.g.e., s. 4.

işletmelerde planlama, yürütme ve denetim fonksiyonlarının boyutları genişlemektedir. İşletme yönetimi açısından muhasebenin önemi gittikçe artmaktadır. İşletmelerin kurumsallaşması, tek sahiplilikten çok sahipli (corporation:ortaklık, incorporation: anonim ortaklık) kuruluşlar olmaya doğru gitmeleri, sahiplikle firma yöneticiliğini birbirinden ayırmaktadır. Dolayısıyla sahiplerin işletme ile doğrudan ilişkilerinin azalması, sermaye ve para piyasalarının gelişmesi, pay sahiplerinin bilgi gereksinimleri ve çıkarlarının ekonomik ve sosyal nedenlerle korunması zorunluluğu muhasebe standartlarının geliştirilip yerleştirilmesini sağlamıştır³³.

Muhasebe alanındaki gelişmeler, muhasebeye duyulan gereksinimin şiddeti ve yönü ile aynı paralelde olmaktadır. Gelişmemiş ülkelerde yetişmiş eleman azlığı da muhasebeden bir “planlama ve denetim aracı” olarak yararlanma olanaklarını kısıtlayabilmektedir. Pazar koşulları, işletmelerin büyümesi, kurumsallaşması nedeniyle işletme yöneticileri işlerin planlaması, yönetilmesi ve denetiminde muhasebeden gelecek bilgilere daha çok ihtiyaç duyarlar³⁴.

Yeni gelişen kavram ve modeller, bir yandan işletmelerin uygulamaları üzerinde önemli etkiler yaratmakta, diğer yandan şirketleri daha saydam olmaya zorlamaktadır. Şirketlerdeki gelişmeler ve saydamlık gereksinimleri muhasebenin yeniden yapılandırılmasını, hedef, araç ve uygulamalarının yeniden şekillendirilmesini gerektirmektedir³⁵.

Bu değişimler sonucunda, işletmelerin sorumluluk alanları da genişlemiştir. İşletmeler artık yalnızca hissedarlarına karşı değil, çıkar paydaşlarına karşı da sorumludur³⁶. Çıkar paydaşlarının içinde hissedarlar da yer almaktadır. Ama

---

³³ Peker, a.g.e., s. 5.

³⁴ A.e., s. 7.

³⁵ Özer Ertuna, “21. Yüzyılın Başında Muhasebenin Gündemi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 17, Ocak 2003, s. 8.

³⁶ A.e., s. 9.

paydaşlık çok daha geniş bir kavramdır. Hissedarlık gönüllü bir ilişki iken, çıkar paydaşlığı zorunlu bir ilişki olabilmektedir³⁷.

Paydaş, işletmenin faaliyetleri ile ilgili ve onlardan etkilenen tüm çevreyi kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar temelde hissedarlar, müşteriler, çalışanlar, tedarikçiler, kredi verenler ve devlet olarak kabul edilebilir. Yeni oluşan dünya düzeninde muhasebe yalnızca işletmelerin finansal faaliyet sonuçlarını hissedarlar açısından rapor etme sorumluluğunu taşımayacak, aynı zamanda, şirket faaliyetlerinin tüm paydaşlara etkilerini rapor etme görevi ile karşı karşıya kalabilecektir³⁸.

Ülkemizde bu konuya ilişkin olarak, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde³⁹, şöyle bir ifade vardır: “Bir işletmenin faaliyet ve sonuçları ile doğrudan ilgili olan kesim sadece o işletmenin sahip ve ortakları değildir. İşletmelerde doğrudan ilgili olan işletme sahip ve ortaklarının yanısıra o işletme ile ticari, mali ve ekonomik ilişkiler kuran işletmeler veya toplum bireyleri, kredi, finans ve yatırım kuruluşları ile çeşitli kamu kurum ve kuruluşları işletmenin faaliyet ve sonuçları ile ilgilenmekte ve bu konuda sağlıklı ve güvenilir bilgi sahibi olmak istemektedir. İşletmelerin faaliyet ve sonuçları konusunda bilgi kaynağı ise o işletmenin muhasebe kayıt ve belgeleri ile bunlara dayanılarak hazırlanmış mali tablolarıdır.”

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde yer alan muhasebe kavramlarından birincisi sosyal sorumluluk kavramıdır: Daha önce de değinildiği gibi “bu kavram, muhasebenin işlevini yerine getirme hususundaki sorumluluğunu belirtmekte ve muhasebenin kapsamını, anlamını, yerini ve amacını göstermektedir. Sosyal sorumluluk kavramı; muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında;

³⁷ Ege Cansen, “Batan Firmalar”, Oyunun Kuralı, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Şubat 2003, s. 10.

³⁸ Ertuna, **a.g.e.**, s. 10.

³⁹ 26.12.1992 Tarihli, Mükerrer 21447 sayılı Resmî Gazete.

belli kişi veya grupların değil, tđm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dđrđst davranılması gereğini ifade eder.”

İşletme yönetimine üstlendiği görevleri başarabilme ve sorumluluklarını yerine getirebilmek için önderlik eden evrensel kavram, sosyal sorumluluk kavramıdır. Bir işletme muhasebesinin dış evre ile iletişiminde sosyal sorumluluk boyutu, kamuyu aydınlatma dđřuncesi ile bđtđnleřmektedir. Bu bđtđnleřme sayesinde, ilgili çevreler gereksinim duydukları muhasebe bilgilerine gđven içerisinde ulařırlar⁴⁰.

1.2. MUHASEBE MESLEğİNİN GENEL KARAKTERİSTİKLERİ

1.2.1. Muhasebe Mesleğinde Profesyonelleşme

Meslek kavramı; bir kimsenin hayatını kazanmak, geçimini sağlamak için seçerek kendini verdiği iş ya da dđřunce alanını ifade eder⁴¹. Profesyonel kavramı ise; özel eğitim gerektiren bir meslek sahibi olarak tanımlanabilir⁴².

Profesyonellik için uzmanlık, uzmanlık için ileri derecede eğitim ve üretim gerekmektedir. Uzmanlık için gerekli bilgiye sahip olunup olunmadığının tesbiti bir yeterlilik değerlendirilmesiyle yapılmaktadır ve bu durum belirli bir sertifika veya ruhsat ile tescil edilmektedir. Böylece, her ülkenin kendi hukuk kurallarına göre, bu uzmanlık konusuna giren işler, sadece bu sertifika veya ruhsata sahip olan kişiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Profesyonelliğin esaslarından biri, uzmanlığın kamu yararına sunulmasıdır. Bir diğer esas ise; profesyonelliğin elde edilmesi ve devam ettirilmesine ilişkin koşulların sağlanması, bunlara uyulup uyulmadığının denetlenmesi konularında meslek rgđtđnđn yetkili kılınması, diğer bir ifade ile mesleğin kendi kendini geliřtirmesidir⁴³.

⁴⁰ stđnel, a.g.e., s. 16.

⁴¹ Tđrke Szlđk, Tđrk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 403, Ankara, 1982, s. 566.

⁴² English Learner's Dictionary, Collins Metro, s. 587.

⁴³ Recep Pekdemir, **Muhasebe Mesleğinde Uzmanlaşma**, İSMMMOMO Yayınları: 27. İstanbul, 1999, s. 5.

Birleşmiş Milletler bünyesinde “Uluslararası Muhasebe ve Raporlama Standartları” konusunda faaliyet gösteren “Hükümetler Arası Uzmanlar Çalışma Grubu” tarafından geliştirilen profesyonel muhasebeci tanımına göre; “*Yasal olarak muhasebe mesleğini düzenleme yetkisi verilmiş ülke kuruluşları ya da denetim veya muhasebe meslek örgütü tarafından üye olarak kabul edilmesi için gerekli koşulları karşılayan kişi profesyonel muhasebecidir.*”⁴⁴. Bu tanım kapsamında profesyonel muhasebeci olabilmek için gerekli asgari koşullar; konu ile ilgili bir üniversite programını tamamlamış olmak, önceden belirlenen bir staj programını tamamlamış olmak, bu konuda bir yeterlilik sınavında başarı sağlamış olmak şeklinde açıklanmıştır.

Bu asgari koşullarla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde uygulanan “meslek içi eğitim” konusu da önem arz etmektedir.

IFAC Eğitim Komitesi tarafından 2002 yılı Temmuz ayında yayınlanan “Sürekli Mesleki Eğitim ve Gelişim”e yönelik taslak niteliğindeki standart çalışması 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek ve tüm IFAC üyesi kuruluşlarca uygulanması zorunlu olacaktır⁴⁵.

Sürekli mesleki eğitimin amacı, meslek mensubunun, mesleki yeterliliklerini korumak ve bu konuda sürekli olarak kendilerini geliştirmelerini sağlamaktır. Diğer bir ifade ile mesleki konularda sahip olunması gerekli teknik bilgi ve becerinin en mükemmeline ulaşmaya çalışmaktır. Mesleki görevini yerine getiren meslek mensubu en geniş kapsamda yeterliliğe sahip olmalıdır⁴⁶.

⁴⁴ A.e., s. 5.

⁴⁵ Yakup Selvi, Murat Kıyılar, “Mesleki Yeterlilik Sonrası IFAC’ın Mesleki Kuralları”, VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 79.

⁴⁶ A.e., s. 79-80.

1.2.2. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'nun Mesleki Kuralları

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu 2003 yılı Ekim ayında, "Profesyonel Muhasebeciler için Uluslararası Eğitim Standardı (International Education Standard for Professional Accountants)" nı yayınlamıştır. Bu standartlar 1 Ocak 2005 yılı itibariyle yürürlüğe girecektir⁴⁷. Bu standartların amacı; ruhsat sahibi muhasebecilerin öğrenme gereksinimleri için eğitim, uygulama tecrübesi (staj) ve öğretimi de kapsayan ölçütler koyarak muhasebe mesleğini daha ileri götürmektir⁴⁸.

Profesyonel muhasebe meslek mensupları için Uluslararası Eğitim Standartları, profesyonel muhasebe meslek mensuplarının öğrenme ve gelişim gereksinimlerini, aşağıdaki standart başlıkları altında belirlemiştir⁴⁹:

- UES 1: Profesyonel Muhasebe Eğitimi Programının Giriş Şartları
- UES 2: Profesyonel Eğitim Programlarının İçeriği
- UES 3: Profesyonel Beceriler
- UES 4: Profesyonel Değerler, Etik ve Davranışlar
- UES 5: Pratik Deneyim (Staj) Şartları
- UES 6: Profesyonel Yeterliliğin Ölçülmesi
- UES 7: Sürekli Profesyonel Gelişim

Yaşam boyu öğrenme düşüncesinin tesis edilmesini sağlama amacı, mesleki yeterlilikte esas olan bilgi, beceri ve mesleki değerlerin öğretilmesiyle başarılır.

Profesyonel Muhasebe Eğitimi Programına Giriş Şartları Standardının amacı; profesyonel muhasebeci olmak isteyen öğrencilerin çalışmalarında, yeterlilik

⁴⁷ (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

⁴⁸ Ahmet K. Köse, Fatih Yılmaz, "Mesleki Yeterlilik Öncesi IFAC'ın Mesleki Kuralları", VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 30.

⁴⁹ Introduction to International Education Standards, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

sınavlarında ve staj dönemlerinde makul bir olasılıkla başarıya ulaşmalarına imkan veren bir eğitim geçmişine sahip olmalarını sağlamaktır⁵⁰.

Profesyonel eğitim programlarının içeriği üç temel başlık altında toplanmıştır⁵¹:

- Muhasebe, finans ve ilgili konulara ilişkin bilgiler
- Örgütsel bilgi ve işletmecilik bilgisi
- Bilişim teknolojileri bilgisi

Muhasebe, finans ve ilgili konulardaki bilgiler; finansal muhasebe ve raporlama, yönetim muhasebesi ve kontrol, vergileme, işletme ve ticaret hukuku, denetim ve güvence, finans ve finansal yönetim, mesleki değerler ve ahlak kuralları, stratejik karar alma konularını içermelidir⁵².

Örgütsel bilgi ve işletmecilik bilgisi, profesyonel muhasebe meslek mensuplarının işletmeler, işletmelerin yönetim ve finansman yöntemleri, faaliyet gösterdikleri global çevre hakkında bilgi sahibi olmaları için gereklidir⁵³. Bu unsur; ekonomi bilgisi, finansal piyasalar ve bunların nasıl çalıştığı hakkında bilgi, sayısal yöntemler ve istatistiğin işletmecilik problemlerine uygulanması, faaliyet gösterilen çevrenin anlaşılması, üretim ve hizmet yönetimi, uluslararası işletmecilik, pazarlama, küreselleşme, kurumsal yönetim ve iş ahlakı, organizasyonel ve operasyonel riskin anlaşılması konularını içermelidir⁵⁴.

Bilişim teknolojilerinin içerdiği konular; genel bilişim teknolojileri bilgisi, bilişim teknolojilerini kontrol bilgisi, bilişim teknolojilerini kontrol yeterliliği,

⁵⁰ IES 1: Entry Requirements to a Program of Professional Accounting Education, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

⁵¹ IES 2: Content of Professional Accounting Education Programs, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

⁵² IES 2, paragraph 23.

⁵³ Köse, Yılmaz, a.g.e., s. 35.

⁵⁴ IES 2, paragraph 27.

bilişim teknolojilerini kullanma yeterliliği ve bilişim teknolojileri yöneticilerinin veya geliştiricilerinin rollerinden birine ilişkin yeterliliktir⁵⁵.

Muhasebe eğitim programı müfredatı, değişen piyasa taleplerini karşılayacak şekilde değişmeye ve gelişmeye devam edecektir.

Profesyonel Beceriler Standardı, adaylara kariyerleri boyunca karmaşık ve iddialı işletme çevresinde yeterli profesyoneller olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun için gerekli olan beceriler beş başlık altında toplanmıştır⁵⁶:

- Entellektüel beceriler
- Teknik ve profesyonel beceriler
- Kişisel beceriler
- Kişiler arası iletişim becerileri
- Organizasyonel beceriler ve işletme yönetimi becerileri

Profesyonel Değer, Etik ve Davranışlar Standardının amacı; IFAC üyesi kuruluşların üye adaylarının profesyonel muhasebeci olabilmeleri için uygun profesyonel değerler, etik ve davranışlara sahip olmalarını mümkün kılmaktadır⁵⁷.

Pratik Deneyim Şartları Standardının amacı; IFAC üyesi kuruluşların üye adaylarını yeterlilik sınavı tarihine kadar yeterli profesyonel muhasebe meslek mensubu olarak işlev görebilmeleri için uygun kabul edilen pratik deneyimi edinmiş olmalarını sağlamaktır⁵⁸.

---

⁵⁵ IES 2, paragraph 28.

⁵⁶ IES 3: Professional Skills, paragraph 2-3, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

⁵⁷ IES 4: Professional Values Ethics and Attitudes, paragraph 2, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

⁵⁸ IES 5: Practical Experience Requirements, paragraph 2, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

1.2.3. Ülkemizde Muhasebe Mesleğinin Genel Karakteristikleri

Muhasebe mesleğinin ülkemizde kanunla düzenlenmesi, 1.6.1989 tarihinde kabul edilen ve 13.6.1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 3568 sayılı kanunla gerçekleştirilmiştir. Bu kanunun gerekçesinde belirtilen amaçlardan bazıları şöyledir:⁵⁹

- Son yıllarda sermaye şirketleri önem kazanmaya başlamıştır. Bu gelişmeyle birlikte küçük tasarrufların işletmeye yatırılması ve finansal araçlar ile işletme sermayelerinin güçlendirilmesi hız kazanmıştır. Bu durum da işletmelerin topluma güvenilir finansal bilgi sağlamasını zorunlu hale getirmiştir.
- İşletmelerin büyüyerek karmaşıklaşması finansal denetimlerde uzmanlaşmayı gerekli kılmıştır.
- Muhasebe ve finansal denetim konuları ile ilgili olarak ve finansal denetim mesleğinin icra edilmesinde ortak tanımlar oluşturulması konusu önem arz atmektedir.
- Ülkemizdeki muhasebe uygulamaları genel olarak tek düzelikten yoksundur ve muhasebe sistemlerinden sağlanan bilgilerin, işletmelerin karar alma fonksiyonlarının yerine getirilmesinde yöneticiye sağladığı yarar oldukça kısıtlıdır.

Muhasebe Meslek Kanununda, muhasebecilik ve mali müşavirlik mesleğinin konusu şu şekilde belirtilmiştir: (3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, Md. 2)

Gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin;

⁵⁹ Pekdemir, a.g.e., s. 12.

- a) Genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince, defterlerini tutmak, bilanço, kâr-zarar tablosu ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenlemek ve benzeri işleri yapmak.
- b) Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, işletmecilik, muhasebe, finans, mali mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerini düzenlemek veya bu konularda müşavirlik yapmak.
- c) Yukarıdaki bentte yazılı konularda, belgelerine dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapmak, mali tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapmak.

Yukarıda sayılan işleri; bir işyerine bağlı olmaksızın yapanlara, serbest muhasebeci mali müşavir denir.

Kanunda yeminli mali müşavirlik mesleğinin konusu ise şu şekilde belirtilmiştir:

Yukarıda yer alan (b) ve (c) bentlerinde yazılı işleri yapmanın yanında yasal olarak verilen yetkiler doğrultusunda tasdik işlerini yapmaktır. Yeminli mali müşavirler, muhasebe ile ilgili defter tutamazlar, muhasebe bürosu açamazlar ve muhasebe bürolarına ortak olamazlar.

Özel kesim işletmelerinde kamuyu aydınlatma ilkesinin ve finansal denetimin tam olarak işlerlik kazanması, ancak mesleğin bağımsızlığını kazanması, kendi standartlarını geliştirmesi ve bunların uygulamaya konması ile mümkün olabilecektir⁶⁰.

---

⁶⁰ Pekdemir, a.g.e., s. 37-38.

1.3. FİNANSAL MUHASEBE UYGULAMALARI

1.3.1. Finansal Tabloların Hazırlanması ve Kamuya Sunulması

Finansal tabloların düzenlenmesi ve sunumu konusuna ilişkin düzenlemeler, Sermaye Piyasası Kurulu'nun Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları hakkında Tebliği (Seri: XI, No: 25)⁶¹, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, 1 No.lu Türkiye Muhasebe Standardı ve 1 No.lu Uluslararası Muhasebe Standardı'nda mevcuttur.

Bu düzenlemelere göre hazırlanması ve sunulması gereken finansal tablolar aşağıdakilerden oluşmaktadır:

- Bilanço
- Gelir tablosu
- Satışların maliyeti tablosu
- Nakit akış tablosu
- Kâr dağıtım tablosu
- Özkaynak değişim tablosu
- Muhasebe politikaları ve açıklayıcı dipnotlar

1 No.lu Türkiye Muhasebe Standardı'na göre yukarıdaki tablolardan bilanço ve gelir tablosu temel finansal tabloları, diğerleri ise ek finansal tabloları oluşturmaktadır.

1 No.lu Uluslararası Muhasebe Standardı ise düzenlenmesi ve sunulması gereken finansal tablolar için temel-ek ayrımı yapmamıştır. Bu tablolar; bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, öz kaynak değişim tablosu, kâr dağıtımını dışındaki değişimi gösteren tablo, muhasebe politikaları ve açıklayıcı dipnotlar olarak belirlenmiştir.

⁶¹ SPK, Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ, 15.11.2003 Tarihli 25290 Mükerrer sayılı Resmî Gazete.

1.3.1.1. Finansal Tabloların Hazırlanma Amacı

Finansal tablolar çeşitli gruplara alacakları ekonomik kararlar için gerekli olan geçerli bilgiler sunmak amacıyla hazırlanabilir. Karar alıcılar için bu bilgiler zamanlı, eksiksiz, geçerli ve tarafsız olmalıdır. Finansal tablolar mümkün olduğu kadar fazla kullanıcıya hitap edebilmek için geniş amaçlı olarak sunulabilir⁶².

Finansal tablolar, kullanıcılarının ekonomik kararlarında faydalı olacak şekilde, bir işletmenin finansal durumu, performansı, finansal durumundaki değişiklikler, faaliyet sonuçları ve nakit akışı hakkında bilgi verir. Bu şekilde hazırlanmış finansal tablolar, kullanıcıların çoğunun ortak bilgi ihtiyacını karşılayabilir.

Finansal tablolarda sadece geçmiş olayların etkileri yer alır. Bu nedenle, ekonomik karar almada, finansal tablolar gerekli bilgilerin tümünü sağlamayabilir.

Finansal tablolar, işletme kaynaklarının işletme yönetimi tarafından etkin idare edilip edilmediğinin sonuçlarını da gösterebilir. Finansal tablo kullanıcıları, alacakları ekonomik kararlarda kullanmak üzere, performans değerlendirmesi yapabilirler. İşletmedeki payları satma, elde tutma veya yeni pay alma ile yönetimin yeniden atanması veya değiştirilmesi konuları, ekonomik kararlar içinde yer alan kararlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Finansal tablolarda sunulan veya yer alan bilgiler üç grupta toplanabilir: 1) Finansal pozisyon: Belli bir andaki finansal durumu içerir ve bilançoda yer alır. 2) Performans bilgileri: Belirli bir dönemdeki muhasebesi yapılan işletmenin faaliyetlerinin performansını içerir ve gelir tablosunda yer alır. 3) Finansal pozisyonda değişimler: Bu bilgi ise nakit akış tablosu, öz kaynak değişim tablosu gibi tablolarda yer alır.

⁶² Ersin Güredin, **Denetim**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 10. bs., İstanbul, Ekim, 2000, s.35

Finansal tablo kullanıcıları tarafından alınan ekonomik kararlar, işletmenin gelecekte elde etmesi beklenen nakit ve nakit benzerlerini oluşturma yeteneği ile bunların kesinlik düzeyi hakkında bir değerlendirme yapmayı gerekli kılabilir. Nakit ve nakit benzerleri üretme gücü sayesinde, işletmeler borçlarını, bunların faizlerini, çalışanların ücretlerini ve ortaklara kâr payını ödeyebilir. İşletmenin finansal durumuna, performansına ve finansal durumunda değişime odaklı bilgilerin sağlanması halinde, finansal tablo kullanıcıları işletmenin nakit ve nakit benzerleri üretme kapasitesini daha iyi değerlendirme yeteneğine kavuşmuş olabileceklerdir (SPK Tebliği, Md. 12).

Finansal tablo kullanıcıları; mevcut ve potansiyel yatırımcılar, çalışanlar, borç verenler, müşteriler, satıcılar ve diğer ticari alacaklılar, devlet ve kamu şeklinde sınıflandırılabilir.

Sermaye piyasasının etkin olduğu ülkelerde, hisse senedi, tahvil ve benzeri finansal araçlara yatırımda bulunmak isteyen yatırımcılar için muhasebe verileri, özellikle finansal tablo verileri büyük önem taşımaktadır⁶³. Yatırımcılar, işletmelere fon sağlar ve yatırdıkları fonların maruz kaldığı risk ve bu risk karşılığında elde edecekleri getirilerle ilgilenirler. Bunlar; yatırım kararlarını almak için, hisse senedi sahipleri ise buna ek olarak işletmeden sağlayacakları temettü konusunu değerlendirmek için finansal bilgiye ihtiyaç duyarlar. Çalışanlar, işverenlerin kârlılığı, ücretlerinin ve diğer finansal haklarının işletme tarafından ödenme ve iş imkanlarının devamlılığı konusunu değerlendirmeye yarayacak bilgilere ihtiyaç duyarlar. Devlet, kaynak tahsisi, işletmenin faaliyetlerini düzenlemek, vergi politikalarını belirlemek ve milli gelir istatistiklerini tutmak için bilgiye ihtiyaç duyarlar. (SPK Tebliği, Md. 10).

---

⁶³ Yalkın, a.g.e., s.7.

Kamu, toplumun geleceği ve istikrarlı olarak gelişmesi ile çok yakından ilgili olan işletmeler hakkında bilgi sahibi olmak ister. Toplumun önemli bir kısmını oluşturan işletmeler hakkında bilgileri, kamu da finansal tablolardan elde eder⁶⁴.

Finansal tabloların düzenlenmesi ve sunulmasından, işletmenin yönetim kurulu ve/veya diğer yönetim organları ve yöneticiler sorumludur (TMS-1, Md. 7).

1.3.1.2. Finansal Tabloların Nitelikleri

Finansal tabloların nitelikleri, finansal tabloları, kullanıcıları için yararlı hale getirir. Anlaşılabilirlik, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirlik finansal tabloların niteliklerini oluşturmaktadır.

a) Anlaşılabilirlik

Ekonomik olaylar ve muhasebe konusunda makul düzeyde bilgiye sahip olan ve finansal tablolarda sunulan bilgileri değerlendirmeye istekli kişiler tarafından anlaşılabilir düzeydeki finansal tablolar, anlaşılabilirlik özelliğini taşımaktadır (SPK Tebliği, Md. 18). Ancak karmaşıklığı nedeniyle kullanıcılarca anlaşılmasının zorluğu gerekçe gösterilerek, belirli bilgilerin finansal tablolara yansıtılmasından veya açıklanmasından kaçınılamaz (BDDK, Md. 16).

b) İhtiyaca Uygunluk

Finansal tablolarda sunulan bilgilerin ilgililerin karar almakta kullanabilecekleri nitelikte ve kullanım amacına uygun olması şarttır. Bilginin ihtiyaca uygunluğu, geçmiş, şimdiki ve gelecekteki olayların değerlendirilmesine, geçmiş değerlendirmelerin doğrulanma ya da düzeltilmelerine olanak sağlayarak kullanıcıların ekonomik kararlarını etkileyecek nitelikte olması anlamındadır. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin, güncelliğini yitirmeden önce, zamanında ve gelecekteki olaylar ve sonuçları hakkında beklentilerin oluşturulması, doğrulanması veya değiştirilmesine olanak tanıyacak şekilde sunulması gerekir (BDDK, Md. 17).

⁶⁴ A.e., s. 8.

c) Güvenilirlik

Bilginin faydalı olabilmesi için, güvenilir olması da şarttır. Önemli hataları içermeyen, yanlı olmayan ve temsil etmesi beklenen veya temsil ettiği iddia edilen işlem ve olayları, gerçeğe uygun bir şekilde temsil etmek suretiyle kullanıcılara dayanak olabilen bir bilginin güvenilir olma özelliğini taşıdığı kabul edilir. Bir bilgi ihtiyaca uygunluk özelliğini taşımakla beraber güvenilir olmayabilir. Bu durumda söz konusu bilginin finansal tablolara yansıtılması yanıltıcı olabilir. Örneğin; bir işletmenin aleyhine açılmış bir davada talep edilen tazminatın miktarı ve geçerliliği şüpheli ise, talep edilen tutarın tamamı için finansal tablolarda karşılık ayrılması uygun olmayabilir. Bunun yerine sadece dipnotlarda açıklama yapılması yeterli olabilir (SPK Tebliği, Md. 21).

- **Güvenilirlik ve özün önceliği:** Bir bilginin gerçeği sadık bir şekilde temsil etmesi için, ilgili bilginin sadece hukuki yapısına bakarak değil, onun özü ve ekonomik anlamı dikkate alınarak finansal tablolarda sunulması gerekir. Örneğin bir işletme, hukuki belgeler üzerinde, bir varlığı diğer bir işletmeye devretmiş gibi gösterebilir. Ancak o varlıktan gelecekte elde edilmesi beklenen faydalardan yararlanma hakkını kendisinde bırakmış olabilir. Böyle bir durumda, finansal tablolarda satış varmış gibi göstermek, gerçeği sadık bir şekilde temsil kuralını ihlal eder (SPK Tebliği, Md. 23).

- **Güvenilirlik ve tarafsızlık:** Muhasebe bilgileri, finansal tablolardan yararlanan kişilerden yalnızca bir kısmının ihtiyaçlarına yönelik olarak hazırlanamaz ve sunulamaz. Bilgilerin, seçim ve sunuş şekli bakımından veya içerik olarak, ilgililerin doğru karar vermelerini olumsuz yönde etkileyecek şekilde finansal tablolarda yer alması tarafsızlık kavramına ters düşerek, finansal tabloların güvenilir olmasını da engeller (BDDK, Md. 18).

- **Güvenilirlik ve ihtiyatlılık:** Finansal tabloları ilgilendiren bir çok olayın doğasında belirsizlik bulunmaktadır. İhtiyatlılık; belirsizlik altında tahmin yapılırken, tedbirli olmak suretiyle, varlıkların ve gelirlerin olduğundan fazla, borçların ve

giderlerin de olduğundan az görünmesinin engellenmesidir. İhtiyatlılık, işletmenin gizli yedek akçe ayırmasına, aşırı karşılık ayırmasına, gelirlerin ve varlıkların bilinçli şekilde düşük gösterilmesine veya borçların ve giderlerin bilinçli şekilde yüksek gösterilmesine de izin vermez (SPK Tebliği, Md. 25).

- Güvenilirlik ve tam açıklama: Tam açıklama kavramı çerçevesinde, güvenilirlik bakımından, finansal tablolarda yer alan bilgilerin önemlilik ve maliyet sınırları içinde yeterli, açık ve tam olması gerekir (BDDK, Md. 18).

d) Karşılaştırılabilirlik

Mali durum ve faaliyet değerlendirmesine olanak tanımak bakımından, bir işletmenin farklı dönemlere ait finansal tablolarının ve farklı işletmelere ait finansal tabloların birbirleriyle karşılaştırılabilir olması gerekir. Mali durum ve faaliyetlerin zaman içindeki değişiminin görülebilmesi amacıyla finansal tabloların önceki dönemlere ilişkin bilgileri içermesi ve seçilen muhasebe politikalarının tutarlılık kavramına uygun bir biçimde, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gerekir (BDDK, Md. 19).

1.3.1.3. Finansal Tablolara İlişkin Genel İlkeler

Finansal tablo genel ilkeleri, finansal tabloların düzenlenmesinde muhasebe ilke ve kavramları ile birlikte uygulanması gereken esasları belirtir. Finansal tablolar, işletmelerin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan işlemlerin ve ekonomik olayların gerçek içeriğini, finansal bilgi edinme ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte doğru, tam ve tarafsız olarak açıklar. Finansal tablolar, ortakların, yatırımcıların, yönetimin, denetim biriminin, kredi verenlerin, müşterilerin, kamunun ve diğer ilgililerin karar almalarında kullanacakları geçmiş olay ve işlemlerin finansal etkilerini gösteren bilgileri içerecek şekilde düzenlenir (BDDK, Md. 15).

- Finansal tabloların gerçeği dürüst bir şekilde yansıtması: Finansal tablolar, işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını ve nakit akışını gerçeğe uygun olarak yansıtır. İşletmenin finansal tablolarında muhasebe standartlarının doğru

olarak uygulanması ve gerektiğinde ek açıklamaların yapılması, bu tabloların gerçeğe uygun olarak sunulmasını sağlar⁶⁵.

- Muhasebe politikaları: Yönetim finansal tabloların bir takım bilgileri sağlamasını güvence altına alacak şekilde muhasebe politikalarını belirler. Bu bilgiler; finansal tablo kullanıcılarının karar verme ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte bilgilerdir. Diğer bir deyişle; işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını sunan, olay ve işlemlerin sadece hukuki yapısını değil ekonomik boyutlarını da yansıtan, önyargıdan uzak ve tarafsız olan, ihtiyatlılık kavramına uygun, önemlilik kavramını göz önüne alan tam ve eksiksiz bilgilerdir (TMS-1, Md. 15).

- İşletmenin sürekliliği: Finansal tablolar, işletmenin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceği dikkate alınarak hazırlanır. Yönetimin şirketi tasfiye etme veya ticari faaliyetlerini sona erdirmeye gibi bir amacı yoksa finansal tablolarını süreklilik kavramını göz önüne alarak düzenler. Yönetim işletme faaliyetlerine kuşku düşürecek önemli olayların ve belirsizliklerin var olduğu görüşüne ulaşmışsa bu belirsizlikleri dipnotlarda açıklar. Finansal tablolar, işletmenin sürekliliği kavramına göre düzenlenmemişse bu durumun açıklaması ile birlikte işletmenin sürekliliğini ortadan kaldıran nedenler ve ilgili finansal tabloların hangi ilke ve esaslara göre düzenlendiği açıklanır (TMS-1, Md. 18).

- Tahakkuk esası: Bu esasa göre, işlemler ve iktisadi olaylar gerçekleştiklerinde, tahsilat veya ödeme yapıp yapılmadığına bakılmaksızın bunlardan doğan hak ve yükümlülüğe taraf olunmasıyla birlikte, muhasebe kayıtlarına alınır ve ilgili oldukları dönemin mali tablolarına yansıtılır (BDDK, Md. 6).

= - Tutarlılık: Muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade eder (TMS-1, Md. 10).

---

⁶⁵ Tek Düzen Hesap Planı, a.g.e., s. 11.

- **Önemlilik:** Bir bilginin, finansal tablolara dahil edilmemesinin veya finansal tablolarda yanlış ifade edilmesinin, kullanıcıların mali tablolardaki bilgilerden yola çıkarak aldıkları ekonomik kararları, etkileme düzeyi, o bilginin finansal tablolar açısından önemlilik düzeyinin temel göstergesidir. Belirli bir kalemin veya toplulaştırılmış kalemlerin önemli olup olmadığına karar verilirken bunların nitelikleri ve büyüklükleri birlikte değerlendirilir. Koşullara bağlı olarak işlemin tutarının büyüklüğü veya niteliği belirleyici unsur olarak alınabilir. Nitelikleri ve işlevleri aynı olan kalemler, ayrı ayrı büyük tutarlarda olsalar dahi toplulaştırılmış olarak gösterilebilir. Ancak farklı yapıda olan önemli kalemler ayrı olarak sunulur. Finansal tabloların önemliliği bulunan her hususu ayrı ayrı göstermesi şarttır. Önemsiz tutarlar, aynı nitelikteki veya işlevdeki diğer önemsiz tutarlarla bir arada toplu olarak gösterilebilir. Bunların ayrıca gösterilmeleri zorunlu değildir(BDDK, Md. 17).

- **Netleştirme:** Varlıklar ile yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar, gelirler ile giderler diğer bir standart tarafından gerekli görülmediği veya izin verilmediği durumda mahsup edilmek suretiyle netleştirilmemelidir (TMS-1, Md. 27).

Önemli tutarlardaki varlık, yabancı kaynaklar ve öz kaynaklar ile gelir ve gider hesaplarının, ayrı ayrı raporlanması önemlidir. İşlem ve olayların özünü yansıttığı durumlar dışında netleştirme, finansal tablo kullanıcılarının işletme faaliyetlerini değerlendirilmesini ve gelecekteki nakit akışlarının belirlenmesini zorlaştırır. Stok değer düşüklüğü karşılığı ve şüpheli alacaklar için ayrılan karşılıklar gibi düzenleyici hesaplar yardımıyla varlıkların net değeri ile gösterilmesi netleştirme değildir. (TMS-1, Md. 28)

İşletmenin ana gelir getirici faaliyetlerinin dışında iş hayatının normal akışı içinde gerçekleştirdiği işlemler sonucunda elde ettiği gelirler, işlem veya olayın özüne uygun olması şartıyla, net değerleri üzerinden gösterilir. Bu çerçevede, duran varlıkların elden çıkarılması durumunda, bundan elde edilen kazanç ve kayıp, satış gelirlerinden, varlığın kayıtlı değeri ve diğer satış giderleri düşüldükten sonra kalan

net tutarları üzerinden gösterilir. Ayrıca, bir grup benzer işlemde doğan kayıp ve kazançlar da netleştirilerek gösterilir. Örneğin, döviz işlemlerinden kaynaklanan kazanç ve kayıplar ile alım satım amacıyla elde bulundurulmuş finansal araçlara ilişkin kazanç ve kayıplar, netleştirilerek gösterilir. Ancak, büyüklüğü ve yapısının önemli olması nedeniyle, işletmenin finansal performansının anlaşılması için açıklanması gerekli olan gelir ve gider kalemleri ayrıca açıklanır. (SPK Tebliği, Md. 65)

- Finansal tablolarda karşılaştırmalı bilgi: Finansal tablolar bir önceki döneme göre karşılaştırmalı olarak düzenlenir. Karşılaştırmalı bilginin belirlenmesinde cari dönem finansal tablosuna uygulanan ilke ve yöntemler esas alınır. Mümkün olan durumlarda bir önceki dönemin finansal bilgileri cari dönemde uygulanan ilke ve yöntemlere göre yeniden belirlenir. (TMS-1, Md. 30)

- Finansal tabloların yapısı ve içeriği: Finansal tabloların içerdiği bölümler açıkça ve anlaşılır bir biçimde tanımlanır. Ayrıca aşağıdaki bilgiler açıkça belirtilir ve sunulan bilginin doğru bir biçimde anlaşılması için gerektiğinde tekrarlanır (TMS-1, Md. 36):

* Raporlayan işletmenin adı veya diğer tanımlama araçları

* Finansal tabloların bir işletme veya bir işletme grubuna ilişkin olup olmadığı (konsolide olup olmadığı)

* Finansal tabloların, esas alınan tablonun türüne göre, bilanço günü veya faaliyet dönemi

* Raporlamaya esas alınan para birimi

* Finansal tablolardaki sayısal bilgilerin sunuluşundaki kesinlik derecesi

- Finansal tablo raporlama dönemi: Finansal tablolar en az yılda bir kez düzenlenir ve sunulur. Ender durumlarda, bilanço tarihleri değişir ve yıllık finansal tablolar bir yıldan daha uzun veya daha kısa dönemler için düzenlenir ve sunulur. Bir işletme, finansal tabloların içerdiği döneme ek olarak aşağıdaki hususları da açıklar:

* Bir yıldan daha farklı bir dönemin kullanım nedeni,

* Gelir tablosundaki karşılaştırmalı tutarlar, öz kaynaktaki değişiklikler, nakit akışları ve karşılaştırılabilir olmayan ilgili durumlara ilişkin açıklamalar.(TMS-1, Md.39)

1.4. FİNANSAL DENETİM

1.4.1. Denetim Kavramı

Denetim Kavramları Komitesi muhasebe denetimini şu şekilde tanımlamaktadır⁶⁶:

“Denetim, iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreçtir.”

İşletme çevresini oluşturan ilgili taraflar, işletmenin finansal tablolarında bulunduğu bilgilere göre karar alırlar. Bu durumda açıklanan bilgilerin doğru olması gerekmektedir. Bu bilgilerin doğru olup olmadığı, bağımsız bir kişi tarafından denetlenerek tespit edilir.

Muhasebe denetiminin amacı, işletme ilgililerine ilgilendikleri bilgilerin güvenilir olup olmadığı konusunda görüş bildirmektir⁶⁷. Güvenilir bilgiye duyulan ihtiyaç muhasebe ve denetim hizmetlerine talebi doğurmuştur⁶⁸.

Bir kamu hizmeti olan muhasebe denetimi geleneksel olarak, yönetim tarafından hazırlanan finansal tabloların objektif olarak incelenmesi anlamına gelen bir tür onay fonksiyonudur. Denetim; işletmenin finansal tablolarının bütünlüğü ve doğruluğu yönlerinden araştırılarak bir görüş belirtmek amacıyla yapılır. Daha geniş bir bakış açısıyla muhasebe denetimi; işletmenin faaliyetlerinin etkili ve yeterli bir

⁶⁶ Ersin Güredin, **Denetim**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 10. bs., İstanbul, 2000, s. 5.

⁶⁷ Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi**, Alfa Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2. bs., İstanbul, 1999, s. 27.

⁶⁸ Ümit Ataman, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt, **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 1. bs. İstanbul, Ocak 2001, s. 13.

biçimde yürütülüp yürütülmediğinin araştırılması amacıyla bilgi toplama işlemlerinin ve bütün yönetim faaliyetlerinin incelenmesini ve değerlendirilmesini kapsar⁶⁹. Muhasebe denetiminin temel hareket noktası kamuyu aydınlatmaktır⁷⁰.

Amacı yönünden denetim faaliyetleri dörde ayrılmaktadır⁷¹. Bunlardan birincisi; mali tabloların önceden belirlenmiş kriterlere uygunluğunu denetleyen finansal denetimdir. İkincisi; denetlenen birimin faaliyetlerinin gerek mevzuata gerek işleme konulmuş kurallara uygunluğunu denetleyen uygunluk denetimidir. Üçüncüsü; mali nitelikteki faaliyetler ile mali nitelikte olmayan faaliyetlerin gözden geçirilerek değerlemesinin yapıldığı iç denetim faaliyetidir. Dördüncüsü; denetlenen birimin faaliyetlerinin verimlilik ve etkinliğini denetleyen faaliyet denetimidir.

1.4.2. Finansal Denetim

Finansal tabloların denetimi, ayrıntılı finansal tablolarda doğrulanan bilginin belirtilen kriterlere uygun olarak yer alıp yer almadığını belirlemek için yapılmaktadır. Belirtilen kriterler, finansal muhasebe standartlarını düzenleyen organlar tarafından oluşturulmuş genel kabul görmüş muhasebe ilkeleridir⁷².

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda hazırlanmaları gereken ve denetim kapsamına giren finansal tablolar bilanço, gelir tablosu, dağıtılmayan kârlar tablosu ve finansal durumda değişmeler tablosudur⁷³.

1.4.3. Finansal Denetim ve Bağımsız Denetçiler

Finansal tabloların bağımsız bir denetçi tarafından denetlenmesinin amacı işletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını ve finansal durumdaki değişmeleri

⁶⁹ Yasemin Yeğınboy, "Küreselleşen Dünya'da Türkiye'deki Muhasebe Denetimi Gerçeği", V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMM Yayınları: 32, İstanbul, Aralık, 2001, s. 294

⁷⁰ A.e., s. 332.

⁷¹ A.e., s. 301.

⁷² Alvin A. Arens, James K. Loebbecke, **Auditing An Integrated Approach**, 7. bs.yy., Prentice Hall, 1997, s. 4.

⁷³ Güredin, a.g.e., s. 14.

genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ışığında, dürüst bir biçimde yansıttığı hakkında bir yargıya ulaşmaktır⁷⁴.

Denetçi, denetim raporunda yargısını bildirir. Denetim raporu denetlenen şirketin yayınladığı yıllık faaliyet raporu kapsamında ortaklara ve diğer ilgili taraflara dağıtılmak üzere müşteri işletmeye veya onun yönetim kuruluna verilir. Denetçinin sorumluluğu mesleki standartlara uygun bir inceleme yapmak ve bulgularını raporlamaktır. Denetçinin işlevi finansal tabloların güvenilirliğini pekiştirip açıklamak, bu raporların kredisini arttırmaktır. Finansal tabloların hazırlanması ile ilgili sorumluluk ise işletme yönetimine ait olmaktadır⁷⁵.

Bağımsız denetçilerin çok önemli bir kamu görevi vardır. Sermaye birikimi ancak yatırımcıların halka açık şirketlere yatırım yapmasıyla gerçekleşir. Ekonomide önemli rolü olan hisse senetleri borsasında işlem gören halka açık şirketlerin finansal tabloları bağımsız denetçiler tarafından denetlenmektedir. Her ne kadar denetçinin görüşü bir garanti niteliğinde olmasa da, yatırımcılara finansal tabloların bu konuda eğitilmiş ve tarafsız, dürüst kişilerce denetlenmiş olduğu ve dolayısıyla bu tablolara dayanarak hareket edilebileceği görüşünü verebilir⁷⁶.

1.4.4. Muhasebe ve Denetim İlişkisi

Muhasebe ile denetim birbiriyle çok yakından ilişkilidir; hatta muhasebe denetim içiçedir; bunlardan biri öbürünün dayanağı, bütünleyicisi ve devamıdır. Muhasebe denetimin temel dayanağı; denetim ise muhasebenin dayanaklara göre, kanıtlara uygunluğunun sağlamasıdır. *Muhasebesiz denetim dayanaksız; denetimsiz muhasebe sağlamasızdır*⁷⁷.

⁷⁴ A.e., s. 11.

⁷⁵ A.e., s. 11.

⁷⁶ Türkan Önder, "Amerika'da Yatırımcılar Nasıl Korunmaktadır? Bağımsız Denetimde Bağımsızlık İlkesinin SEC (Securities and Exchange Commission) ve SPK Açısından İncelenmesi", V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMMO Yayınları: 32, İstanbul, Aralık, 2001, s. 183.

⁷⁷ Mehmet Yazıcı, "Kurumsal Muhasebe Denetimi", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 17, Ocak 2003, s. 30.

Muhasebe, bir işletmeye etki yapan olayların ve işlemlerin saptanmasını esas alır. Bu saptamadan sonra kıymet hareketleri ölçülerek muhasebe kayıtlarına aktarılır, sınıflandırılır ve özetlenir. Bu sürecin sonunda muhasebe raporları düzenlenerek ilgililere dağıtılır. Muhasebenin amacı, geçerli finansal bilgileri, ilgililere karar verme süreçlerinde bu bilgilerden faydalanabilecekleri şekilde düzenleyerek sunmaktır⁷⁸. Denetçi ise bu faaliyetlerin içinde yer almaz. Denetimin görevi muhasebe tarafından yapılan işlemlere ve oluşturulan mali tabloları çeşitli açılardan inceleyip, sunulan bilgilerin doğru olup olmadıkları konusunda bir görüş oluşturabilmektir. Denetçilerin bu süreçte en önemli dayanaklarını “Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri” oluşturmaktadır⁷⁹.

Finansal tabloları denetleme, muhasebe sürecini gözden geçirerek kritik bir gözle incelemek ve finansal tabloların dürüstlüğü hakkında bir yargıya ulaşmaktır. Denetim, muhasebe sürecinde hazırlanmış finansal tablolar hakkında bildirilen bir görüş ile sona erer. Böylelikle sunulan muhasebe raporlarının değeri artırılmış olur. *Muhasebe bir yazı yazma faaliyeti iken, denetim editörlük faaliyetini yansıtmaktadır*⁸⁰.

Muhasebenin fonksiyonu, yönetim ve diğer ilgililerin karar vermede kullanacakları sayısal bilgileri sağlamaktır. Bu bilgileri sağlayabilmek için muhasebeci muhasebe bilgilerinin hazırlanmasına temel oluşturan ilke ve kurallara bütünüyle hakim olmalıdır. Bununla birlikte, muhasebeci işletmedeki ekonomik olayların zamanında uygun bir şekilde ve mantıklı bir maliyetle kaydedilmesini temin eden bir sistem geliştirmelidir⁸¹.

Denetimde muhasebe bilgisi, kaydedilen verilerin muhasebe dönemi boyunca meydana gelen ekonomik olayları uygun bir şekilde yansıtmayı yansıtmadığını belirlemek için kullanılmaktadır. Zira, muhasebe kuralları muhasebe verilerinin uygun olarak kaydedilip kaydedilmediğini değerlendirme kriterleridir. Bu bilgilerle ilgili

⁷⁸ Güredin, a.g.e., s. 13.

⁷⁹ Ataman, Hacırustemoğlu, Bozkurt, a.g.e., s. 17.

⁸⁰ Güredin, a.g.e., s. 13.

⁸¹ Arens, Loebbecke, a.g.e., s. 4.

her denetçinin bu kurallara bütünüyle hakim olması gerekmektedir. Muhasebeyi anlamak için, denetçi denetim kanıtlarının toplanması ve yorumlanmasında özel bir bilgi ve yeteneğe sahip olmalıdır. Bu özel bilgi ve yetenek denetçiyi muhasebeciden ayırmaktadır. Uygun denetim yöntemlerini, test edilecek bilgilerin türünü ve sayısını belirlemek, sonuçları değerlemek denetçiye özgü problemlerdir⁸².

---

⁸² A.e., s. 4.

İKİNCİ BÖLÜM

MUHASEBE SKANDALLARI VE ENRON VAK'ASI

2.1. MUHASEBE SKANDALLARI ve NEDENLERİ

2.1.1. Muhasebe Skandalları

ABD'de dünyaca tanınmış bazı büyük işletmelerde 2001 yılı itibariyle meydana gelmeye başlayan muhasebe usulsüzlükleri serisi uluslararası finans piyasalarında geniş yankılar uyandırmıştır. Büyük işletmelerdeki bu başarısızlıklar, kamunun finansal raporlara ve kurumsal açıklamalara olan güvenini sarsmış bulunmaktadır.

ABD ekonomisini büyük bir krizin eşiğine taşıyan, halka açık şirket modelini tartışmalı hale getiren, muhasebe ve denetim şirketleri üzerine dikkatleri toplayan muhasebe skandalları, ekonomik sistemi olumsuz yönde etkilemiştir.

Zararda olan şirketlerin kamuya açıklanan finansal tablolarında, muhasebe hileleriyle ve denetim şirketlerinin bu hilelere göz yummasıyla birlikte gerçek olmayan kâr rakamları ilan edilmiştir. Böylece, bu şirketlerin borsada işlem gören hisse senetlerinin fiyatları yükselmiştir. Yatırımcılar, olumlu finansal tablolar ve sürekli yükselişte olan hisse senedi fiyatları nedeniyle büyük beklentiler içine girmiştir. Ancak yöneticilerin sahip oldukları şirket hisselerini, finansal tablolar düzeltilerek yeniden ilan edilmeden önce yüksek fiyata satmaları sonucu yatırımcıların büyük beklentileri gerçekleşmemiştir. Finansal tablolar düzeltilerek yeniden ilan edildiğinde, aslında şirketlerin zararda ve büyük bir borç yükü altında olduğu ortaya çıkmış, bunun sonucunda da yüksek hisse senedi fiyatları bir anda düşmeye başlamıştır. Yatırımcıların büyük beklentilerle yatırım yaptıkları hisse senetleri değersiz kağıt parçalarına dönüşmüştür.

Hızlı olarak büyümenin getirdiği kuşuklar, bazı şirketlerin Amerika Birleşik Devletleri Sermaye Piyasası Kurulu (US SEC) tarafından incelemeye alınmasına yol açmıştır.

ABD’de 2001-2003 yılları arasında meydana gelen en büyük şirket iflasları Tablo 1’de özetlenmiştir¹.

TABLO 1: ABD’DE 2001-2003 YILLARI ARASINDA MEYDANA GELEN EN BÜYÜK ŞİRKET İFLASLARI

Şirket	Tarih	Miktar (milyar \$)
Pacific Gas	2001	21
Enron	Aralık 2001	63
Kmart	Ocak 2002	17
Tyco	2002	80
Global Crossing	Ocak 2002	26
NTL	Mayıs 2002	17
Adelphia	Haziran 2002	24
Worldcom	Temmuz 2002	107

Bu muhasebe skandallarının temelindeki unsurlar: yükselen piyasa karşısında yatırımcıların mantık dışı coşkunluğu, bulaşıcı hırsları; yükselen beklentilerin oluşturduğu kağıttan yapılmış sanal kalelerin yıkılması; yöneticilerin körelen doğruluk anlayışı; yönetim kurulunun, denetim kurulunun, bağımsız denetçilerin ve US SEC’in başarısızlığı; denetçileri finansal tabloların iyi görünmesini sağlayacak değişiklikleri kabul etmeleri hususunda teşvik eden finansal raporlama standartlarının parlak çizgisi olarak sıralanabilir².

Finansal raporlamada gitgide yayılan bu başarısızlığın kaynağı olarak işletme içi kontroller kusurlu bulunmaktadır. Skandalların ardından hisse senedi piyasasının düşmesinin nedeninin muhasebe problemleri hakkındaki endişeler olduğu düşünülmektedir³.

¹ “107 Milyar Dolarlık Tarihi Şirket Çöküşü”, *Hürriyet Gazetesi*, 23 Temmuz 2002, s. 8.

² Editorial, “Policy Reforms In The Aftermath Of Accounting Scandals”. *Journal of Accounting and Public Policy*, Volume 21, Issue 4-5, Winter 2002, 281-286, s. 281.

³ Anup Agrawal, Sahiba Chadha, “Corporate Governance and Accounting Scandals”, Current Draft: July 2003, (Çevrimiçi) http://www.afajof.org/Pdf/2004program/UPDF/P666_Corporation_Finance.pdf, 18 Şubat 2004, s. 2.

Muhasebe skandalları serisi, dünyanın en büyük şirketi olan enerji kuruluşu Enron'un 2001 yılı Ekim ayında, 1997-2000 yılları arasında daha önce raporlamış olduğu net kâr rakamlarını yapılan muhasebe hataları nedeniyle düzelttiğini bildirmesi ile başladı.

Enron Şirketi'nin çöküşü, sistemden kaynaklandığı kabul edilen bir çok zayıflığı ve bir çok çıkar grubunu içeren iyi bir örnektir⁴.

Yaratıcı muhasebe teknikleri⁵ kullanılarak şirketin büyük miktardaki borcu ve zararı finansal tablolar dışında tutulmuştur. Teoride, yöneticilerin, müdürlerin kuşku uyandıracak muhasebe yöntemleri yoluyla hisse fiyatlarını yükseltmelerini engelleyecek pek çok koruyucu unsur vardı. Yönetim kurulu ve denetim komitesi çoğu şirketten daha iyi olmasına rağmen, bazı üyeler finansal çıkar çatışmaları ile karşı karşıya kalmıştır⁶. Enron Şirketi'ni uzun süredir denetleyen ve şirkete aynı zamanda danışmanlık hizmeti veren Arthur Andersen Şirketi bu skandalda önemli bir role sahiptir. Bu olay ile birlikte müşterilerinin hilelerine göz yuman, hatta onlara yaratıcı muhasebe tekniklerini kullanmaları konusunda danışmanlık yapan, onların yanlış finansal tablolarının altına imza atan denetim şirketleri ve denetçiler konusu gündeme gelmiştir.

Enron Olayı'nın yankıları devam ederken, dünyanın önde gelen elektronik ekipmanları üreticisi Tyco'nun hisse senetleri iki günde yüzde 20 gerilemiştir ve 80 milyar dolarlık şirketin piyasa değeri iki günde 63 milyar dolara düşmüştür⁷.

Tyco Şirketi'nin ardından, 26 milyar \$ değerindeki bir telekomünikasyon şirketi olan Global Crossing iflas etmiştir⁸.

⁴ IFAC, **Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting: An International Perspective**, July 2003, s. 11.

⁵ Müge Saltoğlu, "Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron Örneği," **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Yıl: 3, Sayı: 10, Eylül 2003, s. 108.

⁶ IFAC, **Rebuilding Public Confidence. a.g.e.**, s. 11.

⁷ Mustafa Mutlu, "Sistem Çöküyor!", Süper Balon Patlıyor mu? Bölüm-3, **Star Gazetesi**, 21 Temmuz 2002, s. 9.

⁸ "267 Milyar Dolarlık İflas", **Milliyet Gazetesi**, 15 Ağustos 2002, s. 9.

2002 yılı Haziran ayında Amerikan şirketlerinin finans ve muhasebe pratiklerini denetleyen en yüksek makam olan US SEC, finansal durumunu farklı göstermek için 3,8 milyar \$'lık muhasebe hilesi yaptığı ortaya çıkarılan ABD'nin ikinci büyük telekomünikasyon şirketi Worldcom hakkında dolandırıcılık davası açmıştır⁹.

Worldcom Şirketi'nin 2001 yılındaki 1,4 milyar \$'lık ve 2002 yılının ilk üç ayındaki 130 milyon \$'lık kârının doğru olmadığı açıklanmış ve şirketin finans yönetiminin hileli muhasebe işlemleriyle 3,8 milyar \$'lık harcamalarını sermaye gideri kapsamına alıp şirketin gerçek mali durumunu yatırımcılardan gizlediği ortaya çıkmıştır. Bütün bu muhasebe hileleri gerçekleşirken, Worldcom'un denetçisi Arthur Andersen Denetim Şirketi'di¹⁰.

Worldcom skandalının ardından, büro donanımları üreticisi Xerox'un da muhasebe hileleri ile 1997-2001 yılları arasında gelirlerini 6 milyar \$ şişirdiği ortaya çıkmıştır¹¹.

ABD'de yaşanan bu muhasebe skandalları nedeniyle kurumsal yönetim, denetim ve muhasebe standartları konularında bir çok değişiklik yapılırken 2003 yılı Şubat ayında Avrupa'da da Enron Vak'asına benzer bir durum ortaya çıkmıştır. Dünyanın 3. büyük perakende şirketi olan Royal Ahold (Hollanda Şirketi) 2001 ve 2002 yılı için ilan edilen kâr rakamının olması gerekenden 500 milyon \$ fazla olduğunu bildirdiğinde şirketin hisse senedi fiyatı bir günde yüzde 63 değer kaybetmiştir¹².

Avrupa'da Royal Ahold'dan sonra 2003 yılı Aralık ayında ortaya çıkan İtalyan şirketi Parmalat'ın yolsuzluğu da büyük yankılar uyandırmıştır.

⁹ "Worldcom'un İflası İçin Düğmeye Basıldı", **Hürriyet Gazetesi**, 28 Haziran 2002, s. 10.

¹⁰ **A.e.**, s. 10.

¹¹ "ABD'de Skandalın Yeni İsmi Xerox", **Hürriyet Gazetesi**, 29 Haziran 2002, s. 11.

¹² IFAC, **Rebuilding Public Confidence**, a.g.e., s. 14.

29 Ülkede 30.000 çalışanı bulunan Parmalat gıda şirketi, hesaplarında milyarlarca doların görünmemesi üzerine iflasını istemiştir. İflas işlemi, Amerika Merkez Bankası'nın Parmalat'ın şirketlerinden Cayman Adalarında bulunan Bonlat Finans Şirketinin görünürde sahip olduğu 5 milyar \$ değerindeki nakit ve senetlerin ortada olmaması nedeniyle başlatılmıştır¹³.

Parmalat Grubunun baş denetçisi olan Deloitte Touche'dan önce grubun denetçiliğini Grant Thornton yapmaktaydı. Ancak 1999'da Grant Thornton, İtalya'daki denetim firmalarının 9 yılda bir rotasyonunu gerektiren kurala uymadığı için görevi Deloitte Touche devralmıştı. Bu duruma rağmen, Grant Thornton Parmalat'ın grup şirketlerinden bazılarını denetlemeye devam etmiştir. Bu şirketlerin arasında, Parmalat'ın kayıp paralarının saklandığı Cayman Adalarında bulunan Bonlat Finans Şirketi de bulunmaktadır¹⁴.

Parmalat'ın hesaplarındaki kaybın 10 milyar Euro'yu aşabilir durumda olması bu skandalı dünyanın en büyük skandallarından biri haline getirmekte ve Parmalat'ın denetçileri hakkındaki soruların artmasına neden olmaktadır. Citigroup Bankası da Parmalat'a, "Black Hole" adlı (İtalyancada "Buconero") özel amaçlı girişimini kurmasına yardım ederek Parmalat grubu içinde borçların birimler arasında kullanılmasını sağlamıştır¹⁵. Parmalat olayında, üst düzey ve sorumlu şirket müdürlerinin uzun bir süredir sahtekârlığa karıştıkları ve zimmelerine para geçirdikleri iddiaları, şirket yönetim kurulu üyelerinin gerçekten dürüst davranmadıkları sürece, etkin güvenlik önlemlerinin sağlanmasının zor olduğunu göstermektedir¹⁶.

Yukarıda belirtilen şirketlerin dışında daha pek çok şirkette ortaya çıkan skandallar Tablo 2'de özetlenmiştir¹⁷.

¹³ "Parmalat", *Bilanço Dergisi*, Turmob, Sayı: 88, Şubat 2004, s. 2.

¹⁴ *A.e.*, s. 2.

¹⁵ Jacopo Barigazzi, "Parmalat Heat Turned Up. Citigroup Sued", [http:// www.reuters.com](http://www.reuters.com), 8 Ocak 2004.

¹⁶ "Parmalat", *Bilanço Dergisi*, Turmob, Sayı: 88, Şubat 2004, s. 4.

¹⁷ IFAC, *Enterprise Governance – Getting the Balance Right*, Şubat 2004, s. 53.

TABLO 2: SKANDALLARIN ÖZETİ TABLOSU

Şirket	Ülke	Sektör	Özet Geçmiş
Ahold	Hollanda	Süpermarket Perakende Satış	Büyük derecede muhasebe aykırılıkları
Cable and Wireless	İngiltere	Telekomünikasyon	Başarısız devralma stratejisi
Enron	ABD	Enerji	Ciddi muhasebe aykırılıkları
France Telecom	Fransa	Telekomünikasyon	Başarısız devralma stratejisi
HIH	Avustralya	Sigorta	Kontrolsüzlüğün devam etmesi için sorgulamayan kültürün izin verdiği yetersiz yönetim
Livent Inc	Kanada	Eğlence	Ciddi muhasebe aykırılıkları
Marconi	İngiltere	Telekomünikasyon	Başarısız devralma stratejisi
Marks and Spencer	İngiltere	Perakende Satış	Uygunsuzluk, stratejilerde önemli sapma ve bu konuda üst yönetimde ortaya çıkan gizli çatışmalar
Nortel Networks	Kanada	Telekomünikasyon	Devralma stratejisiyle sürdürülen agresif büyüme ancak telekom sektöründeki beklenmedik düşüş
Peregrine Investment Holdings Ltd	Hong Kong	Banka	Yetersiz yönetim ve risk yönetimi ile şirketin kendini aşırı büyütmesi
Saskatchewan Wheat Pool	Kanada	Tarım	Farklı alanlara girme stratejisinin başarısızlığa uğraması

D Tripovich	İtalya	Nakliye ve Finansal Hizmetler	Başarısız devralma stratejisi, ortaya çıkan çatışmalar
Vivendi	Fransa	Çevre, Enerji ve Telekomünikasyon	Devralma stratejisiyle farklı alanlara girilerek başarısız olunması
Worldcom	ABD	Telekomünikasyon	Büyük muhasebe hilesi
Xerox	ABD	Optik görüntü	Ciddi muhasebe aykırılıkları
YBM Magnex	Kanada	Üretim	Amaçlı ve örgütlü bir suçla karşı karşıya kalma durumu

Kaynak: IFAC, *Enterprise Governance – Getting the Balance Right*, Şubat 2004, s. 53.

Amerika Birleşik Devletleri'nde skandalların ortaya çıkması ile birlikte, dört büyük değişiklik yapılmıştır. Bunlardan birincisi; üç büyük denetim şirketi danışmanlık hizmetlerini ayırmayı planladığını kamuya açıklamıştır¹⁸. İkincisi; daha önce beş büyük denetim şirketinden biri olan Arthur Andersen Şirketi faaliyetlerine son vermiştir. Üçüncüsü; 2002 yılı Temmuz ayında ABD'de Sarbanes-Oxley Yasa tasarısı çıkarılmıştır. Aynı zamanda bu tasarı Kurumsal Gözetim olarak da anılmaktadır. Bu kanun Amerika'da hisseleri işlem gören bütün halka açık şirketlere kurumsal yönetim kuralları getirmektedir. Dördüncü değişiklik; Ağustos 2002'de New York Menkul Kıymetler Borsası (New York Stock Exchange- NYSE) ek bir kurumsal yönetim kuralları seti önermiştir. Eğer SEC tarafından onaylanırsa, bu kurallar NYSE'nin şirketlerin hisse senetlerinin borsada işlem görebilmesine ilişkin şartlarının bir bölümü olacaktır¹⁹.

Birçok koşulun yanında, yeni kanun ile NYSE teklifi, bir halka açık şirketin yönetim kurulunun çoğunluğunun bağımsız yöneticiler tarafından oluşmasını, kurulun denetim komitesinin de tamamiyle bağımsız yöneticilerden oluşmasını ve

¹⁸ Bu süreç skandallardan önce başlamıştı. Ancak skandalların ortaya çıkmasının ardından bu süreç hız kazanmıştır.

¹⁹ Agrawal, Chadha, a.g.e., s. 2.

üyelerden en az birinin finansal uzman olmasını gerektirmektedir. Bunlara ek olarak dış denetçinin (bağımsız denetçinin) müşterisine sunduğu hizmet çeşitleriyle ilgili olarak da bir takım sınırlamalar getirilmiştir. Bu geniş açılımlı yasal düzenlemelerdeki değişiklikler, skandalların ardından yayılan tepkiye bir cevap olarak kabul edilmiştir²⁰.

2.1.2. Muhasebe Skandallarına Neden Olan Unsurlar

2.1.2.1. Kurumsal Yönetişim Sorunları

Kurumsal yönetimle ilgili olarak başarıya ve başarısızlığa neden olan dört temel konu vardır²¹:

- Tepe yönetimdeki kültür ve yönetim anlayışı
- Genel Müdür
- Yönetim Kurulu
- İç kontroller

Bu dört temel unsurun dışında yönetici ücretlendirme sistemleri de önemli bir unsurdur. Yetersiz bir şekilde düzenlenmiş bulunan yönetici ödüllendirme (ücretlendirme) uygulaması, hırslı kazanç yönetimleri doğrultusunda çarpıtılmış bir davranış haline getirilmiştir. Enron, Worldcom, Xerox ve Ahold gibi uç noktalardaki vak'alarda agresif kazanç hedeflerine ulaşamadığında hileli muhasebe uygulamalarına yönelinmiştir.

- Hile ve kurumsal yönetim faktörleri²²:

- * Genel Müdürün rolü
- * Hırslı kazanç yönetimi
- * Yönetici ücretlendirme
- * Yönetim kurulunun rolü
- * Yöneticiler arasında yönetim devrini hazırlama
- * İç kontrol, uyum ve risk yönetimi
- * Tepe yönetimdeki etik, kültür ve yönetim anlayışı

²⁰ A.e., s. 2-3.

²¹ IFAC, Enterprise Governance, a.g.e., s. 5.

²² A.e., s. 13.

Kurumsal yönetim sorunlarını meydana getiren yanlış durumlar Tablo 3'te yer almaktadır²³.

TABLO 3: KURUMSAL YÖNETİŞİM SORUNLARI:YANLIŞ OLAN DURUMLAR

	Üst Yönetimdeki Etik/Kültür	Genel Müdür	Yönetim Kurulu	İç Kontrol/Uyum/Risk Yönetimi	Saldırgan Kazanç (Kâr) Yönetimi
Ahold (Hollanda)	**	***	*	***	***
Enron (US)	***	***	***	***	***
Worldcom (US)	***	***	***	***	***
Xerox (US)	***	***		***	***
Vivendi (Fransa)		***	**	***	
Cable& Wireless (UK)		**	***	***	
D Tripovich (İtalya)			***	**	
France Telecom (Fransa)	**	**	**	**	

* = vak'ada az öneme sahip olan sorun

** = vak'ada orta derecede öneme sahip olan sorun

*** = vak'ada çok önemli olan sorun

Kaynak: IFAC, *Enterprise Governance – Getting the Balance Right*, Şubat 2004, s. 14.

Şirket başarısızlıklarının nedeni olan temel kurumsal yönetim faktörleri şu şekilde sıralanabilir²⁴:

- Üst yönetimdeki etik/kültür: Şirket üst yönetiminin, yüksek etik standartları uygulamadaki başarısızlığı, yasa ihlali ve hileli davranışları kabul edilebilir hale getiren bir kültürün gizlilik içinde gelişmesine neden olmuştur.

²³ A.e., s. 14.

²⁴ A.e., s. 14.

Bazı vak'alarda, performansı teşvik edici unsurlar, çalışanların şirketin önceden belirlenmiş etik standartları ve stratejik hedefleri pahasına kâr yaratmalarını gerektiren bir hava yaratmıştır.

Enron Vak'asında bu durum açıkça görülmektedir. Performans değerlemesi, görünüşte Enron'un saygı, dürüstlük, iletişim ve mükemmellik değerleri üzerine kuruludur. Ancak gerçek performans ölçütünün işletme için ne kadar kazanç yaratabildikleri olduğu çalışanlar tarafından sonradan öğrenilmiştir²⁵.

“Enron Şirketi güvenilir, son derece ahlâki(ethical), sorumlu, saygıdeğer bir kurumsal şirket görünümündeydi. Enron'un ahlâki perfomansı yatırımcıları ve çalışanları için dünyaya yansıttığı olumlu imajdan uzaklaştı. Enron gerçekte dürüstlük, diğerlerine saygı değerleri yerine hile, kibir, gizlilik ve kendi çıkarını gözetme değerlerini uygulamıştır.” (Strategic Finance, February 2002)²⁶.

“Enron'daki etik kurallar, yönetimin istediklerini gerçekleştirmek üzere değiştirildi. Enron yönetim kurulu bu kuralın koşullarını kabul etmek üzere kolaylıkla ikna oldu.”(Financial Executive, July/August 2002)²⁷.

Benzer olarak Worldcom Vak'asında da, çalışanlar yapılan hilenin farkındadırlar, ancak bu durumu raporlamaya korkmuşlardır. Rezervlerin şüpheli kullanımına karşı çıkan muhasebe çalışanları prim ve maaş artışları ile ikna edilerek, sonraki muhasebe hilelerini kabul etmişlerdir²⁸.

“HHH: Bu vak'ada yapılanlara körü körüne bir inanç durumu söz konusuydu. Organizasyonla ilgili olarak ne yapılması gerektiğini ve nelerden kaçınılması gerektiğini görebilme yeteneği mevcut değildi. Riskler tam olarak tanımlanmamış ve yönetilmemişti. Olumsuz bilgiler saklanmış veya filtre edilerek sunulmuştu.

---

²⁵ A.e., s. 14.

²⁶ A.e., s. 15.

²⁷ A.e., s. 15.

²⁸ A.e., s. 15.

Meselelere yaklaşım açısından sorgulama ve analiz etme yetersizliği sözkonusuydu.”(Report of the HIIH Royal Commission, 2003)²⁹.

- Genel Müdür: *“HIIH vakasında Genel Müdür 1990’ların ikinci yarısında kötüleşen işletme yönetimine rağmen mücadele etmeden başarısızlığını sürdürmüştür. Bu durum karşısında üst yönetimde hiç kimse ne olduğunu anlamaya ve grup için yönetim değişikliği yapmaya çalışmamıştır. Üst yönetim ve yönetim kurulu arasında hesap verebilirlik yetersizdi ve olumsuz finansal sonuçları değerlemede başarısızlık sözkonusuydu.”(Report of the HIIH Royal Commission, 2003)³⁰.*

Worldcom’un Genel Müdürü Bernie Ebbers şirketteki yönetim üzerinde o kadar hakimiyeti vardığı ancak bir kaç yönetici onunla tartışacak cesarete sahipti. Onu sorgulayan yöneticilere rapor vermekteydi. Diğer yöneticilerin ona olan bağlılığını ikramiyeler ve Worldcom hisse senetlerini vererek pekiştirmekteydi³¹.

- Yönetim Kurulu: Yönetim Kurulunun zayıflığı, genel müdürle mücadele etme konusunda başarısızlığa neden olmaktadır. Bu başarısızlık yönetimin sunduğu teklifleri sorgulamadan kabul etme yaklaşımına kadar uzanmaktadır³².

- İç Kontroller: İç kontrol zayıflıkları yukarıda sayılan üç faktörün bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Enron’un kazanç artışına ve bireysel inisiyatife verdiği önem nedeniyle hataları azaltmak adına gerekli kontroller yapılmaksızın deneyimsiz müdürlere çok fazla fırsat tanınmıştır³³.

Başarısızlığın altında yatan dört temel kurumsal yönetim faktörü birbirleriyle bağlantılıdır³⁴.

---

²⁹ A.e., s. 15.

³⁰ A.e., s. 15.

³¹ A.e., s. 15.

³² A.e., s. 16.

³³ A.e., s. 16.

³⁴ A.e., s. 17.

Hırslı Kazanç Yönetimi: Kurumsal yönetim başarısızlığında en önemli faktörler olarak görülen dört faktör dışında yönetici ücretlendirme konusu da dikkat çekmektedir. Özellikle, kötü oluşturulmuş ödüllendirme sistemlerinde hisse opsiyonlarının aşırı kullanımı yönetici davranışını olumsuz yönde değiştirmiş ve hissedarların uzun dönemli çıkarları kötüye kullanılmıştır³⁵.

Hırslı kazanç hedeflerine ulaşamadığında, hileli muhasebe uygulamalarına eğilimler başlamıştır. Bu durum ABD'deki üç vakada (Enron, Worldcom, Xerox) ve Hollanda'daki Ahold'da açıkça görülmektedir³⁶.

“2000 yılının ortalarında, telekomünikasyon sektörü kötüleşirken, Worldcom ikinci yarıyıl sonunda şirketinin sonuçlarının beklentilerin altında olabileceğini açıklamıştır. Bu nedenle yönetim kazanç süreci başlatılmıştır. 2000 yılının somundaki kâr hedefine ulaşmak için rezervler ücretleri karşılamak üzere kullanılmıştır. Bu rezervlerin oluşumu şüpheliydi ve rezervlerin harcamaları karşılamak için kullanımı muhasebe kurallarının ihlali ile gerçekleşmişti.”(Worldcom Case Study)³⁷

“Enron'un çöküş nedeni sadece uygunsuz muhasebe uygulamaları ve tepe yönetimdeki yolsuzluk değil aynı zamanda şirketin girişimcilik kültürüdür. Kazanç artışı ve bireysel inisiyatif verilen önem ile alışılmış kurumsal hesapların şaşırtıcı yokluğu, şirket kültürünü ödüllendirilmiş agresif stratejiden etik olmayan bir yöne getirmiştir.” (Business Week online, 25 February 2002)³⁸

“Çalışanlarınıza müşterilerinizmiş gibi davranmalısınız. Onlara doğru davrandığınız takdirde, onlar da müşterilerinize doğru davranacaktır.” (Fortune, 28 May 2001)³⁹.

---

³⁵ A.e., s. 17.

³⁶ A.e., s. 17.

³⁷ A.e., s. 17.

³⁸ A.e., s. 17.

³⁹ A.e., s. 17.

2.1.2.2. Stratejik Faktörler

İyi kurumsal yönetim bir şirketin başarılı olabilmesi için gerekli ancak yeterli değildir. Diğer bir deyişle kötü kurumsal yönetim bir şirketi iflas ettirebilir ama tek başına başarıyı temin edemez⁴⁰. Başarısızlığa neden olan temel stratejik faktörler:

- Net strateji belirlenememesi
- Yetersiz strateji uygulama
- Beklenmedik değişimlere cevap vermede başarısızlık/ hızlı değişen piyasa koşulları

Şirketlerde başarısızlığa neden olan stratejik faktörlerle ilgili yanlış durumlar Tablo 4'te yer almaktadır⁴¹.

TABLO 4: STRATEJİK FAKTÖRLER: YANLIŞ OLAN DURUMLAR

	Strateji Seçimi ve Netliği	Strateji Uygulama	Piyasa Koşulları	Beklenmedik Değişiklikler	Birleşme ve Devralma
Ahold (Hollanda)		***			***
Cable& Wireless (UK)	***		***	***	***
Marconi (UK)	*	**	***	***	***
Vivendi (Fransa)	*		***		***
France Telecom (Fransa)	*		***		***
D Tripovich (İtalya)		***	***		***
Xerox (US)	***				***

* = vak'ada az öneme sahip olan sorun

** = vak'ada orta derecede öneme sahip olan sorun

*** = vak'ada çok önemli olan sorun

Kaynak: IFAC, Enterprise Governance – Getting the Balance Right, Şubat 2004, s. 55.

⁴⁰ A.e., s. 18.

⁴¹ A.e., s. 55.

2.2. ENRON VAK'ASI

2.2.1. Enron Şirketi'nin Tarihçesi

Enron Şirketi, 1985 yılında Amerika Birleşik Devletleri merkezi hükümetinin doğal gaz boru hattı (iletimi) piyasası işleyişi üzerindeki kontrolünü kaldırmasının ardından, Kenneth L. Lay tarafından yönetilen Houston Doğal Gaz Şirketi ve Omaha, Nebraska'da kurulu Internorth Doğal Gaz Şirketi'nin birleşmesiyle doğdu. Kenneth Lay, birleşen şirketin başkanı ve genel müdürü (Chief Executive Officer - CEO) olarak görevlendirildi⁴². Birleşme sürecinde Enron, ağır bir borç yükü altına girdi ve piyasadaki kontrolün kalkması nedeniyle boru hattı şirketlerine tanınan haklara da artık sahip değildi. Şirketin ayakta kalabilmesi için kâr ve nakit akışı yaratacak yeni bir iş stratejisinin ortaya çıkarılması gerekiyordu. Kenneth Lay, şirketin iş stratejisini geliştirmek üzere McKinsey Şirketi'nde enerji konusunda danışmanlık yapan Jeffrey Skilling'i işe aldı⁴³.

1988 Yılında şirketin büyük stratejisi, kurala bağlanmış boru hattı işinin yanında düzenlenmemiş piyasaları da takip etmek üzere yön değiştirdi. 1989 Yılında Enron, gaz üreticilerine ve toptan alıcılara şirketten gaz satın almalarını, aynı zamanda fiyat risklerini azaltmalarını sağlayan gaz bankası işine girişti⁴⁴. Enron, tedarikçi şebekesinden gaz satın alıp bunu müşteri şebekesine satarak, tedarik ve fiyatı kontratla garantiledi. İşlem ücretleri önceden belirlenerek risklerin önceden tahmin edilmesi planlandı. Böylece şirket bu stratejisiyle piyasaya "enerji kontratları" adı altında yeni bir ürün ve anlayış getirmiş oldu.

90'lı yıllarda Amerikan ekonomisi tarihinin en uzun yükselişte olan piyasasını yaşıyordu. Enerji futures kontrat piyasalarında yeni fırsatları çıkmaktaydı.

⁴² Loren Fox, **Enron The Rise and Fall**, John Wiley & Sons, Inc., 2003, s. vii.

⁴³ C. William Thomas, "The Rise and Fall of Enron", **Professional Issues**, April, 2002, (Çevrimiçi) <http://www.aicpa.org/pubs/jofa/apr2002/thomas.htm>, s. 2, 6 Ekim 2002.

⁴⁴ Fox, **a.g.e.**, s. vii.

Wall Street Borsası, büyük rakamlar içeren kontratlardan talep ediyordu ve Enron bu talepleri karşılamaya kararlıydı⁴⁵.

Enron Şirketi, 1994 yılında ilk elektrik enerjisi ticareti işini idare etmeye başladı. O dönemlerde elektrik enerjisi piyasasına da gaz bankası modelinin uygulanmasına karar verildi. 1997 Yılında Enron bir elektrik hizmeti işletmesi olan Portland General Electric Şirketi'ni 2 milyar \$'a satın aldı. Enron Şirketi'nin genel müdürü (CEO) Skilling, Enron'un sermayesini ve ticari kaynaklarını buraya aktararak, şirketi, doğal gaz ve elektrik alıcısı ve satıcısı haline getirdi. Kazanç, 2 milyar \$'dan 7 milyar \$'a yükseldi; çalışan sayısı 200'den 2000'e yükseldi⁴⁶.

Enron, bir gaz iletim şirketiymiş, enerji piyasasının en büyük şirketi haline geldi. Asıl uzmanlık alanı gaz dağıtımı olan Enron, enerji alım-satım ve teslimatı, e-ticaret, kağıt ürünleri, plastik, çelik, maden kömürü, fiber optik gibi alanlara girdi⁴⁷.

1999 Yılında Enron, EnronOnline (EOL)'ı (elektronik ticaret web sitesi) kurdu. EOL iki sebepten dolayı önemliydi: Birincisi; ticari alışverişlerde alıcı ve satıcı tarafında olanlar, önemli bilgilere, bunlara ürünlerin fiyatları da ek olarak, zamanında ulaşabilmekteydi. İkincisi; Enron her işlemde hem alıcı hem de satıcıydı. Kredi risk yönetimi çok önemli bir noktaydı ve Enron'un enerji toplumuna sağladığı güven EOL'un sağladığı emniyetli işlem ortamından kaynaklanıyordu. EOL, birdenbire başarıya ulaştı, 2000 yılında e-ticaret piyasasında 335 milyar \$'ı idare eder durumdaydı⁴⁸.

Teknoloji ve geniş bant erişim şirketlerinin canlanma dönemini yaşamaya başlamasıyla, 2000 yılında Enron bu alandaki planlarını ilan etti. Yüksek hızda bir geniş bant telekomünikasyon ağı inşa etmeyi, elektrik ve doğal gaz ticaretinde izlediği-yol gibi ağ kapasitesi ve bant genişliği alanlarında da ticaret yapmayı

---

⁴⁵ Thomas, a.g.e., s. 3.

⁴⁶ A.e., s. 3

⁴⁷ Cengiz Toraman, "Enron Olayı ve Bu Olaydan Çıkarılması Gereken Dersler". **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 15, Temmuz 2002, s. 84.

⁴⁸ Thomas, a.g.e., s. 3.

planlamaktaydı. Bunun üzerine Enron ve Blockbuster, yüksek hızlı internet hatları yoluyla dünyanın her yerinde müşterilerin video üzerine olan taleplerini karşılamak amacıyla bir anlaşma yaptıklarını ilan ettiler. Enron geniş bant yatırımı için milyarlarca dolar harcadı; ancak bu yatırımdan çok az kazanç sağladı. Wall Street Borsası'nda hissenin fiyatı bu strateji sayesinde 40 \$ oldu. 2000 Yılı'nın Ağustos ayında Enron hissesi tüm zamanların en yüksek fiyatı olan 90,56 \$'a çıktı ve iş dünyası dergileri tarafından yapılan anketlerde dünyanın en beğenilen, saygı gösterilen ve en yenilikçi şirketi seçildi⁴⁹.

2000 Yılı cirosu 101 milyar \$'a, piyasa değeri 80 milyar \$'a yaklaşmıştı. 2000 Yılında, gelirlerinin % 95'i ve kârlarının %80'i toptan enerji operasyonlarından kaynaklanıyordu. Fortune Dergisi, Enron'u, 7. büyük şirket olarak gösterdi. 2001 Yılı başlarında Enron'un gelirleri 150 milyar \$'a ulaşmıştı⁵⁰.

Enron'un bu kadar çok farklı alana girerek hızlı bir şekilde büyüme göstermesi, bazı analistleri düşündürmeye başlamıştı. Enron, kendi faaliyet alanının dışına çıkarak büyük riskler taşıyan işlere girdiği için uyarılar gelmekteydi. Şirketin borçlarıyla ilgili problemleri olduğu düşüncesinin yaygınlaşmasıyla, US SEC soruşturma başlattı.

16 Ekim 2001 tarihinde, dünyanın en büyük şirketlerinden biri olan Enron Şirketi, vergi sonrası net kâr rakamını 544 milyon \$ ve özsermayesini 1.2 milyar \$ azalttığını ilan etti. 1997-2000 Yılları arasında daha önce raporlamış olduğu net kâr rakamlarını yapılan muhasebe hataları nedeniyle düzelttiğini bildirdi. Bu düzeltmeler sonucunda net kâr rakamları sırasıyla; 1997 yılında, 105 milyon \$'dan 28 milyon \$'a, 1998 yılında 703 milyon \$'dan 133 milyon \$'a, 1999 yılında 893 milyon \$'dan 248 milyon \$'a, 2000 yılında 979 milyon \$'dan 99 milyon \$'a düşmüştür⁵¹.

⁴⁹ A.e., s. 3.

⁵⁰ Toraman, a.g.m., s. 85.

⁵¹ George J. Benston, Al L. Hartgraves, "Enron: What Happened and What We Can Learn From It", *Journal of Accounting and Public Policy*, 21 (2002), s. 105, www.elsevier.com/locate/jaccpubpol

2.2.2. Enron Şirketi'nin Çöküşüne Neden Olan Unsurlar

2.2.2.1. Muhasebe Uygulamaları

Enron'un çöküşüne neden olan en önemli unsurlardan biri yaptığı yanlış muhasebe uygulamalarıdır. İçinde bulunduğu gerçek finansal pozisyonunu, önemli miktardaki borcunu, zararlarını yatırımcılarından gizlemek ve onlara şirketin durumunu olduğundan iyi gösteren finansal tablolar sunmak için “özel amaçlı girişimler” ve “gerçek değer muhasebesi” uygulamalarını suistimal ederek kullanmıştır. Böylece yanlış finansal tablolarla kamuyu yanıltmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde özel amaçlı girişimler ve gerçek değer muhasebe uygulamaları ayrıntılı olarak incelenecektir.

a) Özel Amaçlı Girişimler (Special Purpose Entities)

Bu bölümde özel amaçlı girişimlerin tanımı ve kapsamı, kurumsal yapı içinde özel amaçlı girişimlerin Enron Şirketi tarafından kullanılması ve özel amaçlı girişimlerin konsolidasyona tabi tutulması konuları incelenecektir.

i) Özel Amaçlı Girişimlerin Tanımı ve Kapsamı

Özel amaçlı araçlar (special purpose vehicles) olarak da adlandırılan özel amaçlı girişimler, sınırlı bir ömür ve sınırlı faaliyetlerle sınırlı bir amaç için kurulur. Bu girişimler, bir ortaklığın, şirketin, tröstün veya ortak girişimin (joint venture) yasal şeklini alabilirler. Finansal araçlar portföyünde, 1970'lerin sonu 1980'lerin başı itibariyle yer almaya başlamışlardır⁵².

ÖAG'ler (Özel amaçlı girişimler), hisse senedi ve tahvil ihraç ederek sermaye elde ederler. Buradan elde ettikleri kazançları, ÖAG tarafından ihraç edilen tahvilleri garantileyen sponsor (finansör-kefil) şirketin alacaklarını satın almak için kullanırlar. Alacakların sınırlı ve güvenilir bir şekilde geri ödenmeme riskiyle ölçülmesi

⁵² Al. L. Hartgraves, George J. Benston, “The Evolving Accounting Standards for Special Purpose Entities and Consolidations”, *Accounting Horizons*, Sep2002, s. 2, EBSCOhost.htm, 18 Haziran 2003.

nedeniyle, özsermayenin nispeten az bir miktarı genellikle beklenen tüm kayıpları karşılamak için yeterlidir. Böylece kefil şirket garantisini yerine getirmek zorunda kalmamaktadır. Bu oluşum, alternatif borçlanma ve faktoring yöntemine göre daha az bir faiz oranı ile kefil (sponsor) şirket alacaklarını nakde dönüştürebilmektedir. ÖAG'ler, aynı zamanda kefil firmalara bilançolarında alacaklarını ve menkul kıymet ihracında yüklenmiş oldukları borcu göstermekten kaçınmalarını sağlamaktadır⁵³. Kefil şirket, konsolide edilmemiş ÖAG'deki özsermaye yatırımcılarını direkt olarak riskten koruyamamasına rağmen, ÖAG'lerin borcunu garantileyerek dolaylı yoldan riski azaltabilmektedir⁵⁴.

ÖAG'ler, uzun dönemli kiralama sözleşmeleri ile maddi duran varlık edinme işlemleri için de kullanılmaktadır. Şirketler, ÖAG'leri duran varlık iktisap etmeleri için yeni elde edilmiş özsermaye ve/veya borç ile finanse edebilmekte (kefil olabilmekte) ve bu girişimlerden varlıkları kiralamak için sözleşme yapabilmektedir. Bu durum, şirketlere muhasebe amaçları açısından kontratlar için kiralama faaliyeti gibi hareket etmeleri imkanını vermektedir. Böylece varlık ve ona ilişkin borç, kefil şirket yerine ÖAG'nin bilançosunda yer almaktadır⁵⁵.

Diğer ÖAG'ler tipik olarak sınırlı ortaklık şeklinde oluşturulur ve 20 yıldan uzun süreli araştırma ve geliştirme faaliyetlerini fonlamak için çalıştırılırlar. Kefil şirket çoğunlukla sözleşmeden doğan paya sahiptir, sermaye ortaklığı yoktur. Bu tür ÖAG'lere ilişkin muhasebe uygulaması FASB (Financial Accounting Standard Board) Statement No.68 (FASB 1982)'de belirtilmiştir. Kefil şirketin dış yatırımcılar tarafından sağlanan fonları geri ödeme gibi bir taahhüdü varsa, o zaman kefil şirket bunu bir yükümlülük olarak kabul eder ve ÖAG tarafından katlanılan araştırma ve geliştirme maliyetini gider olarak kaydeder. Yükümlülük ve gider olarak kaçınmak için, kefil şirket, kendisinden dış tarafa transfer edilen araştırma ve geliştirme

---

⁵³ A.e., s. 2.

⁵⁴ A.e., s. 12.

⁵⁵ A.e., s. 2-3.

faaliyetleri ile ilgili finansal riskleri açıklamak ve dipnotlar üzerinde göstermek zorundadır⁵⁶.

ii) Kurumsal Yapı İçinde ÖAG'lerin Enron Şirketi Tarafından Kullanılması ve Kötüye Kullanılması

90'lı Yıllarda, Enron'un çok hızlı büyüme göstermesi ve yeni alanlara yönelmesi sonucu yaptığı büyük çaplı yatırımlar, bilançosunda baskı yaratmaya başlamıştı. Önemli oranda borç yükü altında olduğu için yatırımların fonlanmasında ilave borca girmek mantıklı değildi. Yatırımlarından ilk yıllarda yaratabileceği nakit akışı borcu karşılamaya yetmeyecekti ve bu da Enron'un kredi notunu olumsuz etkileyebilecekti⁵⁷.

Yatırımların fonlanması sorununa çözüm, anlaşmalara girmek isteyen dış yatırımcılar bulmaktı. Böylece Enron, riskleri ve ilgili getirileri etkili olarak yönetebilecekti. Bu müşterek yatırımlar, tipik olarak Enron ve diğer yatırımcılara varlık olarak katılan ayrı bir girişim gibi oluşturulmuştu. Bu girişimlerin garanti ve kredi desteği Enron tarafından sağlanması gerektiği halde, dış borç verenden bu girişimler direkt olarak borç alabilecekti⁵⁸.

Enron, özel amaçlı girişimleri diğer şirketler gibi yeni sermaye yaratmak ve riskten korunmak için kullandı. ÖAG'ler dışarıdan bir yatırımcıyla sınırlı ortaklık şeklinde kurularak işletmenin bilançosunda borcunu rapor etmek zorunda kalmaksızın kaldıraç (borç/özsermaye) oranını ve aktiflerin getirisini arttırmasını sağlamaktadır. Enron, bu girişimleri, sadece varlık ve borç çeşitlendirmesinde değil, karmaşık finansal türev ürünleri, kendi imtiyazlı hisse senetlerini, hakları, hisse senedi ve ilgili borcu satın almak için kullandı. Finansal alım-satımlar daha karmaşık hale gelmeye başlamıştı. Şirket açıkça ÖAG'leri değeri düşen sorunlu varlıklarını (deniz aşırı enerji kuruluşları, geniş bant operasyonu veya kamuya dönen şirketteki

⁵⁶ A.e., s. 3.

⁵⁷ William C. Powers, Raymond S. Troubh, Herbert S. Winokur, Report of Investigation By The Special Investigate Committee Of The Board Of Directors Of Enron Corp., February 1, 2002, s. 36.

⁵⁸ A.e., s. 36.

hisseler) gizlemek için kullanılmaktaydı. Bu varlıkları ÖAG'lere transfer etmesi, olası zararları Enron'un kayıtlarından uzak tutması anlamına gelmekteydi⁵⁹.

Enron'un bu tür girişimleri için, muhasebe kurallarına bağlı olan finansal tablo amaçları açısından karar vermesi gereken iki alternatifi vardı: Ya söz konusu girişim, varlıklarının ve yükümlülüklerinin tümünü içerecek şekilde Enron'un finansal tablolarında konsolide edilmeli ya da bunun yerine Enron tarafından yapılmış bir yatırım gibi işlem görmeliydi. Enron yönetimi bilanço dışı varlık olarak bilinen ikinci alternatifi tercih etti. Bu şekilde Enron, Wall Street analistleri ve derecelendirme kuruluşları tarafından ölçülen rasyolarla kendini daha cazip olarak sunabilecekti. Böylece Enron, bilanço dışı olarak bilinen çok sayıda işlemle uğraştı. Bunlardan bazıları ortak girişimlerdi (joint venture), diğerleri ise özel amaçlı girişim olarak bilinen yapıları⁶⁰.

1990'lu yılların başından 2001'e kadar Enron'un, ÖAG'leri işletmenin bir çok pozisyonu için kullandığı anlaşılmaktadır. Bunlar özetle; ÖAG'ye bir varlığın satılmasını ve sonra bu varlığın kiralanmasını içeren yapay kiralama işlemlerini (Enron'un Houston'daki merkez binası), ÖAG'lere finansal varlıkların satılmasını (Enron'un sahip olduğu borç ve ortaklık hakları), ticari riskten korunma işlemi yapan ÖAG'lere Enron hisse senetleri ve kontratlarının, Enron hisse senetleri karşılığı satışını ve diğer varlıkların işletmenin sınırlı ortaklık hakkı olduğu işletmelere transfer edilmesini içermektedir⁶¹.

iii) ÖAG'lerin Konsolidasyona Tabi Tutulması

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB- Financial Accounting Standards Board), faaliyetleri ve yetkileri sözleşmelerle sınırlandırılmış girişim kavramını kullansa da, ÖAG'yi diğer yasal girişimlerden/tüzel kişiliklerden ayıran, genel olarak kabul edilen bir tanımlaması mevcut değil. Muhasebe literatüründe

⁵⁹ Thomas, a.g.e., s. 5.

⁶⁰ Powers, Trough, Winokur, a.g.e., s. 37.

⁶¹ A.e., s. 37.

ÖAG'nin ne kadar süre için tasarlandığı ve faaliyetlerindeki kısıtlar kriter olarak alınmaktadır.

Muhasebe literatürü, ÖAG'nin, kefil/sponsor şirketin finansal tablosunda ne zaman konsolide edilmesi gerektiği konusunda sınırlı bir şekilde rehber olabilmektedir. Genellikle yapay kiralama işlemleri çerçevesinde bilgi sunulmaktadır. ÖAG'lerin konsolidasyonu ile ilgili standart uygulamasının bulunmayışı konusunda SEC'in endişeleri nedeniyle, Finansal Muhasebe Standartları Kurulu Güncel Sorunlar Çalışma Komitesi (FASB Emerging Issues Task Force), ilgili ilkeleri açıklığa kavuşturmak için çalışmalarına başladı. 90'lı Yılların sonu itibariyle, genel olarak tanınmış konsolidasyon ilkeleri yayınlandı⁶².

FASB, Muhasebe Araştırma Bülteni'nde (No. 51, Konsolide Finansal Tablolar) : "Buradaki varsayım; konsolide tablolar ayrı tablolardan daha anlamlıdır. Gruptaki şirketlerden birinin diğer şirketler üzerinde direkt veya dolaylı finansal kontrol hakkı olduğu takdirde dürüst sunum için konsolidasyon gereklidir." Özsermayenin, büyüklük, kontrolü kullanabilme, risk ve getirileri gösterebilme yeteneğine ilişkin kesin kriterleri yerine getireceği varsayımıyla bağımsız üçüncü taraflarca fonlanan yatırım konsolide edilmelidir. Eğer bağımsız sermaye yoksa ya da sermaye, kriteri yerine getirmede başarısız olursa, o zaman varsayım şudur: Varlıklar ÖAG'ye transfer edilir ya da kefil şirket ÖAG'yi konsolide eder. Şirketler, sadece iki koşula bağlı olarak, konsolidasyon taraftarı bu varsayımın üstesinden gelebilir: Birincisi, ÖAG'nin bağımsız sahibi ya da sahipleri ÖAG'ye önemli büyüklükte sermaye yatırımı yapmalı ve bu yatırım, işlem dönemi boyunca mülkiyetin risk ve getirilerine sahip olmalı. SEC, toplam sermayenin % 3'nü kabul edilebilir minimum yatırım olarak belirlemiştir. İkincisi, bağımsız sahip konsolidasyondan kaçınmak için ÖAG üzerinde kontrol sağlamalıdır. Bu subjektif bir standarttır. Kontrol, sadece çoğunluğun oy hakkı ile veya ortaklığın günlük operasyonlarına göre değil, yatırımcılara ilişkin haklara göre tespit edilir. Bu

---

⁶² A.c., s. 38.

değerleme yapılırken genellikle muhasebe literatüründe yer alan ortaklıkta kontrol hakları rehberine başvurulur⁶³.

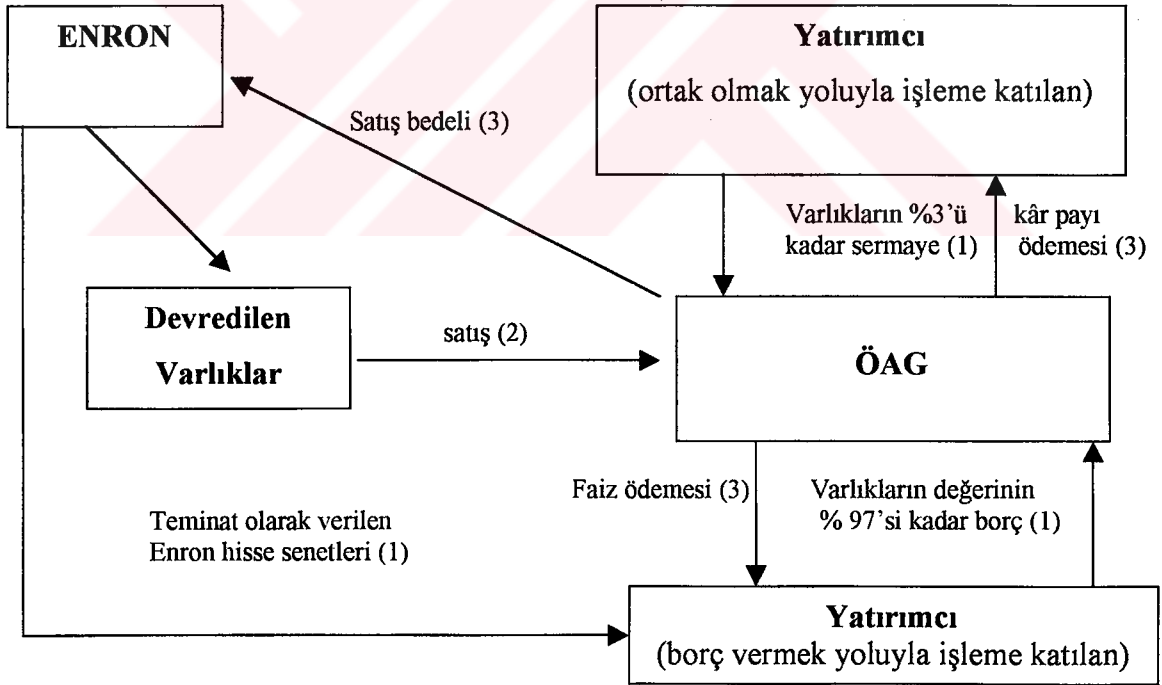
Özetle, ÖAG ile iş yapan işletmenin, muhasebe amaçları bakımından ÖAG'yi bağımsız bir kurum olarak görmesini ve konsolidasyona tabi tutmamasını haklı gösteren iki sebep olabilir⁶⁴:

1. İşletmeden bağımsız herhangi bir dış yatırımcı ÖAG'de en az %3'lük bir sermaye yatırımı yapmış olmalı ve bu %3'lük işlem boyunca bir risk altında olmalı.

2. Bağımsız sahibin, bir başka deyişle dış yatırımcının, ÖAG üzerinde kontrol gücü olması gerekmektedir.

Bu şartlarda işletme, ÖAG ile olan işlemlerinden oluşan gelir ve giderleri kaydedebilir ve işletme ÖAG ile yakın ilişkide olmasına rağmen, ÖAG'nin varlık ve borçlarını bilançosuna eklemeyebilir⁶⁵.

ŞEKİL 1: ENRON OLAYINDA KULLANILAN ÖAG ÖRNEĞİ

Kaynak: Burak Artunç, “Özel Amaçlı Varlıklar ve Bilanço Dışı Muhasebeleştirme Yöntemi Olarak Kullanımları”, Yeterlik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, Ekim 2002, EK/6, s. vi.

⁶³ A.e., s. 38-39.

⁶⁴ A.e., s. 5.

⁶⁵ A.e., s. 5.

Enron Olayı'nda kullanılan ÖAG örneği Şekil 1'de özetlenmiştir. Şekilde yer alan 3 eylem aşağıda açıklanmıştır⁶⁶.

1. İşlemlerde kullanılmak üzere bir ÖAG tasarlanır; Enron'la ilişkili olmayan üçüncü taraflar sermaye koymak ve borç vermek yoluyla ÖAG'yi finanse ederler.
2. Enron, iştirak ettiği hisse senetleri, sahip olduğu üretim tesisleri vb. varlıkları ÖAG'ye satar.
3. ÖAG, kâr payı ve faiz ödemesi karşılığında dışarıdan temin ettiği finansman yoluyla Enron'a satış bedelini öder. ÖAG'nin hak ve yükümlülükleri Enron'un bilançosuna katılmaz.

Enron, bu kriterlere uyulduğunu savunmuştur. Aslında bu girişimlere ortak olan Enron'un Mali İşler Müdürü (CFO – Chief Financial Officer) Andrew Fastow, şirketten bağımsız yabancı ortak değildi.

Enron'un tahminen 40 milyar dolarlık bir yükümlülüğü bu bağımsız ortaklıklarda sakladığı düşünülmektedir. Enron, büyük bankaları, özel amaçlı ortaklıklarına para yatırmaya ikna etmiştir. Bankalar, bu girişimlere koydukları parayı güvence altına almak istemiş ve Enron bankalara teminat olarak kendi aşırı değerlendirilmiş hisselerinden vermiştir. Enron'dan yüz milyonlarca dolar ücret kazanan bankalar, başkalarını da firmaya yatırım yapmaya teşvik ederek, hisse fiyatlarını yüksek tutmaya çalışan analistler istihdam etmişlerdir. Yüksek hisse fiyatları, Enron yöneticileri için, bir diğer gelir kaynağını teşkil ediyordu. Mayıs 2000-Ağustos 2001 tarihleri arasında Enron yönetim kurulu başkanı ve genel müdürü (CEO) Kenneth Lay 36 milyon dolarlık, diğer genel müdür (CEO) Jeffrey Skilling 15 milyon dolarlık hisse satışı gerçekleştirdi⁶⁷.

⁶⁶ Artunç, a.g.e., EK/6, s. vi.

⁶⁷ Brian Singleton-Green, "Enron: Dolandırıcılık Sistemi Nasıl Çalıştı", Çev. Cengiz Toraman, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 16, Ekim 2002, s. 57.

Enron'daki asıl problem; ÖAG'lerin rolünü genişleterek, zayıf olarak kapitalize edilmelerine ve hatırı sayılır riskler ortaya çıkaran varlıkları taşımalarına rağmen özel amaçlı girişimler hakkında sınırlı açıklama yaparak hemen hemen tüm riskleri garanti ettiği durumlarda bile onları konsolide etmemesidir⁶⁸.

b) Makul Değer Muhasebesi (Fair Value Accounting)

İşletmenin sahip olduğu bir varlığın değerinin ne olduğuna ilişkin belirsizlik varsa, varlığın değerini, çeşitli varsayımlar doğrultusunda hesaplayarak belirleyen yaklaşıma makul değer muhasebesi adı verilmektedir. Bu değer, varlığın, birbiri ile bağı bulunmayan taraflar arasında el değiştirmesi sonucu ortaya çıkar⁶⁹.

Enron, piyasa fiyatı üzerinden değerlendirme muhasebe sistemini enerji ticareti işine dahil etti ve bu sistemi ticari işlemleri için emsalsiz derecede kullandı. Piyasa fiyatı üzerinden değerlendirme kurallarına göre, işletmelerin herhangi bir çeyrekte varlık veya borçları arasında enerjiyle veya diğer türev ürünlerle ilgili kontratları varsa bunları makul değere (fair value) göre değerlemeli ve değerlendirme sonucu oluşan kâr veya zararları dönemin gelir tablosu ile ilişkilendirmelidir. Uzun dönem futures kontratlarının (örneğin; enerji futures, gaz kontratları) muhasebeleştirilmesinde bu kuralların uygulanmasında zorluklar çıkmaktadır. Bu tür finansal araçlara sahip olan işletmeler kendi varsayımlarına ve yöntemlerine uygun değerlendirme modellerini hazırlayıp kullanmaktadırlar⁷⁰.

Enron, toptan alım satım kontratları ile ilgili işlemlerini toptan hizmetler olarak adlandırmaktaydı. Bu faaliyetler, gerçekte herhangi bir teslimat olmaksızın astronomik ciro rakamları ortaya çıkarabilmekteydi. Enron, toptan hizmetlerle ilgili kontratlarını piyasa fiyatına göre değerlendirilerek kaydetmişti. 2000 Yılında raporlanan 979 milyon \$'lık kârının 763 milyon \$'ı fiyat riski yönetimi faaliyetlerinden elde edilen varlıkların (kontratların) bu şekilde değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

⁶⁸ Benston, Hartgraves, "The Evolving Accounting Standards for Special Purpose Entities and Consolidations", s. 12.

⁶⁹ Kerem Sanoğlu, "Enron Olayı", *Yönetim*, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 43, Ekim 2002, s. 52.

⁷⁰ Thomas, a.g.e., s. 4.

Bu muhasebe yönteminin Enron'un kârları üzerindeki önemi göz önüne alındığında konuya ilişkin izlediği muhasebe politikasında, değerlemede kullanılan piyasa fiyatlarının, yönetimin, tezgah üstü kotasyonlar, zaman değeri ve volatilité gibi yükümlülüğü etkileyebilecek faktörlere ilişkin tahminlerine göre belirlendiği açıklanmıştır⁷¹.

EITF (Güncel Sorunlar Çalışma Komitesi-Emerging Issue Task Force) Issue 98-10'a göre enerji ticareti kontraları gerçek değerleri ile finansal tablolarda yer almalıdır. Bu da net bugünkü değerleri ile tahmin edilebilir. Gerçek değere göre hesaplama işleminde, bir iskonto oranı ile gelecekteki nakit akışlarının bugünkü değeri hesaplanır. Bu gibi prosedürler de yöneticilere, net kazançlarını manipüle ederek, kazançlarını istedikleri gibi kayıt etme fırsatı verir. Enron da varlıklarını "mark-to-market" yöntemi ile değerleyerek tahmini gelirler kaydetmiştir. Enron, 1997-2000 yılları arasındaki yıllık raporlarında ticari yatırımlarını ve enerji varlıklarını gerçek değere göre raporlamıştır⁷².

Kanun koyuculardan sadece Enron'un finansal tablo açıklama uygulamalarını araştırmaları değil, aynı zamanda bütün halka açık şirketler için özel amaçlı girişimleri, ilgili taraf işlemlerini ve "mark-to-market" muhasebe sisteminin kullanımını da araştırmaları beklenmektedir.

Enron'un çöküşünde önemli rol oynayan yanlış muhasebe uygulamaları, ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerindeki (US GAAP) bilanço dışı faaliyetlere ilişkin boşluklardan yararlanılarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, mevcut muhasebe standartlarının yeniden gözden geçirilip, globalleşen sermaye piyasalarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Enron olayıyla birlikte ABD'deki standartların (US GAAP) Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) ile uyumlaştırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

---

⁷¹ Singleton, a.g.e., s. 56.

⁷² Benston, Hartgraves, "Enron: What Happened What We Can Learn From It", s. 115.

2.2.2.2. Yönetim Uygulamaları

Enron'un şirket stratejisini değiştirerek, istikrarlı ve net bir şekilde tanımlanmış temel iş kolunu (doğal gaz işletmelerini) bırakarak madencilik, telekomünikasyon, e-ticaret gibi bir çok farklı alana yönelmesi sonucu, yönetim uygulamaları da gittikçe karmaşık hale gelmişti.

Yürütme yetkisi olmayan yöneticilerin giderek sarmallanan risklerle ve özellikle de bilanço dışı ortaklıklar konusunda pek fazla bilgiye sahip olmadıkları ortaya çıktı. Yönetim kurulu da bu karmaşık risklerin bizzat içinde yer almayarak yönetmekte oldukları süreci etkin bir şekilde gözlemleyemediler. Kontrol mekanizmasının anahtar mekanizması olan yönetim kurulu bu sebeple etkisiz kaldı⁷³.

Yönetim kurulu üyelerinin hatalarından biri de Enron'un özel amaçlarla kurmuş olduğu ortaklıklarıyla olan iş ilişkileri ile kazançlarını yüksek göstermesini benimsemeleridir⁷⁴.

Enron Yönetim Kurulu'nun, Enron'un çöküşünde ve iflasındaki rolüne ilişkin olarak şu unsurlar sıralanabilir⁷⁵:

-Kasıtlı Hata (Hile): Enron Yönetim Kurulu, Enron Şirketi'nin yüksek risk içeren muhasebe işlemlerine, uygun olmayan çıkar çatışmaları işlemlerine, geniş ölçüde açıklanmamış kayıt dışı faaliyetlerine, yöneticilerin aşırı tazminat bedellerine izin vererek, Enron'un hissedarlarını koruyamamış ve ABD'nin 7. büyük halka açık şirketinin çöküşünde katkısı olmuştur. Kurul, Enron'un yönetiminin yıllardır çok sayıda şüpheli uygulamalarına tanık olmuştur. Ancak Enron'un hissedarlarının, çalışanlarının ve iş ortaklarının zararına bunları görmemezlikten gelmeyi tercih etmiştir.

⁷³ Paul Shantz, "Enron'un Hatalarından Ders Almak", Çev. Leyal Erkutoğlu, **İç Denetim**, Bahar 2002, s. 40.

⁷⁴ Sarıoğlu, a.g.e., s. 50.

⁷⁵ United State Permanent Subcommittee Report, The Role of The Board of Directors in Enron's Collapse, Temmuz, 2002, s.3.

-Yüksek Risk Muhasebesi: Yönetim Kurulu bilerek Enron'un yüksek risk içeren muhasebe uygulamalarını kullanmasına izin vermiştir.

-Uygunsuz Çıkar Çatışmaları: Açıkça görünen çıkar çatışmalarına rağmen, Enron Yönetim Kurulu, Mali İşler Müdürünün (Andrew Fastow), LJM adlı, Enron'la iş yapan ve Enron'un giderlerinden kazanç sağlayan özel amaçlı şirketi kurup, işletmesine izin vererek emsali görülmemiş bir anlaşmayı onaylamıştır. Kurul, LJM işlemleri için yeterli kontrolü sağlamamış ve dolayısıyla Enron'un hissedarlarını bu adaletsiz anlaşma nedeniyle uğrayacakları zararlardan koruyamamıştır.

-Kayıt Dışı Faaliyetler: Yönetim Kurulu, Enron'un finansal durumunun olduğundan iyi gözükmesini sağlamak için milyonlarca dolarlık faaliyetin kayıt dışı olarak gerçekleşmesine bilerek izin vermiştir. Kurul, Enron'un çöküş nedenlerinden biri olan kayıt dışı yükümlülüklerin kamuya yeterli düzeyde açıklanmasını temin edememiştir.

- Yöneticilerin Aşırı Ücretlendirilmesi: Kurul, yöneticilere hizmetleri karşılığında aşırı bedeller ödenmesini onaylamış ve Enron'un 2000 yılına ait performans planlama biriminin neden olduğu kümülatif nakit yükünü kontrol etmede başarısız olmuştur. Kurul Başkanı ve genel müdür (Chief Executive Officer-CEO) olan Kenneth Lay'in milyonlarca dolarlık şirket finansmanını, personel kredisi olarak kötüye kullanımına engel olmamıştır.

Sonuç olarak, Enron Şirketi Yönetim Kurulu, gözetim görevini yerine getirme konusunda başarısız olmuştur. Bu da Enron Şirketi'nin çalışanları ve hissedarları aleyhine ciddi sonuçlar doğurmuştur.

2.2.2.3. Denetim Uygulamaları

a) Denetim Kurulu

Denetim Kurulu'nun, Mali İşler Müdürü Andrew Fastow tarafından yaratılan Özel Amaçlı Girişimlere ait işlemlerin periyodik olarak incelenmesi hususunda spesifik bir kontrol gücü vardı. Bu durum, işlemleri doğrudan doğruya araştırmak için bir fırsat yaratmaktaydı. Ancak Kurul'un incelemeleri, amaçlanan fonksiyonunu yerine getirmek için çok kısa, sınırlı ve yüzeyseldi. Kurul'un hatası, ÖAG'ler ve Enron'un muhasebe ve finansal raporlama uygulamalarını yeterince anlamaması, incelememesidir⁷⁶.

Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu, bağımsız denetim şirketi olan Arthur Andersen'in bağımsızlığı ve objektifliği üzerinde yeterli gözetimi sağlamadığı için eleştirilmektedir. Denetim Kurulu, resmi olarak Arthur Andersen'in bağımsızlığını yıllık bazda incelemiş ve Kurul üyeleri alt komite çalışanlarına herhangi bir problem olmadığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte; Denetim Kurulu, bağımsızlık konusunu yeterince araştırmamıştır⁷⁷.

Yönetim Kurulu ve özellikle Denetim Kurulu'nun şirketin finansal raporlamasına ilişkin nihai gözetim görevi vardı. Kurul, eğer daha ihtiyatlı hareket etmiş olsaydı, finansal raporlama ile ilgili olarak gerçekleşen kötüye kullanımlar daha erken ortaya çıkarılabilir ya da önlenebilirdi⁷⁸.

b) Bağımsız Denetim

Enron'un iflasına neden olan diğer bir önemli unsur denetimde yapılan hatalar ve etik olmayan uygulamalardır. Enron'un iflası, halka açık şirketlerin denetimini yapan şirketlerin sorumluluğunu gündeme getirmiştir.

⁷⁶ Powers, Trough, Winokur, a.g.e., s.23-24.

⁷⁷ United State Permanent Subcommittee Report, a.g.e., s. 57.

⁷⁸ A.e., s. 57.

Enron'un denetimini ve aynı zamanda danışmanlığını yapan Arthur Andersen şirketi Houston'da firmayı denetlemekle görevlendirilmiş olan David Duncan yönetimindeki ekip tarafından bazı dökümanların imha edilmiş olması nedeniyle itham altında kalmıştır.

Arthur Andersen Şirketi, Enron'un finansal tablolarını 1985 yılından beri denetlemekteydi. 2001 yılına kadar olan bu 16 yıllık süreç, standartlarda belirtilen 5 yıllık ideal süreden fazladır. Ayrıca, Arthur Andersen'in Enron'dan bağımsız denetim hizmeti karşılığı aldığı ücretin aynı şirkete verdiği danışmanlık hizmetleri karşılığı aldığı ücretten daha azdır⁷⁹.

Arthur Andersen Şirketi dökümanları, Enron'un yüksek risk muhasebe uygulamalarına ilişkin kanıtları sunmaktadır. Andersen da dahil olmak üzere çoğu büyük denetim şirketi, müşterilerinin faaliyetlerini anlamayı sağlamak, müşterilerin Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uyum sağlayıp sağlamadığını tespit etmek ve denetim sürecinde ne kadar çaba harcamaları gerektiğini anlamak için yıllık müşteri risk analizi yaparlar. Andersen'in, 1999 ve 2000 yılında Enron için hazırladığı müşteri risk analizinde, şirketin maksimum risk kategorisinde olduğu belirtilmiştir. Bu analizlerde maksimum risk ölçümünü anlatan, bazı spesifik yorumlar yer almıştır: "Enron'un saldırgan kazanç hedefleri vardır ve bu hedeflere ulaşmak için çok sayıda karmaşık işlemler yapmaktadır."⁸⁰

Andersen Şirketi'nin, Enron'un karmaşık yapıdaki Özel Amaçlı Girişimlerine ilişkin muhasebe uygulamalarını Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uydurma çabaları açıkça ortadadır. Andersen Şirketi, bu amacını gerçekleştirmek için, muhasebe standartlarındaki boşluklardan yararlanmıştı.

Sermaye piyasaları ve kapitalist sistemin kendisi ancak; muhasebe işlemlerine, mali tabloların açıklanmasına ve şeffaflığına ilişkin yüksek nitelikli standartların varlığı halinde etkin çalışabilir. Amerika'da bugüne kadar, çalışma

⁷⁹ Saroğlu, a.g.e., s. 50.

⁸⁰ United State Permanent Subcommittee Report, a.g.e., s. 18.

prensipleri iyi ortaya konulmuş menkul kıymet piyasaları, US SEC'in disiplinli yöneticileri, güvenilirliğine inanılan Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (US GAAP) ve beş büyük muhasebe firmasının herkes tarafından kabul edilen yetenekleri, Dünyanın en büyük ve en likit sermaye piyasaları için temel unsurlar olarak görülmekteydi. Enron'un iflası halka açık şirketlerin denetimini yapan firmaların sorumluluğunu tekrar gündeme getirmiştir. Firmayı denetleyen Arthur Andersen, Enron'un bilanço dışında izlenen bir hesabında gözükten borcun değerlendirmesinde muhakeme yanlışı yaptığını kabul etmektedir⁸¹.

ABD'de Enron'a yönelik yürütülen çeşitli incelemelerden çıkan sonuçlara göre, Arthur Andersen firması Enron'un finansal raporlarının denetimi ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmedi veya ilgili taraf işlemleri üzerindeki iç kontrol hakkında, iç denetim komitesinin endişelerini dikkate almadı⁸². Enron, iç denetim komitesinin gündeme getirdiği bulguları sistem içinde bir parazit olarak algıladı⁸³.

Bu vak'ada, denetçilerin Enron hesaplarının US-GAAP şartlarına uygun olduğuna kendilerini inandırmış olmaları düşünülmektedir. Enron bazı özel amaçlı girişimlerin bilançoda gösterilmesi gerektiğini kabul ettiğinde, Andersen, Enron'u doğru karar vermek için gerekli tüm bilgileri sağlamamakla suçlamıştır. Ama Enron bu suçlamayı reddetmiştir.

Özel amaçlı ortaklıklarla ilgili olarak Arthur Andersen firmasında bir iç tartışma olduğu ve bunların muhasebeleştirilmesinde bazı tereddütler olduğu düşünülmektedir. Andersen firması, büyük olasılıkla ya resmin tamamını göremedi, ya da Enron US-GAAP'ın detaylı gereksinmelerine uyduğu sürece resmin tamamını görmenin gereksiz olduğunu düşündü⁸⁴.

⁸¹ "ABD'de Denetim Mesleği Mercek Altında", **Bilanço Dergisi**, Türmob, Sayı: 64, Şubat 2002, s. 8.

⁸² Powers, Troubh, Winokur, a.g.e., s. 24.

⁸³ Shantz, a.g.e., s. 40.

⁸⁴ Singleton, a.g.e., s. 57.

Uluslararası Muhasebe Standartlarına ek olarak küresel denetim standartları, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'nun etik kurallarının kabulü ve dünya çapında kurumsal yönetim çerçevesinin oluşturulması ihtiyacı doğmuştur⁸⁵.

---

⁸⁵ Brian Singleton-Green, "Enron'a Karşılık Vermek", Çev. Cengiz Toraman, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 16, Ekim 2002, s. 59.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHASEBE SKANDALLARININ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDEKİ VE ULUSLARARASI DÜZEYDEKİ SONUÇLARI

3.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDEKİ SONUÇLARI

ABD'de ortaya çıkan muhasebe ve mali denetim skandalları Amerikan kamuoyunun mali piyasalara olan güvenini sarsmıştır. Muhasebe skandallarına neden olan şirketlerin hissedarlarını ve çalışanlarını suistimal etmesi piyasa denetiminin etkinliğinin sorgulanmasına neden olmuştur.

ABD'de muhasebe skandalları meydana gelene kadar çalışma ilkeleri iyi ortaya konulmuş menkul kıymet piyasaları, US SEC'in disiplinli yöneticileri, güvenilirliğine inanılan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (US GAAP) ve beş büyük muhasebe firmasının herkesçe kabul edilen yetenekleri, dünyanın en likit ve en etkin sermaye piyasaları için temel unsurlar olarak görülmekteydi. Ancak yaşanan muhasebe ve şirket skandalları bu hususta belirmeye başlamış olan kaygıları daha da derinleştirmiştir. Enron'un iflası ile halka açık şirketlerin denetimini yapan şirketlerin sorumluluğu tekrar gündeme gelmiştir¹.

Yaşanan bu olaylar sonucunda, sistemin genelinde üç alanda reform yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Birinci konu, denetim mesleğine ilişkin düzenlemelerle ilgilidir. Meslek mensupları yıllarca mesleğin kendi kendini düzene sokmasının ve mensupların mesleki faaliyetlerinin, yine meslek örgütlerince gözetime tabi tutulmasının, meslekte yüksek standartlara ulaşılabilmesi için yeterli olacağını düşünmüşlerdir. Ancak Enron olayı bu mekanizmanın artık yeterli olmadığını göstermiştir. İkinci konu, muhasebe firmalarındaki çıkar çatışmalarının önüne geçilmesi gereğidir. Son konu ise, dünyanın en kapsamlı ve en etkin standartları olduğu düşünülen ABD'deki Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleridir

¹ "ABD'de Denetim Mesleği Mercek Altında", **Bilanço Dergisi**, Sayı: 64, Şubat 2002, s. 8.

(US GAAP)². Bu muhasebe standartlarının detaylı ve yoruma açık olması, şirketlere yaptıkları muhasebe işlemlerinde, bu standartları yorumlama fırsatı vererek uygulama alanlarında esneklik sağlamıştır. Dolayısıyla US SEC'in ve onun standart koyucu organı Finansal Muhasebe Standartları Kurulu'nun (FASB), US GAAP'i yeniden gözden geçirmesi gündeme gelmiştir.

Son bir kaç yılda ortaya çıkan finansal raporlama hileleri (sahtekârlıkları); yatırımcıları, kredi verenleri, emeklileri ve çalışanları içeren sermaye piyasası katılımcılarına yaklaşık olarak 500 milyar \$'a mal olmuştur. Finansal raporlama hileleri, piyasa katılımcılarının yayınlanan denetlenmiş finansal raporlara olan güveni için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Finansal raporda yapılan yolsuzluklar; toplumun, muhasebe mesleğinin, akademisyenlerin ve düzenleyicilerin önemli ölçüde dikkatini çekmektedir. Artık sermaye piyasası katılımcıları halka açık şirketlerden; dürüstlüğü, şeffaflığı ve kaliteli finansal bilgiyi temin edecek ihtiyatlı ve aktif bir kurumsal yönetim beklemektedir³.

ABD'deki bu şirket skandalları üç önemli soru akla getirmektedir: 1) ABD'de kurumsal kötü yönetim ne kadar ciddi boyuttadır? 2) Kurumsal finansal tablolar güvenilir nitelikte midir? 3) Bu finansal raporlama hileleri yapılırken denetçiler nerede idiler? Amerika'daki halka açık şirketlerin çoğunun kurumsal yönetim sorumluluğuna, güvenilir finansal raporlama sürecine, etkili denetim fonksiyonlarına sahip olduklarına ve işlerini etik ve yasal bir şekilde yönettiklerine inanılırdı. Ancak, raporlanan finansal tablo hilelerinin yaygınlığı ve bunlara bağlı olarak iddia edilen denetim hataları (hileleri) Amerika'daki şirketlere duyulan kamu güvenini erozyona uğratmıştır⁴.

Amerika'daki mali raporları ve denetim raporlarını hazırlayanların kendi kendini-kontrol etmekte olan sisteme karşı güvenin ortadan kalkması nedeniyle ve bu tür olayların tekrarlanmasını önlemek amacıyla ABD'de 30 Temmuz 2002 tarihinde

² A.e., s. 9-10.

³ Zabihollah Rezaee, "Causes, Consequences and Deterrence of Financial Statement Fraud", **Critical Perspectives on Accounting**, 15 Aralık 2002, s. 1.

⁴ A.e., s. 1.

“Sarbanes-Oxley Yasası” onaylanmıştır. Bu yasa halka açılmış olan firmalarla, onları denetleyen firmaları ve bu görevlerde çalışanları ilgilendirmektedir. Aynı zamanda yasa denetlenen şirketlerde çalışan muhasebeci ve iç denetçileri de kapsamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri Kongresi tarafından 2002 yılı içerisinde kabul edilen Sarbanes-Oxley Yasası, Amerikan sermaye piyasaları tarihinde çok önemli bir gelişme olarak görülmektedir.

3.1.1. Sarbanes - Oxley Yasası

Sarbanes-Oxley Yasası, halka açık şirket muhasebe (denetim) reformu ve yatırımcıyı koruma yasasıdır⁵. Sarbanes-Oxley Yasası'nın amacı; yasadaki belirtildiği üzere, sermaye piyasası mevzuatına göre açıklanan şirketlere ilişkin kurumsal bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırarak yatırımcıları korumaktır. Bu yasadaki yatırımcıların sermaye piyasalarına güvenini yeniden tesis etmek düşüncesi ön plandadır.

Sarbanes-Oxley Yasası'nda, sermaye oluşum sürecindeki kilit konumdaki oyuncuların çoğunu etkileyen hükümler yer almaktadır. Denetçiler için, yeni bir özel gözetim, gözden geçirilmiş bağımsızlık kuralları seti ve yeni bir kamu raporlaması seviyesi mevcuttur. Yönetim için, çıkar çatışmalarına karşı artırılmış koruma kapsamı, belirli başvuruların açık onaylamaları, finansal raporlama üzerindeki dahili kontroller hakkında raporlama ve gözden geçirilmiş bildirim şartları mevcuttur. Denetim komiteleri için, dış denetim sürecinin izlenmesine ait doğrudan sorumluluk, tüm denetim ve denetim dışı hizmetlerin önceden onaylanması, bağımsızlık ve finansal uzmanlıkla ilgili değiştirilmiş kuralları, kurumsal raporlama ve denetim bulgularıyla ilgili isimsiz şikayetlerin izlenmesi, alınması ve büyük bir olasılıkla çözümlenmesi dahil olmak üzere kurumsal raporlama çerçevesinde sürekli genişleyen rolün sürdürülmesini içermektedir⁶.

⁵ www.sarbanes-oxley.com

⁶ PricewaterhouseCoopers, Navigating the Sarbanes Oxley Act 2002, March 2003, s. 1.

Sarbanes-Oxley Yasası, muhasebe yasası olmanın ötesinde yolsuzluklar nedeniyle halka açık şirketlerin yönetimlerine sorumluluk yükleyen, şirket yöneticileri ile ilgili çok ciddi bir takım suçların tanımlandığı ve cezaların öngörüldüğü, şirketlerin karar verme sisteminde etkili olan diğer kişilerle ilgili bir takım yeni yükümlülüklerin getirildiği ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmediği durumlarda uygulanacak yaptırımların düzenlendiği bir kurumsal yönetim yasası olup Amerika'daki halka açık şirketlerin kurumsal yönetimlerinin güçlendirilmesini sağlamaya yönelik düzenlemeleri içermektedir⁷.

Yasa metni 11 ana başlıktan ve 66 alt başlıktan oluşmaktadır.

Yasa Metninin Ana Başlıkları

1. Halka Açık Şirket Muhasebe Gözetim Kurulu
2. Denetçi Bağımsızlığı
3. Kurumsal (Şirket) Sorumluluk
4. Kapsamı Genişletilmiş Mali Bildirimler
5. Analist Çıkarlarının Çatışması
6. Komisyonun Kaynakları ve Yetkileri
7. Çalışmalar ve Raporlar
8. Kurumsal ve Kriminal Kötüye Kullanma Sorumluluğu (Şirket ve Suçlunun Sahtekarlıktaki Sorumluluğu)
9. Büro Elemanlarının Suç ve Cezalarının Arttırılması
10. Kurumsal Vergi Beyanı
11. Kurumsal Kötüye Kullanma ve Sorumluluk

Yukarıda yer alan yasa metninin ana başlıklarından ilk dört bölüm konumuzla ilgili olduğundan sadece bu başlıklar ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

⁷ Feridun Güngör, "ABD'de Yeni Muhasebe Denetim Yasası ve Türkiye'deki Yansımaları", MUFAD Yuvarlak Masa Toplantısı, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 18, Nisan 2003, s. 76.

3.1.1.1. Halka Açık Şirket Muhasebe Gözetim Kurulu

Yasa bugüne kadar kendi kendilerini düzenlemiş, nizam sokmuş olan muhasebe mesleğinin bu uygulamasına son vermekte ve halka açık şirketlerin denetimini gözden geçirmek üzere, sermaye piyasası katılımcıları için bilgi sağlayıcı, doğru ve bağımsız denetim raporlarının hazırlanması konusunda kamu çıkarının gözetilmesi amacıyla “Halka Açık Şirket Muhasebe Gözetim Kurulu”nu (Public Company Accounting Oversight Board-PCAOB) kurmaktadır.

Kurulun tüzel bir kişiliği olacak, kâr amaçsız bir kurum olarak faaliyette bulunacak ve kanun ile sona erdirilinceye kadar faaliyetini sürdürecektir. Kurul, Federal Hükümetin resmi görevlisi sıfatıyla ve Sermaye Piyasası Komisyonu’na (SEC) bağlı olarak faaliyette bulunacaktır⁸.

a) Halka Açık Şirket Muhasebe Gözetim Kurulunun Teşkili ve Görevleri

Kurul; halka açık şirketlerin denetimini gözden geçirmek üzere, üyelerinin en az üçü bu mesleğin dışından olan, inceleme yapma ve denetim elemanlarını cezalandırma yetkisi ile donatılmış, beş kişiden oluşmaktadır. Kurul üyelerinden 2’si bir veya daha fazla eyalet yasalarına uygun olarak sertifikalı kamu muhasebecisi olacaktır. Bu üyelerden biri kurul başkanı olursa, en az son beş yıldan bu yana mesleki uygulamalarda bulunmamış olmalıdır⁹.

Kurul üyeleri tam gün esasına göre hizmet verecek ve başka bir kişi tarafından mesleki veya iş bağlantısı gibi nedenlerle istihdam edilmeyeceklerdir. Hiçbir üye, bir muhasebe firmasının kârından pay alamaz veya herhangi bir ödemeyi kabul edemez¹⁰.

⁸ “ABD Yeni Muhasebe Meslek Yasası: Amerika Birleşik Devletleri 107. Kongresinde Kabul Edilen Yeni Muhasebe Meslek Kanunu – I”, Özetleyerek Çev. Mehmet Özbirecikli, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 17, Ocak 2002, s. 98.

⁹ A.e., s. 99.

¹⁰ A.e., s. 99.

Her üyenin hizmet süresi 5 yıldır ve yerine birisi belirleninceye kadar hizmete devam edecektir¹¹.

Kurulun Görevleri¹²:

- Denetim raporu sunması gereken firmalar için denetim raporu düzenleyen muhasebe firmalarının kaydedilmesi.

Sermaye Piyasası Kurulu kararından itibaren 180 gün içinde Kurul'a kayıt yaptırmayan muhasebe firmasının hazırladığı veya hazırlanmasına iştirak ettiği denetim raporu yasa dışı olacaktır¹³.

- Muhasebe firmaları Kurul'un belirleyeceği detayları için bilgileri sunmak zorundadır. Bu bilgiler; muhasebe firmasının, önceki takvim yılında denetim raporunu hazırladığı firmalarla, cari yılda denetim raporunu hazırlamak için anlaşma yaptığı firmaların isimleri; her bir müşteri firmadan dönemsel bazda denetim hizmeti, diğer muhasebe hizmetleri ve denetim dışı hizmetler için alınan ücretler; muhasebe firmasının tamamlanan son mali yıla ait diğer cari finansal bilgileri; muhasebe ve denetim uygulamalarına ilişkin kalite kontrol politikasını gösteren bir tablo; muhasebe firmasına bağlı olarak çalışan ve denetim raporlarının hazırlanmasına iştirak eden veya katkıda bulunan tüm muhasebecilerin ruhsat numaraları ile birlikte listesi; herhangi bir denetim raporu ile ilgili olarak muhasebe firmasına bağlı olarak çalışan herhangi bir kişiye karşı devam eden bir dava veya disiplin işlemi ile ilgili bilgiler; bir önceki takvim yılında düzenlenen denetim raporu ile ilgili olarak, muhasebe firması ile müşteri firma arasındaki anlaşmazlıklara ilişkin, müşteri firma tarafından dosyalanmış bilgilerin suretleri içerecektir.

Her kayıtlı muhasebe firması Kurul'a dönemsel bir rapor sunacaktır. Ayrıca kayıt için başvuruda yer alan bilgilerin güncellenmesi de istenebilecektir.

¹¹ A.e., s. 99.

¹² A.e., s. 98.

¹³ "Sarbanes-Oxley Yasası", **Bilanço Dergisi**, Turmob, Sayı: 74, Aralık 2002, s. 12.

- Denetim raporunun hazırlanması ile ilgili denetim, kalite kontrol, etik, bağımsızlık ve diğer standartların oluşturulması.
- Kayıtlı muhasebe firmalarının denetimlerinin yönetimi.
- Kayıtlı muhasebe firmalarının ve bu firmalara bağlı olarak çalışan kişilerin kusurlu görüldüğü durumlarda, inceleme ve disiplin işlemlerinin belirlenmesi ve gerekli görülen cezanın verilmesi.
- Yatırımcıların ve kamu çıkarlarının korunması amacıyla Kurul veya Komisyon tarafından uygulanması gerekli görülen yüksek mesleki standartların gerçekleştirilmesi.
- Bu Yasa'ya, Kurul kurallarına, mesleki standartlara ve denetim raporunun hazırlanması ve yayımlanması ile ilgili Sermaye Piyasası hükümlerine uyumu güçlendirmek, muhasebecilerin sorumluluk ve yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak.
- Kurul personelinin ve Kurul'un faaliyetlerini yönetmek ve bütçesini hazırlamak.

b) Denetim, Kalite Kontrol ve Bağımsızlık Standartları ve Kuralları

Kurul'un, denetim, kalite kontrol ve bağımsızlıkla ilgili standart ve kuralların belirlenmesine yönelik faaliyetleri; muhasebe meslek mensupları grubu veya danışman grupları tarafından önerilen standartların kabulü, düzeltilmesi, değiştirilmesi gibi işlemleri içerir¹⁴.

---

¹⁴ Özbirecikli, a.g.e., s. 99-100.

Bu standartlar, kayıtlı muhasebe firmalarının hazırladıkları denetim raporlarında kullanılmak üzere hazırlanır. Kurul'un, bu işlemleri gerçekleştirmeye yönelik faaliyetleri, kabul edeceği denetim standartlarını ve her kayıtlı muhasebe firmasının uyması gereken şartların teminini içermektedir¹⁵.

Kayıtlı muhasebe firmalarının; hazırladıkları herhangi bir denetim raporu ile ilgili olarak raporda ulaşılan sonucu destekleyecek 7 yıldan az olmayan bir döneme ait denetim çalışma kağıtlarını, diğer finansal bilgileri ve yeterli detayı hazırlaması gerekmektedir. Söz konusu denetim raporunun uygunluğu konusunda ikinci bir ortak denetçi görüşü sağlamak ve ikinci ortakla aynı görüşe ulaşmak veya Kurul'un belirleyeceği kalifiye bir kişinin vardığı sonuçla aynı görüşte olmak gerekmektedir. Kurul'un belirleyeceği kalifiye kişinin, söz konusu denetim faaliyetinde sorumluluk almamış veya bağımsız bir denetçi olması gerekir. Her denetim raporunda, müşteri firmanın iç kontrol yapısının ve süreçlerinin kontrol edilme amaçları, denetçinin bu kontrolden ulaştığı sonuçlar açıklanmalıdır. Bunlara ek olarak denetim raporunda, iç kontrol sisteminin ve süreçlerinin; a) müşteri firmanın varlık hareketlerini doğru ve açık bir şekilde yansıtan kayıtların korunmasını içerip içermediği, b) kayıtların, finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmasını sağlayacak şekilde tutulup tutulmadığı ifade edilmelidir. İç kontrollerde saptanmış bir eksiklik veya uyumsuzluk varsa bunlar da belirtilmelidir¹⁶.

c) Kayıtlı Muhasebe Firmalarının Denetimi

Kurul her kayıtlı muhasebe firmasının ve bu firmalara bağlı olarak çalışan kişilerin bu kanuna, Kurul kurallarına, Komisyon kurallarına veya denetimlerin performansı, denetim raporlarının sunulması gibi müşteri firmaları ilgilendiren konulara ilişkin mesleki standartlara uyum derecesini değerlemek için sürekli bir gözetim programı uygulayacaktır¹⁷.

---

¹⁵ A.e., s. 100.

¹⁶ A.e., s. 100.

¹⁷ A.e., s. 100.

Düzenli olarak denetim raporu düzenlediği müşteri sayısı dönemsel olarak 100'den fazla olan kayıtlı muhasebe firmaları her dönem, 100 ve 100'den az olan kayıtlı muhasebe firmaları da en az üç yılda bir denetlenir¹⁸.

Kurul, farklı denetim programlarını, bu kanunun, kamu çıkarlarının ve yatırımcıların korunması amaçları ile uyumlu bulursa denetim programını kanunla düzenleyebilir¹⁹.

d) Denetim ve Disiplin İşlemleri

Kurul, Kurul'un kurallarına göre, bu yasanın herhangi bir hükmünü, Kurul'un kurallarını, denetim raporunun hazırlanması ve sunulması ile ilgili Sermaye Piyasası Kanunlarını ihlal eden kayıtlı muhasebe firmasının, kayıtlı muhasebe firmasına bağlı olarak çalışan kişilerin uygulamalarına yönelik incelemeyi yürütebilir. Kurul, bu çerçevede bir incelemeyi (1) US SEC'e (2) ilgili denetim raporunun düzenlendiği kurumun onun yetki, yargılama alanı içinde olması halinde Federal Fonksiyonel Düzenleyici Kuruma (Federal functional regulator), (3) Komisyonun talimatıyla ABD Başsavcısına, bir veya daha fazla eyaletin başsavcılarına ya da Devletin uygun düzenleyici kurumuna havale edebilir²⁰.

Kurul'un gerekli ve uygun olduğuna karar vermesi durumunda; kayıtlı muhasebe firmasından veya bu firmalara bağlı olarak çalışan kişiden, Kurul'un inceleme için gerekli gördüğü materyalleri beyan etmesi istenebilir. Kayıtlı muhasebe firması veya kayıtlı muhasebe firmasına bağlı olarak çalışan kişinin sahipliğinde bulunan bilgi, belge ve denetim çalışma kağıtları istenebilir ve bu bilgi, belge ve denetim çalışma kağıtlarının doğrulanması için inceleme dahilinde defter ve kayıtlar incelenebilir. İncelemeyle ilgili materyal olarak, kayıtlı muhasebe firmasının herhangi bir müşterisinde bulunan belge ve kanıtlar istenebilir²¹.

---

¹⁸ A.e., s. 100.

¹⁹ A.e., s. 100.

²⁰ "Sarbanes-Oxley Yasası", a.g.e., s. 13.

²¹ Özbirecikli, a.g.e., s. 100.

Kayıtlı muhasebe firması, inceleme çalışması ile ilgili olarak Kurul'a beyanda bulunmayı, belge vermeyi reddetmesi durumunda Kurul; o firmanın faaliyetini geçici olarak durdurabilir veya feshedebilir. Kayıtlı muhasebe firmasına bağlı olarak çalışan kişinin incelemede işbirliğinden kaçınması durumunda Kurul; o kişinin faaliyetini geçici olarak durdurabilir veya kayıtlı muhasebe firmasından kişiyle olan ilişkisine son vermesini isteyebilir. Kurul'un uygun bulması durumunda, firma veya kişi için daha hafif müeyyideler uygulanabilir²².

Kurul'un kurallarına göre, Kurul kayıtlı muhasebe firması veya kayıtlı muhasebe firmasına bağlı olarak çalışan kişi hakkında disiplin işlemi yapıp yapılmayacağına karar verebilir. Böyle bir aşamaya gelindiğinde, Kurul, belirli bir konuda firma veya kişiyi itham eder. Bu ithamla ilgili olarak firma veya kişiye tebligat yapılır ve kendini savunma fırsatı sağlanır. İşlemlerle ilgili gerekli kayıtlar tutulur. Tarafların rızası olmadıkça veya iyi bir neden gösterilerek Kurul tarafından aksi istenmedikçe duruşma kamuya açık olmayacaktır²³.

Kurul tarafından müeyyide koymak için verilen karara ilişkin açıklama şunları içerecektir: a) Kayıtlı muhasebe firması veya kayıtlı muhasebe firmasına bağlı olarak çalışan kişinin her bir fiili, uygulaması veya kural ihlali, b) Kurul'un ihlal edilmiş olduğuna karar verdiği mesleki standart, Kurul kuralı, Sermaye Piyasası Kanunu hükmü veya bu yasada yer alan belirli bir hüküm, c) verilen müeyyide (müeyyidenin haklı nedenini içerecek şekilde)²⁴.

Kurul'un yasa ve standartların ihlali durumunda uygulamaya karar vereceği müeyyideler²⁵:

- Geçici olarak faaliyet durdurma veya kaydın daimî olarak feshi.
- Kayıtlı muhasebe firmasına bağlı olarak çalışan kişinin geçici veya daimî olarak faaliyetini durdurma veya kayıtlı muhasebe firmasında ihracı.

---

²² A.e., s. 101.

²³ A.e., s. 101.

²⁴ A.e., s. 101.

²⁵ A.e., s. 101.

- Kayıtlı muhasebe firması veya kayıtlı muhasebe firmasına bağılı olarak çalışan kişinin faaliyetleri, fonksiyonları, operasyonları (gerekli mesleki eğitimin dışında) üzerinde geçici veya daimî olarak sınırlama.
- Her bir kanun ve kural için; a) Gerçek kişiye 100.000 \$'dan, diğer kişilere 2.000.000 \$'dan fazla olmamak üzere, b) uygulanabilir kanun, yönetmelik veya mesleki standartları bilinçli olarak ihlal eden gerçek kişiye 750.000 \$'dan, diğer kişilere 15.000.000 \$'dan fazla olmamak üzere para cezası uygulanır.
- Kınama cezası.
- Gerekli ek mesleki eğitim veya kurs
- Kurul'un yönetmeliklerinde yer verilen uygun başka bir ceza.

e) Muhasebe Standartları

US SEC, ABD finansal raporlama sistemi olarak ilke bazlı muhasebe sisteminin (principle-based accounting system) kabul edilmesi konusunda bir çalışma yapacaktır. Bu inceleme ve çalışma; ilke bazlı muhasebe sisteminin ABD'de ne derece var olduğunu, kural bazlı muhasebe sisteminden ilke bazlı muhasebe sistemine geçiş için ne kadar zaman gerektiğini, ilke bazlı muhasebe sisteminin uygulanabilir, makul ve önerilen yöntemlerini, ilke bazlı muhasebe sisteminin uygulanabilirliğinin tam bir ekonomik analizini içerecektir.

3.1.1.2. Denetçi Bağımsızlığı

Yasa'nın bu başlığı, denetçi bağımsızlığını ele almakta ve diğer hususlar yanında, denetçi hizmetlerinin kapsamı ile denetçi ortağı rotasyonu konularına hitap etmektedir.

Nihai kurallar, denetim şirketleri tarafından US SEC'de kayıtlı denetim müşterilerine verilen hizmetleri etkilemektedir. Nihai kurallar aşağıdaki alanları ele almaktadır:

- Denetim-dışı hizmetler: Bir denetim müşterisine sağlandığında bağımsızlığı zedeleyecek denetim dışı hizmetler hakkındaki mevcut SEC kurallarını yenilemekte ve şu anki hallerine nazaran daha kısıtlayıcı bir hal kazandırmaktadır.
- Denetim komitesi ön-onayları: Bir ihraççının denetim komitesinin, denetçisi tarafından verilen tüm denetim ve denetim-dışı hizmetleri önceden onaylamasını gerektirmektedir.
- Sorumlu ortak rotasyonu: Denetim ekibindeki belirli sorumlu ortakların, sorumlu ortağın denetim sürecindeki rolüne bağlı olarak beş ya da yedi aralıksız yıldan fazla denetim hizmeti vermesini yasaklamaktadır.
- Dinlenme dönemi: İhraççının yönetiminin belirli üyelerinin, denetim prosedürlerinin başlamasından önceki bir yıllık dönem içerisinde denetim ekibinin üyelerinden biri olması halinde, denetim şirketinin ihraççının mali tablolarını denetlemesini yasaklamaktadır.
- Denetim komiteleri ile iletişim- Denetçinin ihraççının denetim komitesindeki belirli konuları raporlamasını gerektirmektedir; bunların arasında ihraççının kritik muhasebe politikaları da yer almaktadır.
- Vekil bildirimler²⁶ - Denetim ve denetim-dışı hizmetler için denetçi tarafından faturalanan vekil ücret bildirimlerinde şu anda gereken bildirim kategorilerini gözden geçirmekte ve denetim komitelerinin onay öncesi süreci hakkında ilave bildirimler gerektirmektedir.
- Sorumlu ortak ücreti - Bir sorumlu ortağın, denetim müşterisine, denetim, gözden geçirme ve onaylama hizmetleri haricinde hizmetler taahhüt edilip satılmasına

---

²⁶ Proxy disclosures

bağlı olarak ücret almasının bağımsızlığın zedelenmesine neden olduğunu belirtir.

Yasada açıkça belirtilen kategoriler aşağıdaki gibidir:

1. Defter tutma ya da denetim müşterisinin muhasebe kayıtları veya mali tabloların hazırlanmasıyla ilgili diğer hizmetler;
2. Finansal bilgi sistemleri tasarımı ve uygulanması
3. Şirket değerleme hizmetleri, adillik görüşleri (fairness opinions), ya da aynı raporlara iştirak
4. Aktüeryal hizmetler
5. İç denetim işleri
6. Yönetim fonksiyonları
7. İnsan kaynakları hizmetleri
8. Aracı, yatırım danışmanı ya da yatırım bankacılığı hizmetleri
9. Hukuki hizmetler
10. Denetimle ilgisi olmayan eksper/ bilirkişi hizmetleri
11. Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu'nun yönetmelikle izin verilemez olduğunu belirleyen hizmetler

Diğer denetim-dışı hizmetler, bağımsızlığı zedeleden ancak ve ancak hizmetin denetim komitesi tarafından önceden onaylanması halinde verilebilir. Ancak burada, Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu'nun önceden hizmetin izin verilemez olduğunu belirlememiş olması gerekmektedir. Nihai kurallar uyarınca, neredeyse tüm vergi hizmetlerinin, izin verilebilir denetim-dışı hizmetler arasında olduğu açık hale getirilmiştir.

“Denetim müşterisi”nin tanımı:

Nihai kuralların denetim-dışı hizmet hükümleri denetim müşterileri için geçerlidir. “Denetim müşterisi” terimi, mali tablolarının ya da diğer bilgilerinin denetlendiği, incelenip gözden geçirildiği ve onaylandığı bir kurumu ifade etmektedir ve bu kuruluşun iştirakleri de bu tanıma dahildir. Bir iştirak, denetim müşterisi üzerinde kontrole sahip olan, denetim müşterisi tarafından kontrol edilen veya denetim müşterisi ile birlikte ortak kontrol altında yer alan; denetim müşterisinin kuruluş açısından önemli olduğu durumlarda denetim müşterisi üzerinde önemli bir etkisi olan, kuruluşun denetim müşterisi açısından önemli olduğu durumlarda da denetim müşterisinin önemli düzeyde etkisi altında olan ve denetim müşterisinin bir parçası olan yatırım şirketi kompleksindeki herhangi bir kuruluşu ifade etmektedir.

Sorumlu ortak rotasyonu:

Nihai kurallarda, sorumlu ortaklar için geçerli olan yeni sorumlu ortak rotasyonu şartları da bulunmaktadır. Sorumlu ortak terimi, nihai kurallar içerisinde denetim ekibinin bir üyesi olan ve birtakım özellikleri taşıyan bir ortak olarak tanımlanmaktadır. Bu özellikler; müşterinin mali tablolarını etkileyen önemli denetim, muhasebe ve rapor sunumu konularında karar verme sorumluluğuna sahip olması, müşteri yönetimi ve müşterinin denetim komitesi ile düzenli irtibat halinde olması ve bunu sürekli kılmasıdır.

Bu tanım kapsamına giren denetim ortakları ve tabi oldukları rotasyon şartları Tablo 5’de yer almaktadır²⁷.

---

²⁷ PricewaterhouseCoopers, a.g.e., s. 8.

TABLO 5: DENETİM ORTAKLARININ ROTASYON ŞARTLARI

Sorumlu ortak	Rotasyon şartı
<ul style="list-style-type: none"> • Lider denetim ortağı	<ul style="list-style-type: none"> • 5 yıl sonra rotasyon; 5 yıl ara • 6 Mayıs 2003 tarihinden sonra birinci mali yıldan itibaren geçerli; • Hizmete, daha önce lider ya da sorumlu ortak olarak hizmet verilen dönem de dahildir.
<ul style="list-style-type: none"> • İkincil denetim ortağı (concurring review partner)	<ul style="list-style-type: none"> • 5 yıl sonra rotasyon; 5 yıl ara • 6 Mayıs 2003 tarihinden sonra ikinci mali yıldan itibaren geçerli; • Hizmete, daha önce lider ya da sorumlu ortak olarak hizmet verilen dönem de dahildir.
<ul style="list-style-type: none"> • Aşağıdaki koşulları sağlamaları şartıyla denetim taahhüdünün parçası olan diğer denetim partnerleri: (a) İhraççıya ya da ana firmaya 10 saat ya da daha fazla süre denetim hizmeti verilmesi; ya da (b) Aktif veya gelirlerinin, ihraççının konsolide aktif veya gelirlerinin %20'sini ya da daha fazlasını oluşturan bir bağlı şirkette lider sorumlu ortak olarak görev yapması;	<ul style="list-style-type: none"> • 7 yıl sonra rotasyon; iki yıl mola; • 6 Mayıs 2003 tarihinden sonraki birinci mali yıldan başlayarak geçerli; • Hizmete, 6 Mayıs 2003 öncesinde denetim ekibinde hizmet verilen süre dahil değildir.

Kaynak: PricewaterhouseCoopers, Navigating the Sarbanes Oxley Act 2002, March 2003, s.8.

3.1.1.3. Kurumsal Sorumluluk

a) Halka Açık Şirket Denetim Komiteleri

US SEC'in, ulusal menkul değerler borsalarına, belirli kural ve şartlara uymayan bir ihraççının herhangi bir menkul değerinin borsada kote edilmesini yasaklaması yönünde talimat vermesini gerektirmektedir.

US SEC, bu Yasa'nın bu maddesini uygulamak için Ocak 2003'te teklif halinde bir kural düzenlemiştir. Teklif halindeki bu kural, aşağıdaki şartları ele almaktadır:

- (1) Denetim komitesi üyelerinin bağımsızlığı;
- (2) Denetim komitesinin ihraççının bağımsız denetçiyi seçme ve denetleme sorumluluğu;
- (3) İhraççının muhasebe uygulamalarıyla ilgili şikayetlerin halledilmesi ve ele alınmasıyla ilgili prosedür;
- (4) Denetim komitesinin danışman işe alma yetkisi ve
- (5) Denetim komitesi tarafından işe alınan bağımsız denetçi ve dışarıdan danışmanların finansmanı

Teklif edilen kural uyarınca, yeni kote şartlarının, borsalar tarafından, nihai kuralın ilanından sonra en geç bir yıl içerisinde işler hale getirilmesi gerekmektedir. Nihai kural, en geç 26 Nisan 2003 tarihinde kabul edilmesi istenmektedir.

b) Finansal Raporlarda Kurumsal Sorumluluk

302.Maddeyi uygulayan nihai kural, Ağustos 2002'de US SEC tarafından düzenlenmiştir. Kural uyarınca, bir şirketin Genel Müdürü ya da Mali İşler Müdürü'nün her birisi, üç ayda ve yılda bir aşağıdakileri onaylamaktadır²⁸:

---

²⁸ PricewaterhouseCoopers, a.g.e., s. 13-14.

“- Yayınlanan²⁹ mali tablolarını ve/veya denetim raporunu incelemiştir.

- Bilgisine dayanarak, raporda doğru olmayan herhangi bir beyan bulunmamaktadır ya da hazırlandıkları durumların ışığı altında beyanları ve bildirimleri yanıltıcı hale getirecek şekilde önemli herhangi bir gerçek atlanmamıştır.

- Bilgisine dayanarak, mali tablolar ve diğer mali bilgiler, önemli olan tüm açılardan, mali durumu, işletim ve faaliyet sonuçlarını ve nakit akışlarını adil şekilde ortaya koymaktadır.

- Kendisi, bildirim kontrolleri ve prosedürleri tasarlamış, tesis etmiştir ve bunları yürürlükte tutmaktadır; aynı zamanda bu kontrollerin ve prosedürlerin etkinliğini, rapor sunum tarihinden itibaren 90 gün içerisinde değerlendirmiş ve raporlamıştır.

- Dahili kontrollerdeki tüm açık noktalar ve önemli zayıflıklar, Denetim Komiteleri ile denetçilere açıklandığı gibi dahili kontrol sürecinde önemli bir rolü olan herhangi birini içeren (önemli olsun olmasın) tüm kötüye kullanma olayları bildirilmiştir.

- En son tarihli değerlendirme sonrasında dahili kontrolleri önemli ölçüde etkileyebilecek dahili kontrollerdeki önemli değişiklikler raporda bildirilmiştir; bunlar arasında, önemli açıklar ve önemli zayıflıklarla ilgili düzeltici eylemler de bulunmaktadır.”

c) Denetimlerin Yürütülmesindeki Olumsuz Etkenler

Bir ihraççının herhangi bir görevlisinin ya da müdürünün ya da bunlardan bir tanesinin komutu altında hareket eden herhangi bir şahsın, mali tabloların

---

²⁹ SEC’te dosyalanan

denetiminin gerçekleştirilmesi esnasında işe alınan denetçiyi ya da muhasebe uzmanını sahtekarca etkileyebilecek, herhangi bir şekilde zorlayabilecek, manipule edebilecek ya da yanlış yönlendirebilecek herhangi bir eyleme kalkışmasının yasadışı olduğunu ifade etmektedir.

3.1.1.4. Genişletilmiş Finansal Açıklama

Sarbanes-Oxley Yasası'nın IV. başlığında, finansal bildirimler geliştirmek amacını taşıyan bir dizi hüküm bulunmaktadır. US SEC, yakın tarih içerisinde, bu hükümlerin çoğuyla ilgili nihai kuralları uygulamaya koymuştur.

a) Dönemsel Raporlardaki Bildirimler

Bilanço dışı düzenlemeler ve sözleşmesel yükümlülükler:

Madde 401(a), Önemli Bilanço-dışı ve Sözleşmesel Yükümlülüklerin Bildirimi başlıklı nihai kural, US SEC tarafından Ocak 2003'te yürürlüğe konmuştur ve yabancı özel ihraççılar da dahil olmak üzere kayıtlı kurumların aşağıdakileri yerine getirmesini gerektirmektedir:

“Mali Durumu ve Operasyonların Sonucu üzerine Yönetimin Görüşleri ve Analizi (Management's Discussion and Analysis of Financial Condition and Results of Operations - MD&A)” adındaki ayrı başlıklı bir alt-maddede, bir ihraççının mali durum, mali durumdaki değişiklikler, gelirler veya giderler, faaliyetlerin sonuçları, likidite, sermaye harcamaları veya sermaye kaynakları üzerinde şu anda veya gelecekte önemli bir etkisi olan veya olacak olan bilanço-dışı işlemlerinin, düzenlemelerinin, yükümlülüklerinin ve bu ihraççının konsolide olmayan kurumlar ya da diğer kişilerle ilişkilerinin bir açıklaması verilecektir;

MD&A'da (küçük işletme ihraççıları haricindeki tescil ettiren kişiler için), bilinen toplam sözleşmesel yükümlülüklerin genel bir incelemesi tablo formatında sunulacaktır.

b) Dahili Kontrollerin Yönetim Tarafından Değerlendirmesi

US SEC'in, 1934 tarihli Menkul Değerler Yasası'nın 13(a) ya da 15(d) Maddeleri uyarınca gereken her bir yıllık raporda dahili bir kontrol raporunu içermesi gereken kuralları ortaya koymasını gerektirmektedir.

Bu kurallar uyarınca; mali rapor sunumu için uygun bir dahili kontrol yapısı ve prosedürlerinin tesis edilmesi ve yürürlükte tutulması için yönetimin sorumluluğu belirlenecektir; ihraççının en yakın tarihli mali yılının bitimi itibariyle, ihraç eden kuruluşun mali yılına ait dahili kontrol yapısı ve prosedürlerinin etkinliğinin bir değerlendirilmesi yer alacaktır.

Dış denetçinin, yönetim tarafından yapılan beyanları, dahili kontrollerinin değerlendirmeleri açısından onaylaması gerekmektedir.

Teklif edilen kurallar, US SEC tarafından Ekim 2002 tarihinde düzenlenmiştir.

c) Kıdemli Mali İşler Çalışanları İçin Ahlak Kuralları

Nihai kurallar uyarınca, Menkul Değerler Yasası'nın³⁰ 13(a) ile 15(d) maddelerinin raporlama gerekliliklerine tabi bir şirketin, şirketin genel müdürü, finans müdürü, muhasebe müdürü ya da benzer fonksiyonları yerine getiren çalışanları için geçerli ahlaki kuralları benimsediğini bildirmesi gerekmektedir. Böyle bir kuralı benimsememiş şirketler, bu gerçeği açıklamalı ve bunu niçin yapmadıklarını belirtmelidirler. Şirketlerin ayrıca, bu çalışanların herhangi biriyle ilgili olarak ahlaki kurallardaki değişiklikleri ve bunlardan feragatları derhal bildirmeleri beklenmektedir.

---

³⁰ Securities and Exchange Act

Nihai kurallar, “ahlak kuralları”nı, yanlış işlem ve davranışlardan caydırmak ve aşağıdakileri teşvik etmek için makul ölçülerde tasarlanmış yazılı standartlar olarak tanımlamaktadırlar:

- Ahlaki ve dürüst davranış biçimlerine; kişisel ve mesleki ilişkiler arasında gerçek veya açık çıkar çatışmalarının ahlaki açıdan halledilmesi de dahildir;

- Kayıtlı kurumun SEC’e sunacağı rapor ve belgelerde ya da kayıtlı kurum tarafından hazırlanacak diğer kamu yazışmalarındaki açık, tam, anlaşılır, zamanında ve net bildirimler;

- Yürürlükte olan yasalara, kural ve yönetmeliklere uygunluk;

- Ahlak kuralları ihlallerinin, kurallar içerisinde tanımlanmış olan uygun kişi ya da kişilere hemen dahili raporlama içinde bildirilmesi;

- Kurallara uyum ile ilgili sorumluluk.

3.2. ULUSLARARASI DÜZEYDEKİ SONUÇLARI

3.2.1. Sarbanes-Oxley Yasası’nın Diğer Ülkeler Üzerindeki Etkisi

Sarbanes-Oxley Yasası ABD borsalarına kayıtlı tüm şirketler için esaslı değişiklikler içermekte olup, ABD’de daha önceden yürürlükte olan mevzuatın, şirketlerin kurumsal yönetim uygulamalarının açıklanması yönündeki yaptırımlarına, doğrudan kurumsal yönetimin yapılandırılmasına ilişkin hükümler ile daha katı bir yaklaşım getirmektedir.

Kurumsal yolsuzluklarla ilgili olarak ABD hukuk sisteminde yer alan cezaların kamuya açık şirketlerin yöneticileri, muhasebe ve finansal raporlama ile ilgili yetkililerini de içerecek şekilde arttırılarak uygulanması gerektiği düşünülmektedir.

Sarbanes-Oxley Yasası, sadece ABD borsalarına kayıtlı yabancı şirketleri değil, bu şirketler ile ilgili denetim faaliyetlerini yürüten yabancı denetim firmalarını da etkileyecek hükümleri kapsayarak Avrupa Birliği şirketleri için bir takım problemler yaratmaktadır. Sarbanes-Oxley Yasası öncesinde, Amerikan sermaye piyasalarında faaliyet gösteren yabancı şirketlerin kurumsal yönetim ilkelerini açıkça ortaya koymaları yeterli iken, Sarbanes-Oxley Yasası ile birlikte yabancı şirketlerin de Amerikan şirketlerinin uymakta olduğu kurallara uymaları zorunlu hale getirilmiştir³¹.

Avrupa Birliği'nin ilgili kurulları, Sarbanes-Oxley Yasası'nda yer alan çeşitli konuların Birliğin kendi standartları ile uyum sağlamadığını ve dolayısıyla ABD borsalarında kayıtlı Avrupa Birliği şirketleri ile bunların bağımsız denetimini gerçekleştiren Avrupa Birliği denetim firmalarının ek bir yük altına gireceği görüşünü ortaya koymuştur. Sarbanes-Oxley Yasası'nda yer alan konularla ilgili olarak kendi ülkelerindeki standartlara göre faaliyet gösteren Avrupa Birliği şirketlerinin, yabancı bir mevzuata uyum sağlamak için ek çalışmalar yapmaları yerine, Sarbanes-Oxley Yasası'nın Avrupa Birliği Şirketleri için onların uygulamalarını tanımaya yönelik bir takım kural değişiklikleri yapması önerilmektedir³².

Enron'un çöküşünden sonra Amerikan Hükümeti'nin kendi kendini düzenleyen sisteme son verme kararı ile birlikte hükümet tarafından fonlanan bir gözetim kurulu kurulması hareketi Singapur ve Malezya tarafından takip edilmiştir. İngiltere'de ise 2000 yılında kendi kendini regüle eden sistem bırakılarak bağımsız bir denetleme kurulu (supervision body) kurulmuştur³³.

2002 Kasım ayında Hong Kong'da gerçekleştirilen 16. Dünya Muhasebeciler Kongresinde, muhasebeciler için yapılan düzenleme, kongredeki konuşmacıların

³¹ Müşfik Cantekinler, "Sarbanes-Oxley Act ve AB ile Ülkemize Etkileri", **Activeline**, Ocak 2003, s. 22.

³² **A.e.**, s. 22.

³³ "HKSA Rejects Call For Oversight Board", **Business South China Morning Post**, 22 Kasım 2002, s. 2.

teması olmuştur. Kongrede IFAC Başkanı Rene Ricol, federasyonun öncelik vereceği konunun finansal piyasaların güveninin ciddi bir kararlılıkla yeniden tesis edilmesi olacağını ve bu nedenle yaşanan son güven krizindeki sorumluluklarını kabul ettiklerini belirtmiştir³⁴.

Hong Kong Muhasebeciler Topluluğu (The Hong Kong Society of Accountants-HKSA), muhasebe mesleğinin kendi kendini regüle eden rejimini yenileştirmenin ve mesleğin düzelmesi için üst denetim kuruluna izin vermenin sorumsuzluk olduğu görüşündedir. Sonuç itibariyle, şeffaflığı ve dürüstlüğü arttırmak için var olan rejimi değiştirerek bağımsız bir üst kurul kurmanın zorunlu tek çözüm olmadığı görüşü hakimdir³⁵.

3.2.2. Avrupa’da Denetimle İlgili Yeni Düzenlemeler (Parmalat ve Ahold Sonrası)

Enron ve sonrasında ortaya çıkan finansal raporlama skandalları Avrupa Birliği’nde finansal raporlamanın, yasal denetimin, kurumsal yönetişimin ve menkul kıymet piyasalarının daha ileri boyutlarda sınanmasına sevk etmiştir. Dünya genelinde yatırımcıların sermaye piyasalarına olan güveni erozyona uğramış, denetim mesleğinin kamu güvenilirliği zarar görmüştür. Enron sonrasındaki dönem, ABD’nin yatırımcıların kaybolan güvenini kazanmak için çıkardığı Sarbanes-Oxley Yasası ve Avrupa’da yaşanan son finansal raporlama problemleri, Avrupa Komisyonu’nun kurumsal yönetişimin güçlendirilmesi ile ilgili inisiyatiflerinin bir parçası olarak Avrupa Birliği’nin yasal denetimdeki öncelikleri üzerinde tekrar düşünülmesini gerektirmiştir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu, 8. Direktifi (8th Company Law Directive) modernize eden bir yönerge (The Commission’s Communication of 21 May 2003 on “Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union”) hazırlayarak Parlamento’ya sunmuştur³⁶.

³⁴ A.e., s. 2.

³⁵ “Auditors Divided On External Watchdog”, **The Standard**, 22 Kasım 2002, s. 6.

³⁶ Communication From The Commission To The Council and The European Parliament – Reinforcing The Statutory Audit In The EU, **Official Journal of the European Union**, C 236,

1984 Yılında kabul edilen 8. Direktif ile ilgili olarak kabul edildiği yıldan beri bir değişiklik yapılmamıştır. Dolayısıyla modernize edilmemiş durumda olan 8. Direktif uygun denetim alt yapısını sağlayan kapsamlı unsurlardan (örneğin, kamu gözetimi, disiplin sistemleri, kalite güvence sistemleri) yoksundur ve denetim standartları, bağımsızlık gereklilikleri ve etik kodlardan söz etmemektedir. Bu son gelişmeler ışığında kısa ama daha kapsamlı, Avrupa'da yapılan tüm yasal denetimlerde ilkeli bir uygulama sağlayan yeni bir 8. Direktif oluşturulması noktasına gelinmiştir³⁷.

Direktif tasarısı; denetçilerin görevlerini netleştirmekte ve denetim firmalarının müşterilerine başka hizmetler de götürdüğünde tarafsızlıklarını ve bağımsızlıklarını korumak için belli ahlâk ilkeleri getirmektedir. Bu direktif ile denetim mesleği üzerinde güçlü kamu gözetimi sağlamak ve AB'de düzenleyici makamlar arasında işbirliğini geliştirmek, kalite güvence şartlarını sağlamak amaçlanmaktadır³⁸.

Üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir denetim düzenleme komitesi kurularak, Avrupalı düzenleyicilerin katkılarını yeni alanlara kaydıracak, böylelikle Direktif uygulamasındaki ayrıntılı önlemler hızlı bir alınabilecektir. Tasarı aynı zamanda ABD Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB) gibi üçüncü ülke düzenleyicileriyle birlikte dengeli ve etkili uluslararası düzenleyici işbirliğinin temelini sağlamaktadır³⁹.

Direktif, Uluslararası Denetim Standartlarının (ISAs-International Standards on Auditing) kullanımını, Avrupa Birliği içinde yürütülen tüm yasal denetimler için 2005 yılından itibaren gerekli kılmaktadır⁴⁰.

2.10.2003, s. 2, [http:// europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2003/c_236/c_23620031002en0020013.pdf](http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2003/c_236/c_23620031002en0020013.pdf), 18 Mayıs 2004.

³⁷ A.e., s. 3.

³⁸ "AB'den Yeni Denetim Direktifi", *Bilanço Dergisi*, Turmob, Sayı: 90, Nisan 2004, s. 13.

³⁹ A.e., s. 13.

⁴⁰ *Official Journal of the EU*, a.g.e., s.5.

Direktifte, denetledikleri şirketin yöneticilerinden gelen uygun olmayan baskılara karşı direnmelerinde denetçilere yardım edecek maddeler bulunmaktadır. Denetlenen şirket, bağımsız üyelerden oluşan bir denetim komitesi kurmak zorunda olacak ve denetçinin muhatabı direkt olarak denetim komitesi olacak⁴¹.

Direktif taslağı, dünyadaki birçok bölgede değişik firmalar tarafından denetlenen şirket gruplarındaki durum için (Parmalat davası gibi) net bir sorumluluk zinciri kurmaktadır. Önerilen yönerge, şirket gruplarının konsolide hesaplarından sorumlu denetçi gruplarının, konsolide hesapların denetiminde tüm sorumluluğu üzerine almasını gerektirmektedir⁴².

Yönergenin gerektirdiği şekilde Uluslararası Denetim Standartlarının kullanımı, Avrupa Birliği'nin her yerinde denetimin kalitesini yükseltecek ve denetimi uyumlu hale getirecektir. Denetçilerin zorunlu sürekli eğitimi, bu standartların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Kayıtlı şirketleri, bankaları ve sigorta şirketlerini denetleyen denetim şirketleri yıllık şeffaflık raporu yayınlayacaktır. Bu rapor, denetim şirketinin uluslararası ağını, sağlanan diğer denetim dışı hizmetleri, yönetim şeklini, iç kalite kontrol sisteminin tanımını ve denetim şirketi yönetimi tarafından bu sistemin etkinliğinin onayını kapsayacaktır⁴³.

Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC-International Federation of Accountants)'nun Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB), finansal tabloların denetlenmesinde yanlış beyan (dolandırıcılık) riskini dikkate alarak Uluslararası Denetim Standartlarını (ISA) gözden geçirmiş ve yeni eklemelerle birlikte standartları yayımlamıştır⁴⁴.

---

⁴¹ Audit of Company Accounts: Commission proposes Directive to Combat Fraud and Malpractice, 16th March 2004, http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.gettxt=gt&doc, 18 Mayıs 2004, s. 2.

⁴² "AB'den Yeni Denetim Direktifi", *a.g.e.*, s. 14.

⁴³ Audit of Company Accounts, *a.g.e.*, s.2.

⁴⁴ "Parmalat Skandalıyla Denetime Yeni Standartlar Geldi", *Bilanço Dergisi*, Turmob, Sayı: 90, Nisan 2004, s. 10.

Finansal tabloların denetiminde dolandırıcılığın dikkate alınması için denetçilerin sorumluluğu ile ilgili yeni denetim standardı; 2003 yılında yayımlanan yeni denetim risk standartlarına ve denetçilerin, dolandırıcılık nedeniyle önemli yanlış beyan riski taşıyan, yönetim dolandırıcılığını da içeren alanlara odaklanmaları gerekliliğine dayanmaktadır. Revize edilmiş bu standart, denetçinin her ne kadar yönetimin dürüstlüğü ile ilgili eski deneyimleri olsa da denetim sürecinde denetçinin profesyonel bir şüphecilik tavrı geliştirmesi üzerinde durmaktadır⁴⁵.

Mali dönemlerde finansal tabloların denetimi için kullanılacak ve yürürlüğe girme tarihi 15 Aralık 2004 olan bu standart, dolandırıcılıktan dolayı önemli yanlış beyana karşı, finansal tabloların nasıl daha duyarlı olabileceğini ve bunların ortaya çıkması için ne gibi denetim prosedürlerinin etkili olabileceğini içermektedir⁴⁶.

Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB), Parmalat Skandalından sonra kalite kontrolüne yönelik iki yeni standart getirmiştir. Bu standartların amacı, yanlış beyan riskine karşı finansal tabloların duyarlılığını arttırmak ve denetim prosedürlerini etkinleştirmektir⁴⁷. Bu standartlardan birincisi, “Uluslararası Kalite Kontrolü 1 (ISQC1)” bir firmanın, tüm denetim ve güvence anlaşmaları için bir kalite kontrol sistemi kurması ve uygulaması konusundaki yükümlülüklerini belirtmektedir. Standart, firmaların dikkate alması gereken, müşteri kabulü kriterlerine rehber oluşturmakta ve denetçiler ile firmanın yaptığı diğer anlaşmalar için bir anlaşma kalite kontrolü incelemesi yapılmasını öngörmektedir. Denetim raporunun yayınlanmasından önce tamamlanmak zorunda olan inceleme, şu konuları içerecektir⁴⁸:

- Sözleşme süresince belirlenen önemli riskler ve bu risklere cevaplar,
- Denetim süresince belirlenen düzeltilmiş ve düzeltilmemiş yanlış beyanların durumu,

---

⁴⁵ A.e., s. 10.

⁴⁶ A.e., s. 10.

⁴⁷ A.e., s. 10.

⁴⁸ A.e., s. 11.

- İhtilafli konularda uygun istişarenin yapıp yapılmadığı ve bu istişarenin sonuçları.

İkinci kalite kontrol standardı, ISA 220, “Tarihi Finansal Bilginin Denetimi için Kalite Kontrolü”, bir bireysel denetim sözleşmesinde, firma personelinin belli yükümlülükleri için standartlar kurmakta ve ISQC1 ile firmanın geneli için kurulan kalite kontrol standartlarının şartları için bir temel teşkil etmektedir. Firmalara; ISQC1’in gerektirdiği sistemler, planlamalar ve uygulamalar için yeterli zaman sağlanması için her iki standardın da yürürlüğe girme tarihi 25 Haziran 2005’tir⁴⁹.

3.2.3. Kamu Güveninin Yeniden Sağlanması

Muhasebe skandallarının ortaya çıkmasıyla birlikte kamunun finansal piyasalara olan güveni sarsılmıştır.

Finansal raporlamaya olan kamu güveninin yeniden sağlanması için IFAC (International Federation of Accountants- Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) tarafından 2002 yılı Ekim ayında bir çalışma grubu oluşturuldu. Bu çalışma grubunun görevi, finansal raporlamaya ve kurumsal açıklamalara olan güvenin kaybolma nedenleri üzerine bir bakış açısı oluşturmak ve kaybolan güvenin yeniden tesis edilmesi için alternatif yollar önermek olarak belirlenmiştir⁵⁰.

Bu çalışma grubunun başlıca önerileri üç temel varsayım üzerine inşa edilmiştir⁵¹:

- Finansal raporlamanın güvenilirliği her ülkede tartışılan ulusal ve aynı zamanda uluslararası bir konudur. Bu nedenle her iki açıdan da konu ele alınmalıdır.
- Finansal raporlamaya olan güveni geliştirmek için finansal raporlamayı piyasaya ulaştıran bilgi tedarik zincirinin her halkasında harekete geçmek gerekli olacaktır. Finansal raporlamada asıl sorumluluğa sahip olan yönetim kurulları ve

⁴⁹ A.e., s. 11.

⁵⁰ IFAC, Rebuilding Public Confidence, a.g.e., s. 1.

⁵¹ A.e., s. 1.

işletme yönetimleri, denetçiler, standart koyucular, düzenleyiciler ve raporlama sürecindeki diğer katılımcılar (yatırım bankaları, analistler ve kredi derecelendirme kuruluşları) finansal raporlamaya olan güvenin yeniden tesis edilmesinde çok önemli rol oynamaktadırlar.

- Bireysel ve kurumsal anlamda dürüstlük IFAC Çalışma Grubunun önerilerinin etkin olabilmesi için çok önemli bir unsurdur. Zira, son yıllarda yaşanan finansal skandalların en önemli nedenlerinden biri de dürüstlüğün önceliğinin kabul edilmemesidir.

IFAC Çalışma Grubu'nun ulaştığı sonuçlar⁵²:

- İşletmelerde etkin kurumsal kodlar oluşturulmalı ve bunların aktif olarak izlenmelidir. Oluşturulan kurallar işletme içine ve hissedarlara ulaştırılmalıdır. Çalışanların etik problemlerle karşılaştıkları zaman güçlük çekmemeleri için bu kurallarla ilgili eğitim verilmelidir.

- Şirket yönetimi finansal yönetim ve kontrollerin etkinliği konusuna daha fazla önem vermelidir. Hissedarlar için iç kontrol ve finansal raporlama sorumluluğunun sınırlarını belirleyen resmi bir raporlama olmalı ve iç kontrollerin yeterliliği ve etkinliği için tahsis edilen kaynakların uygunluğunun değerlemesi denetim komitesi tarafından düzenli olarak yapılmalıdır. Raporlama ve kontrol bilgisinin Mali İşler Müdürünün (CFO) yeterliliğinin esası olduğu düşünülmelidir. İç denetimin öneminin vurgulanması için iç denetimin anahtar rolü Denetim Komitesine verilmeli ve iç denetim raporu da Genel Müdüre sunulmalıdır.

- Yanlış finansal açıklamaları teşvik edici unsurlar azaltılmalıdır. İşletmelerin piyasaya gerçek olmayan kâr tahminleri bildirmekten kaçınmaları önerilmektedir. Hisse opsiyonlarını onaylayan anlaşma koşullarını net bir şekilde açıklamayı gerektiren bir muhasebe standardı oluşturulması yönündeki plan da desteklenmektedir. Kurul veya bağımsız yönetimin istihdam koşulları ve üst yönetimin ücretlendirme seviyesi ve şekli konularında sorumlu olması önerilmektedir.

---

⁵² A.e., s. 2.

- Yönetim Kurulu yönetim gözetimlerini geliştirmelidir. Kurul, Genel Müdürün performansını değerlemelidir. Kurulun kendi performansını ve bireysel olarak üyelerinin performansını da düzenli bir şekilde değerlemesi önerilmektedir. Bununla birlikte, tüm halka açık şirketlerin bağımsız yöneticilerden oluşan, sorumlulukları net olarak tanımlanmış, finansal raporlamanın doğruluğunu, finansal kontrolleri, iç denetim fonksiyonunu, bağımsız denetçilerle olan ilişkileri gözden geçiren bir denetim komitesine ya da bununla aynı yapıda bir komiteye sahip olmaları önerilmektedir. Komitenin tüm üyelerinin finansal bilgileri yeterli olmalı ve ilgili eğitimi almaları gerekmektedir. Söz konusu komite, bağımsız denetçilerle, iç denetimin başındaki yöneticilerle ve mali işler müdürü ile düzenli olarak toplantı yapmalıdır.

- Kurumsal yönetim süreçlerinde denetçiler tarafından denetçi bağımsızlığını tehdit eden unsurlara dikkat çekilmelidir. Denetçi ile şirket yönetimi arasındaki iletişimin şirketin denetim komitesi ya da benzeri bir komite aracılığıyla sağlanması önerilmektedir. Denetçi tarafından sağlanan denetim dışı hizmetler üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturulmalıdır. Denetim dışı hizmetlerin denetim komitesi tarafından onaylanması, denetim dışı hizmetlere ait ücretlerin açıklanması, denetimde kilit konumda bulunan personelin rotasyon gerekliliği, aynı zamanda bu personelin denetim komitesi tarafından onaylanması ve açıklanması kontrol mekanizmasının işlevleri arasındadır. Bununla birlikte, yapılan denetim denetim komitesi tarafından düzenli olarak kapsamlı bir gözetime tabi tutulmalıdır. Denetim kalitesi üzerinde olumlu etkinin temin edilmesi adına denetim şirketinin kendi kâr dağıtım ve diğer işletme içi süreçlerini gözden geçirmesi önerilmektedir.

- Denetim etkinliği, denetim kalite kontrol süreçlerine gereken önemin verilmesi yoluyla arttırılmalıdır. Denetim şirketinin üst yönetimindeki kültüre, denetim mesleğini gerçekleştiren kişilerin kalitesine önem verilmelidir. Denetim şirketlerinin müşteri kabul politikalarına dikkat etmesi, bağımsız ortak incelemesi ve iç danışmanlık süreçlerini güçlendirmesi, gelişmeleri tanımlamak için denetim sonrası inceleme süreçlerini gözden geçirmesi, finansal bilgi ve kalite kontrol süreçlerinin detaylarını açıklaması önerilmektedir.

- Denetim standartları ve düzenlemeleri güçlendirilmelidir. Uluslararası Denetim Standartlarının dünya çapında standartlar haline gelmesi desteklenmektedir.

- Muhasebe ve raporlama uygulamaları güçlendirilmelidir. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının muhasebe için dünya çapında standartlar haline gelmesi desteklenmektedir. Standart koyucular ve düzenleyiciler, finansal tabloların operasyonel ve finansal olaylarla ilgili olarak ilave bilgileri içermesini ve zamanında ulaşılabilir ve anlaşılabilir olmasını sağlamalıdır.

“Dünya sermaye piyasalarının etkinliği, toplumun duyduğu güvene, bu güven ise komuyla direkt olarak ilgili ve güvenilir bilgi sağlanmasına, kısacası yeterli düzeyde şeffaflık sağlanmasına bağlıdır.”(Wick Simmons, Nasdaq Başkanı ve Tepe Yöneticisi)⁵³.

3.2.4. Kurumsal Yönetişim İle İlgili Çalışmalar

Muhasebe skandalları sonrasında, sarsılan kamu güveninin iyileştirilmesi için, temel ilkeleri; sorumluluk, hesap verme, şeffaflık ve eşit muamele olan kurumsal yönetim dikkatlerin yoğunlaştığı bir kavram haline gelmiştir. Bu ilgi sadece skandalların sonucu değil, aynı zamanda kurumsal yönetim yapısının fonksiyonel ve likit sermaye piyasaları için kilit bir rol üstlendiğinin farkedilmesinin sonucudur⁵⁴.

Dünyada kurumsal yönetim ile ilgili çalışmalara öncülük yapan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD- Organisation for Economic Co-operation and Development) 1999 yılında OECD Kurumsal Yönetim İlkelerini yayımlamıştır. OECD İlkeleri hükümetlerarası bir örgütün iyi bir kurumsal yönetimin temel öğelerini oluşturma doğrultusundaki ilk girişimini temsil etmektedir⁵⁵.

⁵³ Samuel A. DiPiazza Jr., Robert G. Eccles, **Building Public Trust : The Future of Corporate Reporting**, John Wiley&Sons, Inc., PricewaterhouseCoopers, 2002, s. vi.

⁵⁴ Frits Bolkestein, “Corporate Governance in Europe”, Conference on Corporate Governance at Clifford Chance Amsterdam, 30th January 2003.

⁵⁵ OECD-TÜSİAD, Kurumsal Yönetim İlkeleri, Yayın No. TÜSİAD-T/2000-06-285, Haziran 2000, s. 10.

“Kurumsal yönetim, şirketlerin menfaat sahiplerinin çıkarları doğrultusunda, değer sağlamak ve arttırmak amacıyla yönetildiği ve kontrol edildiği sistemdir.”(OECD)⁵⁶.

Kurumsal yönetim, şirketlerin icradan sorumlu yönetimleri, yönetim kurulları, ortaklar ve diğer paydaşları arasındaki ilişkileri içermektedir. Kurumsal yönetim sistemlerinin kalitesi sermaye piyasalarının gelişmesini ve işlemlerini, işletmelerin rekabet gücünü doğrudan etkilemektedir⁵⁷.

İç Denetçiler Enstitüsü (The Institution of Internal Auditors), kurumsal yönetimin iyileştirilmesi konusunda kurumsal yönetim kodlarının önemini vurgulayarak şirketlerin kurumsal yönetim kodlarına uyumları konusunda kamuoyunu aydınlatmaları gereğine işaret etmekte, şirketlerin iç denetim ve kontrollerinin ne derecede etkin olduğu konusundaki kendi değerlendirmelerini de kamuoyuna açıklamalarını önermektedir⁵⁸.

İyi bir kurumsal yönetim rejimi, şirketlerin sermayeyi verimli bir şekilde kullanmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, yönetim kurullarına gerek şirkete gerekse hissedarlara karşı hesap verme sorumluluğu getirmektedir. Bu durum, şirketlerin bütün bir toplum yararına faaliyet göstermelerini güvence altına almaya yardımcı olmaktadır. İyi kurumsal yönetim rejimlerinde ortak öge, yatırım fonlarının verimli bir biçimde kullanılması için şirketlere güvenen hissedarların çıkarlarına üst düzeyde öncelik verilmesidir⁵⁹.

Ekonomik verimliliği arttırmanın anahtar unsurlarından birisi, bir şirketin yönetimi, yönetim kurulları, hissedarları ve doğrudan çıkar sahibi diğer kesimler arasında bir dizi ilişkiyi içeren kurumsal yönetimdir. Kurumsal yönetim aynı

⁵⁶ A. Feridun Güngör, “Uluslararası Gelişmelerin Türkiye’deki Kurumsal Yönetim Üzerine Etkileri”, I. Uluslararası TÜRMOB-ACCA Ortak Konferansı, 14 Mayıs 2004.

⁵⁷ Melsa Ararat, “Kurumsal Yönetim ve Şeffaflık”, VI. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu, İSMMMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 127.

⁵⁸ Ararat, a.g.e., s. 129.

⁵⁹ OECD-TÜSİAD, a.g.e., s. 9-10.

zamanda şirketin hedeflerinin belirlendiği yapıyı ortaya koymakta, bu hedeflere ulaşmanın ve performans denetiminin araçlarını belirlemektedir⁶⁰.

Etkin kurumsal yönetim yapısı için temel sağlanması, ortaklık hakları ve ana pay sahipliği fonksiyonları, pay sahiplerine eşit muamele, kurumsal yönetimde menfaat sahiplerinin rolü, bildirim ve şeffaflık, yönetim kurulunun sorumlulukları OECD ilkelerini oluşturmaktadır⁶¹.

Etkin bir kurumsal yönetimin unsurları şu şekilde sıralanabilir⁶²:

- Etkin ve bağımsız bir yönetim kurulu
- Proaktif bir denetim komitesi
- Yönetici ücretlerini hissedar değeri ile bağdaştıracak bir ücret komitesi
- Etkin bir iç kontrol yapısı
- Uygun etik davranış kuralları
- Net ve yaptırım gücü olan politika ve prosedürler
- Etkin risk yönetimi
- Objektif ve yeterli iç denetim fonksiyonu
- Bağımsız ve etkin dış denetim
- Bildirimlerin şeffaflığı, etkin haberleşme, hesap verebilirliği ve ölçülebilirliği sağlayacak sistemler

3.2.5. Global Muhasebe Standartları

Finansal tabloların temelinde yer alan finansal muhasebe ve raporlama standartlarının uyumlaştırılması, günümüz sermaye piyasalarının ihtiyaçlarına cevap vermesi açısından bir gerekliliktir. Dünya ekonomileri, sınırlar arası nakit akışının artacağı bir gelecekle karşı karşıyadır. Muhasebe ve finansal raporlama, bu gelişen pazarın önemli bir unsurudur ve pazarların etkinliğini zayıflatabilir ya da güçlendirebilir. Raporlanan finansal bilgiler internet üzerinde hızla yayılmakta ve

⁶⁰ A.e., s. 15.

⁶¹ Güngör, a.g.e.

⁶² A.e.

yatırımcıların ikamet ettiği ülke ne olursa olsun şirketlerin finansal bilgilerine erişimine olanak vermektedir. Sermaye piyasalarının globalleşmesi, internet ve telekomünikasyon alanındaki gelişmeler, karşılaştırılabilir ve şeffaf finansal raporlama ihtiyacını belirgin hale getirmektedir. Bu da şirketler, yatırımcılar, kredi verenler ve denetçilerin, şirketlerin ne tür finansal bilgileri yayınlaması ve bunu en iyi şekilde nasıl iletebileceklerine ilişkin yeni bir anlayışa sahip olmalarını gerektirmektedir⁶³.

Şu anda dünyada global muhasebe standartlarının eksikliği, yatırımcıların yatırım alternatifleri hakkında kararlarını şekillendirmelerini kısıtlayarak sermaye piyasalarının globalleşmesini engellemektedir. Yatırımcılar ve diğer mali tablo kullanıcılarının yatırım fırsatlarını karşılaştırmaları için ve şirketlerin rakipleriyle kendisini kıyaslaması için global bir muhasebe finansal raporlama çerçevesine ihtiyaç duyulmaktadır⁶⁴.

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nin çalışmaları global olarak muhasebe standartlarının gelişmesinde önemli bir etki yaratmıştır. Ulusal standartların yetersizliği, ülkelerin Uluslararası Muhasebe Standartlarına yönelmelerinde artışa yol açmıştır. Çoğu ülke Uluslararası Muhasebe Standartları'nın kullanımına sınır ötesi (cross-border) raporlamada izin vermekte, bazıları ise ulusal raporlamada izin vermektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesinin oluşumu, 2000 yılında, standart oluşturmayı sağlamak üzere her biri teknik uzman olan on dört kişilik bağımsız bir Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu olarak değiştirildi. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesinin temel amacı spesifik olarak, finansal tablolarda karşılaştırılabilir ve şeffaf bilgi gerektiren, anlaşılabilir ve uygulanabilir, kamu menfaati gözetken yüksek kalitede global bir muhasebe standartları seti oluşturmak üzere düzeltildi⁶⁵.

⁶³ Christopher W. Nobes, **A Survey of National Accounting Rules Benchmarked against International Accounting Standards**, GAAP 2001, s.3.

⁶⁴ A.e. , s. 3.

⁶⁵ A.e. , s. 3.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın, karşılaştırılabilir ulusal ve sınır ötesi finansal raporlama için temel oluşturma potansiyeline sahip olduğu açıktır. Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Organizasyonu (International Organization of Securities Commissions-IOSCO) Mayıs 2000'de sermaye piyasası düzenleyicilerine, sınır ötesi halka arz olan ve kote edilen, ek verilerin koşullarına tabi olan çok uluslu şirketlerin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nı kullanmalarına izin vermesini tavsiye etmiştir. Bu da Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın artan önemini kanıtlarından biridir. Bunlara ek olarak, Şubat 2001'de, Avrupa Komisyonu, Avrupa'daki kayıtlı şirketlerin, 2005'ten itibaren, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na göre konsolide edilmiş finansal tablolar hazırlamaları gerekeceğini belirten bir düzenleme önerdi. Asya'dan Latin Amerika'ya kadar tüm dünyada, düzenleyiciler ve muhasebe profesyonelleri, kendi ulusal muhasebe kurallarının Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'ndan ne derece farklı olduğu ve bu farklılıkların nasıl azaltılabileceği konusu üzerinde faal olarak düşünmektedir. Bu süreç, bir çok ülkede finansal raporlamada şeffaflık ve karşılaştırılabilirlik açısından belirgin bir düzelmeye rehberlik edecektir. Farklılıkların azaltılması ve finansal tablo şeffaflığının sağlanması süreci zaman alıcı ve fakat harcanan çabaya değecek bir süreçtir⁶⁶.

Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu ve Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu 18 Eylül 2002 tarihinde, Amerikan Standartları ile uluslararası standartları yakınlaştırma taahhütlerini kesin ve açık olarak belirtmek amacına yönelik önemli bir adım olan bir anlaşmaya imza atmışlardır. Her iki kurulun mevcut ve gelecekte ortaya çıkabilecek muhasebe ile ilgili meselelere yüksek kaliteli ve birbirleriyle uyumlu çözümler üretme taahhüdünü temsil eden bu anlaşma global muhasebe uygulamaları açısından tarihi bir dönüm noktasını oluşturmaktadır⁶⁷.

2000 yılı Haziran ayında Avrupa Komisyonu halka açık şirketlerin 2005 yılından itibaren hisse senetleri borsalar ve teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören

⁶⁶ A.e., s. 3.

⁶⁷ İdil Kaya, "FASB-IASB Anlaşması ve Global Finansal Muhasebe Standartlarına Doğru", VI. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu, İSMMMOMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 222.

şirketlerin (bankalar ve sigorta şirketleri dahil olmak üzere) konsolide mali tablolarının Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) ile uyumlu hazırlanması yönünde karar almıştır. Avrupa Parlamentosu 2002 yılı Mart ayında bu düzenlemeyi onaylamış ve 2002 yılı Eylül ayında düzenlemeyi yayınlamıştır. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin tabi olacağı yeni düzenleme ile en geç 2005 yılına kadar bu kapsamdaki şirketler konsolide mali tablolarının düzenlenmesinde IAS'ı uygulamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir⁶⁸.

21. yüzyıla girerken dünyada zaten alternatif bir muhasebe sistemi uygulaması arayışı ve bu yönde bir çerçeve oluşturma çabası vardı. Enron şirketinin iflasına kadar ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'nin (US GAAP) kendi kendine yeten bir yapıda olduğu düşünülmekteydi. Enron olayıyla birlikte bu standartların Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ile uyumlaştırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu da Enron olayı öncesi kendi muhasebe standartlarının en iyisi olduğunu düşünen Amerika'nın Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (IFRS) yönelmesine neden olmuştur.

---

⁶⁸ Cemal İbiş, Ayça Akarçay, "IOSCO Deklarasyonu ve Menkul Kıymet Borsalarında IAS'ın Uygulanması Süreci", VI. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu, İSMMM Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 251.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ENRON VAK'ASININ ÜLKEMİZ ÜZERİNDEKİ SONUÇLARI VE ALINMASI GEREKEN DİĞER TEDBİRLER

4.1. ENRON VAK'ASININ TÜRK BASININA YANSIMASI VE TÜRK MUHASEBE DÜNYASINDA YANKILARI

ABD'nde Enron ve Enron gibi büyük halka açık şirketlerden başlayarak yayılan ve devamında Avrupa'da da ortaya çıkan, muhasebe kayıtlarındaki usulsüzlüklerden kaynaklanan şirket iflasları ile ilgili haberler Türk basınında da dünya ile eş zamanlı olarak yer almış olup, bu şirketlerin diğer yabancı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yatırımları olması nedeniyle bu konu ekonomi gündemimizde uzun süre güncelliğini korumuştur.

10 Ağustos 2002 tarihli Milliyet gazetesinde, ABD'nin iflas eden enerji şirketi Enron'un Türkiye'de yüzde 50'sine sahip olduğu Trakya Elektrik'in de Enron soruşturması kapsamında incelemeye alınan 19 dış yatırımdan birisi olduğu, ABD'de soruşturma aşamasında olan şirketlerin Türkiye'deki iştiraklerinin beklemede olduğu haberleri yer almıştır.

Türkiye'deki Şirketi

Tyco Healthcare Türkiye
Trakya Elektrik
AT&T Comuncations
General Electric
General Electric
TUSAŞ Havacılık
Worldcom Telekom
Worldcom İnternet

İncelemedeki Yabancı Ortak

Tyco
Enron
AT&T Comuncations
GE Int. Ope.
GE Technology
General Electric
MCI Intern. Serv.
MCI Intern. Inc.

Hürriyet gazetesi ekonomi yazarlarından Ege Cansen'in muhasebe skandalları konusunda birçok yazısı bulunmaktadır. 30 Ocak 2002 tarihli Hürriyet gazetesindeki "Muhasebe Sahtekârlıkları" başlıklı yazısında, kanun maddelerinin doğrudan

ihlalinin veya kanun maddelerinin etrafında dolanarak yapılan muhasebe sahtekârlıklarının, bütün dünyada çok ciddi bir mesele olduğunu ve iyi bir muhasebe uygulaması ile şirketlerin durumunu adil ve gerçeğe uygun olarak kamuya açıklamaları gerektiğini belirtmiştir. Aynı yazıda yazar Türkiye'deki durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Yirmiden fazla bankanın ve yüzlerce şirketin battığı Türkiye 'de, yayımlanan bilançolar ve kâr/zarar hesapları, ne adildir ne de gerçeği yansıtır. Bunun bir sebebi enflasyon muhasebesinin uygulanmaması ise diğer sebebi de muhasebeyi bir ölçme disiplini olarak değil, mevzuata uygun kayıt tutma olarak görme geleneğidir. Ülkemizde muhasebe hilesi vergi kaçırma, muhasebe becerisi de vergiden kaçınma olarak kabul edilir. Zarar eden bir şirketin kâr gösterip vergi vermesinin hiç bir sakıncası yoktur. Halbuki kamuyu aydınlatma ilkesi, bunun tam tersini gerektirir. Bu muhasebe sahtekârlığı, şirketlerin durumunu gerçekte olduğundan daha iyi göstermektedir.”*

Ege Cansen'in 5 Haziran 2002 tarihli “Muhasebenin Sınırları II” başlıklı yazısında, muhasebe disiplininin, genel kabul görmüş standartları içinde artık işlevini yapamaz hale geldiğini ve yeni açılımlara ihtiyacı olduğunu görüşünü öne sürmüştür.

Ege Cansen 3 Temmuz 2002 tarihli “Muhasebe Hileleri” başlıklı yazısında, konuyu şu şekilde kaleme almıştır: *“Gerek Amerika'da, gerek Türkiye'de son zamanlarda ortaya çıkan muhasebe hilelerinin hiçbiri vergi kaçırma ile ilgili değildir. Tam aksine yapılmış bulunan bu hileler, vergi ödememesi gereken firmaların (bankaların) vergi ödemesi sonucunu doğurmuştur. Burada aldatılan maliye değildir. Aldatılanlar, mevduat sahipleri, yatırımcılar ve bankalardır. Amerika'da ortaya çıkan kârı olduğundan büyük gösterme hilelerinin gerisinde, baş ve üst yöneticilerle, şirketin borsa değerinin artışına paralel olarak daha fazla kazanç temin etme imkanı (stock option) tanınmış olması yatmaktadır. Zaten bu hileleri meydana çıkaranlar da, göreve yeni gelen yöneticilerdir. Onların menfaati de, kendileri iş başına geldiği gün, şirketin ne kadar kötü durumda olduğunu ispat etmekten geçmektedir. Bu suretle bundan sonraki iyileşmenin iltifatına ve de nemasına onlar mazhar olacaktır.”*

Enron ve benzeri muhasebe skandalları, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de muhasebe ve denetim dünyasında, işletme çevrelerinde, akademik ortamlarda tartışılmakta ve ortaya çıkan gelişmeleri takiben bu konu üzerinde çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir. Gerek öğretim üye ve yardımcıları gerekse muhasebe uzmanları tarafından bu konu hakkında makaleler yazılmıştır. Bu tez çalışması sırasında da bu kaynaklardan olabildiğince yararlanılmaya çalışılmış ve yararlanılanlar dipnotlarda ve kaynaklarda belirtilmiştir.

Enron olayı ile yakından ilgilenen IFAC’ın Türkiye’deki iki üyesinden birisi olan Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği, 31 Ekim 2002 tarihinde bir toplantı düzenlemiş ve toplantıda Enron olayı sonrasında ABD’de çıkartılan yeni denetim meslek yasasının gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Toplantıda Prof.Dr. Mustafa Aysan ve PricewaterhouseCoopers Türkiye yetkilisi Cansen Başaran tarafından birer konuşma yapılmıştır.

İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası’nın 16-20 Nisan 2003 tarihinde düzenlediği “Globalleşmenin Muhasebe Mesleği Üzerine Etkileri ve Toplum Çıkarlarının Korunması” konulu sempozyumda, Enron olayı ve Enron olayı sonrasında muhasebe mesleğinde meydana gelen gelişmeler, kurumsal yönetim kavramı ve şeffaflık konularında bildiriler sunulmuştur.

4.2. ENRON VAK’ASININ ÜLKEMİZDEKİ HUKUKİ ETKİSİ

ABD’de ve Avrupa’da yaşanan şirket skandalları, ülkemizde de SPK, BDDK gibi kural koyucuları harekete geçirmiş, ortaya çıkan gelişmeler ışığında yeni düzenlemeler yapılmıştır.

SPK, ABD’de Enron’un muhasebe kayıtlarında usulsüzlük yaptığının ortaya çıkmasıyla patlak veren skandallar zincirinden ders çıkararak ve ABD’de bu olaylardan sonra çıkarılan Sarbanes-Oxley Yasası’nı baz alarak 2 Kasım 2002 tarihinde 24924 Sayılı Resmi Gazetede Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ’i (Seri:X, No:19) yayımlamıştır.

Bu tebliğe göre, bağımsız denetim kuruluşları ve bu kuruluşlarda istihdam edilen denetim elemanları ve diğer personel, bağımsız denetim hizmeti verdikleri firmalara, bağımsız denetim hizmeti verdikleri dönemde, bedelli veya bedelsiz olarak;

- Defter tutmak ve buna ilişkin diğer hizmetleri verme,
  - Finansal bilgi sistemi kurma ve geliştirme, işletmecilik, muhasebe, finans ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerde müşavirlik yapma, belge düzenleme ve rapor hazırlama,
  - Değerleme ve aktüerya hizmetleri verme,
  - İç denetim destek hizmetleri verme,
  - Tahkim ve bilirkişilik yapma,
  - Diğer danışmanlık hizmetlerini verme,
- faaliyetlerinde bulunamazlar.

Tebliğdeki ikinci değişiklik, bağımsız denetim kuruluşlarının rotasyonu ile ilgilidir. Yapılan değişikliğe göre; bağımsız denetim kuruluşları, sürekli ve/veya özel denetimlerde en çok 5 hesap dönemi için müşteri yönetim kurulu tarafından seçilir. Bağımsız denetim kuruluşunun tekrar aynı müşteri ile sürekli ve/veya özel denetim sözleşmesi imzalayabilmesi için en az 2 hesap döneminin geçmesi zorunludur.

Aynı tebliğe “Denetimden sorumlu komiteler” ile “Mali tablo ve yıllık rapor hazırlanması ve bildiriminde sorumluluk” başlıkları altında iki madde daha eklenmiştir. Bu maddelere göre, hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklarda, yönetim kurulunca kendi üyeleri arasından seçilecek üyelerden oluşan denetimden sorumlu komite kurulması zorunluluğu getirildi. Denetimden sorumlu komite; ortaklığın muhasebe sistemi, finansal bilgilerin kamuya açıklanması, bağımsız denetimi ve ortaklığın iç kontrol sisteminin işleyişinin ve etkinliğinin gözetimini yapar. Denetimden sorumlu komite, kamuya açıklanacak yıllık ve ara mali tabloların, ortaklığın izlediği muhasebe ilkelerine, gerçeğe uygunluğuna ve doğruluğuna ilişkin

olarak ortaklığın sorumlu yöneticileri ve bağımsız denetçilerinin görüşlerini alarak kendi değerlendirmeleriyle birlikte yönetim kuruluna yazılı olarak bildirir. Mali tablo ve raporların Kurulun muhasebe standartları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmasından, sunulmasından ve gerçeğe uygunluğu ile doğruluğundan, Türk Ticaret Kanunu ve sermaye piyasası mevzuatı çerçevesinde ortaklık ve aracı kurumun yönetim kurulu sorumludur.

SPK tarafından 31 Aralık 2003 tarihinden geçerli olmak üzere SPK'ya tabi şirketler için enflasyon muhasebesi ve konsolidasyon muhasebesi uygulamalarının yürürlüğe alınması da önemli bir gelişmedir.

SPK tarafından 2003 yılı itibariyle şirketlerin muhasebe standartlarının uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi için Muhasebe Standartları Tebliği (Seri: XI, No:25) yayımlanmıştır. Bu tebliğde mali tabloların nasıl hazırlanacağından dipnotlarda hangi ayrıntıların bulunması gerektiğine kadar pek çok hususa yer verilmiş, mali tabloların ne şekilde ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve gerçeği sadık bir şekilde temsil edebilir duruma getirilebilmesi yönünde standartlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Avrupa Birliği'nin 2005 yılından itibaren tüm üye ülkelerde Uluslararası Muhasebe Standartlarının uygulanması yönündeki çalışmaları devam etmekte iken, Türkiye'de aynı yönde çalışmalar yapılıyor olması çok önemli bir gelişme olarak algılanmaktadır¹.

BDDK tarafından 22 Haziran 2002 tarih ve 24793(Mükerrer) Sayılı Resmi Gazetede "Muhasebe Uygulama Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Bu yönetmeliğin amacı, bankaların; hesap ve kayıt düzeninde şeffaflık ve tek düzenin sağlanması işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları , mali performansları ile yönetimin etkinliği

---

¹ Cantekinler, a.g.e., s. 22.

hakkında bilgileri içeren mali tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ilişkin esas, usul ve ilkelerin belirlenmesidir.

Avrupa Birliği'ne aday olan ülkemizde, bankalarla ilgili olarak AB yönergelerine, IMF direktiflerine uyum sağlamak için ilk defa 25.04.1985 tarih ve 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nda 3389 sayılı kanun ile değişiklik yapılmış, daha sonra bu kanunda, ülkemizde 2000 yılı Kasım ayında ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan banka krizleri nedeniyle oluşan zararların karşılanması ve ortaya çıkan sorunların giderilmesi ile ilgili olarak 4491, 4743 ve 4969 sayılı kanunlarla değişiklik yapılmıştır.

2001'de yaşanan mali krizin etkilerini gidermek üzere öncelikle Mayıs 2001'de Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı'nın uygulamaya konmasının ardından 2001'in sonlarına doğru kurumsal sektör için de yeniden yapılandırma programının uygulanmaya konmasının gereği ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede atılan en somut adım Haziran 2002'de Türkiye Bankalar Birliği tarafından hazırlanan "Finansal Yeniden Yapılandırma Programı"nın (FYYP) uygulamaya konulması olmuştur. Söz konusu program ile finansal darboğaz yaşamakta olup, yeniden yapılandırılmaları halinde yaşaması mümkün olan ve katma değer yaratma kabiliyetine haiz mal ve hizmet üreten gerçek ve tüzel kişi borçlulara, faaliyetlerini verimli bir şekilde sürdürebilecekleri bir ortamın sağlanarak, hem mali sektör hem de firma bilançolarına FYYP kapsamında hazırlanan Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması'na dayalı düzenlemelerin yapılması yoluyla düzen, sağlık ve şeffaflık kazandırılması amaçlanmıştır².

Son yıllarda yaşanan bankacılık sektöründe karşılaşılan olumsuzlukların sona erdirilmesi amacıyla 12.12.2003 tarihinde kabul edilen 5020 Sayılı Bankalar Kanunu

² Pelin Ataman Erdönmez, "Kurumsal Yeniden Yapılandırma", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 44, 2003, s. 38.

ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmıştır. Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak yürürlüğe konulan Bankalar Kanunu'nda zaman içerisinde ortaya çıkan yetersizlikler de dikkate alınarak sistemin daha sağlıklı ve güvenilir çalışmasına yönelik olarak yapılan bu değişikliklerle özellikle bankalarda yetkili görevlerde bulunanlara daha ağır sorumluluklar yüklenmiş bulunmaktadır³.

Söz konusu yasal düzenleme gereği olarak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu ile Bankalar Kanunu uyarınca banka tarafından yetkili mercilerce beyan edilen sigortaya tabi tasarruf mevduatı tutarı ile fon tarafından tespit edilen tasarruf mevduatı arasında bir fark bulunması halinde; bu fark nispetinde bankanın yönetim kurulu ve kredi komitesi başkan ve üyeleri ile genel müdür, genel müdür yardımcıları, imzaları bankayı ilzam eden memurları ve şube müdürleri ile yönetim ve denetimini doğrudan veya dolaylı olarak tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortaklarının, kendilerine, eşlerine ve çocuklarına ait bankalar ve banka dışı mali kurumlar ile diğer gerçek ve tüzel kişiler nezdindeki, kiralık kasa mevcutları da dahil olmak üzere, hak ve alacakları, döviz tevdiat hesapları ve limitli ve limitsiz kredi kartı ve ATM kartları hesapları dahil tüm banka hesaplarının dondurulmasına, kara, hava ve deniz taşıtları dahil her türlü taşınır ve taşınmaz mal, kıymetli evrak ve yurtiçi veya yurtdışı Hazine bonusu, devlet tahvili, hisse senedi, yatırım fonları katılım belgeleri gibi diğer menkul değerlerle, bağımsız ticari işletme, fabrika ve tesisler, bu tesislerin işletilmesine yönelik marka ve lisans hakları, kamu imtiyaz sözleşmelerinden doğan televizyon kanalı, elektrik santrali gibi bir tesisin kurulması işletilmesi yetkilerini veren lisans, ruhsat ve işletme hakları ile bu tesisleri lisans hakkı ile veya lisans hakkı bulunmadan işleten ve kuran şirketlere ait hisse senetleri, hak ve alacakların üzerindeki tasarruf yetkisinin tamamen veya kısmen kaldırılmasına sulh ceza hakimliğince karar verilebilecektir.

Tüm şirketleri kapsamına almasa da, gerek SPK'nın, gerekse BDDK'nın hazırlamış olduğu düzenlemeler Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına

³ Veysi Seviğ, "Yeni Bankalar Kanunu", [http:// www.turmob.org.tr/turmob/basin/22-12-2003.htm](http://www.turmob.org.tr/turmob/basin/22-12-2003.htm). 4 Mart 2004.

doğru ciddi bir yol alınmakta olduğunun göstergesidir. Aynı zamanda 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde kurulan idari ve mali özerkliğe sahip Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'da (TMSK), Türkiye'de yayınlanan mali tabloların, ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir ve karşılaştırılabilir olabilmesi için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesini ve benimsemesini sağlayacak ulusal muhasebe standartlarının belirlenmesini amaçlamış ve bu çerçevede çalışmalarına UFRS'yi baz alarak başlamıştır⁴.

Gerek SPK ve gerekse BDDK Türkiye'de faaliyette bulunan bağımsız denetçilerin bağımsızlık ilkesine yönelik olarak uyması gereken kuralları belirlemiş bulunmakta olup, bu kurallar belli ölçülerde hem Uluslararası Denetim Standartlarının gereklerini ve Sarbanes-Oxley Yasasının belli hususlarını kapsamaktadır⁵.

Denetim yasası olarak bilinen ve aynı zamanda kurumsal yönetim uygulamalarını iyileştirme amacını taşıyan Sarbanes-Oxley Kanunu ile gündeme gelen kurumsal yönetim kavramı ile ilgili olarak da yine SPK tarafından çalışmalar yapılmış ve Temmuz 2003'te Kurumsal Yönetim İlkeleri yayınlanmıştır.

Kurumsal yönetimin temelini; yönetim kurulları yapısı ve işleyişi, ortaklık yapısı ve etkileri, hissedar hakları ve ilişkileri, şeffaflık ve kamuyu aydınlatma konuları oluşturmaktadır.

Kurumsal yönetim ilkelerine mevcut yasal düzenlemeler açısından bakıldığında Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası mevzuatında yapılması gerekli değişiklikler olarak temelde yönetim kurulu üyelerinin bağımsızlığı, kanuni denetçilerin etkinliğinin artırılması, halka açık olan firmalardan başlamak üzere firma iç kontrol sistemlerinin oluşturulmasının temini, yönetim kurulu başkanlığı ve operasyonel faaliyetlerden sorumluluk arasındaki ayrımın netleştirilmesi, pay

⁴ Selda Aytakin, "Muhasebe Açısından Şirket Yönetimine, Düzenleyici Otoriteye ve Denetçiye Düşen Sorumluluklar", VI. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu, İSMMMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 135.

⁵ A.e., s. 136.

sahiplerinin bilgi alma hakları ile şirket iş sırrı arasındaki ayrımın tarafların hassasiyetlerini giderici şekilde düzenleme altına alınması, çalışanların firma yönetimine katkılarının artırılması hususları ağırlık kazanmaktadır⁶.

4.3. ÜLKEMİZDE ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

ABD ve Avrupa'da yaşanan şirket skandalları ve ardından dünyada muhasebe, denetim ve şirket yönetimleri alanlarında meydana gelen önemli değişiklikler ve gelişmeler, ülkemizde akademik ortamlarda, iş çevrelerinde, ilgili kuruluş ve organizasyonlarda, basında geniş anlamda tartışma konusu olmuştur.

Dünyada ortaya çıkan gelişmeler ışığında, ülkemizde SPK, BDDK ve diğer ilgili kuruluşların yaptıkları bir takım değişiklikler, bu konunun hukuki etkisini göstermiştir.

Küreselleşme ile birlikte ülkemizin de gelişmiş finans piyasalarında rekabet edebilme gücünün var olması için yapılması gerekli olan değişiklikler henüz bitmemiştir. Alınması gereken tedbirleri üç alanda ele almak mümkündür: Bunlardan birincisi muhasebe standartları açısından, ikincisi bağımsız denetim standartları açısından, üçüncüsü ise kurumsal yönetim süreci açısından alınması gereken tedbirler olarak ifade edilebilir.

4.3.1. Muhasebe Standartları Açısından Alınması Gereken Tedbirler

Dünyada finansal raporlamada Uluslararası Muhasebe Standartlarının benimsenmesi yönünde bir eğilim vardır. Bütün ülkeler için finansal raporlamada sunulan bilgiler bu esaslara göre belirlenecektir. 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren Avrupa birliğinde yer alan bütün ülkeler mali tablolarını Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (International Financial Reporting Standards-IFRS) uyum içerisinde hazırlamak zorundadır.

---

⁶ Erdönmez, a.g.e., s. 38.

Ülkemizde finansal raporlama standartlarını belirleyen kurumlar çok çeşitlidir. Maliye Bakanlığı, tebliğleri ile tüm işletmeleri yönlendirmektedir. SPK, çıkarttığı tebliğler ile halka açık şirketleri, aracı kurumları, yatırım ortaklıkları ve yatırım fonlarını yönlendirmekte, BDDK, tebliğleri ile bankalar ve özel finans kurumlarını ilgilendirmekte, Hazine Müsteşarlığı yayınladığı tebliğlerle sigorta, finansal kiralama şirketleri ve faktoring şirketlerine yönelik muhasebe düzenlemeleri yapmaktadır. Buradan da görülüyor ki ülkemizde finansal raporlama ile ilgili standartları belirleyen çok fazla kurum ve kuruluş vardır. Örneğin halka açık bir finansal kiralama şirketi ele alınacak olursa, Hazine, SPK, Maliye Bakanlığı için ayrı ayrı finansal tablo hazırlamak durumunda kaldığı görülmektedir. Bu da hem şirketler hem de yatırımcılar için bir kargaşaya neden olmaktadır. Bu yapı içinde şirketler açısından yapılması gereken tüm standartların uyumlu hale getirilerek yeknesak bir yapı oluşturmaktır.

Bu çok başlı yapının düzelmesi için Sermaye Piyasası Kanunu'nda 4487 sayılı kanunla yapılan değişiklik sırasında kanuna giren ek 1. madde ile, kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuştur. TMSK, denetlenmiş finansal tabloların sunumunda, finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin benimsenmesini sağlamak ve yayınlamakla görevlidir. TMSK'nın çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir⁷.

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na eklenen ek madde ile kurulan TMSK'nın çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar hakkındaki yönetmelik 16 Mart 2004 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe göre kurulun görevleri şu şekilde belirlenmiştir⁸:

⁷ Reha Poroy, Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu, [Ünal Tekinalp (Poroy/Çamoğlu)], **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, Gözden Geçirilmiş, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 9. Bs., Beta Yayınları, İstanbul, Kasım 2003, s. 771.

⁸ "Muhasebe Standartları Kurulu Çalışma Esasları Belirlendi", **Bilanço Dergisi**, Turmob, Sayı: 90, Nisan 2004, s. 12.

- Muhasebe standartlarının oluşturulmasında esas alınmak üzere, kavramsal çerçeveyi belirlemek ve Türkiye Muhasebe Standardı Taslak Metinlerini hazırlayıp kamuoyunun görüşlerine açmak,

- Gerçek, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı finansal bilgi üretilmesini sağlayacak Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak,

- Muhasebe standartlarının gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesini teminen standartların güncelliğini sağlamak üzere gerekli çalışmaları yapmak,

- Finansal bilgilerin karşılaştırılabilirliğinin uluslararası alanda da sağlanmasını teminen, ulusal muhasebe standartlarının uluslararası kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve en iyi muhasebe uygulama örnekleri ile uyumunu gerçekleştirmek üzere gerekli çalışmaları yapmak,

- Finansal tabloların ihtiyaçlara uygun bilgi sunmasını ve belirlenecek standartlarla ilgili olarak uygulamada karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin önlem alınabilmesini sağlamak üzere, standartların oluşturulması sürecinde muhasebe ilgi gruplarının görüşlerinin alınmasını sağlamak ve standartların oluşturulması sürecinde düzenli olarak kamuoyunu bilgilendirmek,

- Gerektiğinde uygulamaya açıklık kazandırmak üzere muhasebe standartlarının uygulanmasında tereddüt oluşan konularda yorumlar yayımlamak,

- Ulusal muhasebe standartlarının benimsenmesine ve standartların uygulanmasına ilişkin kamu bilincinin yerleştirilmesine yönelik olarak toplantı, konferans, sempozyum, kongre gibi faaliyetler düzenlemek ve gerekirse çeşitli yayınlar hazırlamak ve bastırmak.

Finansal analizlerde, özellikle yabancı yatırımcıların anlamakta güçlük çektiği konuların başında, yüksek enflasyon ortamında enflasyondan arındırılmamış finansal raporların kullanılması gelmektedir. Bu noktada SPK finansal raporlamasına göre kâra geçmiş olarak görünen bir şirket, UMS standartlarına göre enflasyondan

arındırılarak hazırlanan finansal tablolarda zarar açıklayabilmektedir. Bu konu da özellikle yabancı yatırımcılar açısından anlaşılabilir değildir⁹.

Muhasebe standartları açısından alınması gereken en önemli tedbirlerin başında TMSK'nın daha güçlü bir kurum haline getirilerek, her sektörün kullanacağı ortak muhasebe standartlarını belirlemesini ve bunları uygulamaya koymasını sağlamak gelmektedir.

4.3.2. Bağımsız Denetim Standartları Açısından Alınması Gereken Tedbirler

Ülkemizde profesyonel muhasebe mesleği, 1.6.1989 Tarihinde kabul edilen ve 13.6.1989 tarih ve 20194 sayılı resmi Gazetede yayınlanan 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik, Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu ile düzenlenmiştir.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Mesleğinin konusu: Gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin;

a) Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve ilgili mevzuat hükümleri gereğince, defterlerini tutmak, bilanço, kâr-zarar tablosu ve beyannameleri ile diğer belgelerini düzenlemek ve benzeri işleri yapmak.

b) Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, işletmecilik, muhasebe, finans, mali mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerini düzenlemek veya bu konularda müşavirlik yapmak.

c) Yukarıdaki bentte, yazılı konularda, belgelerine dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapmak, mali tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı görüş vermek, rapor ve benzerlerini düzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri işleri yapmaktır.

Yeminli Mali Müşavirlik Mesleğinin konusu: Gerçek ve tüzel kişilere ait teşebbüs ve işletmelerin;

⁹ Ayşe Botan Berker, "Finansal Raporlama Uygulamalarında Uluslararası Standartlara Geçiş", TÜSİAD, Temmuz 2003, s. 43

a) Muhasebe sistemlerini kurmak, geliştirmek, şişletmecilik, muhasebe, finans, mali mevzuat ve bunların uygulamaları ile ilgili şişlerini dñzenlemek veya bu konularda mñřavirlik yapmak.

b) Yukarıdaki bentte, yazılı konularda, belgelerine dayanılarak, inceleme, tahlil, denetim yapmak, mali tablo ve beyannamelerle ilgili konularda yazılı gñrñř vermek, rapor ve benzerlerini dñzenlemek, tahkim, bilirkişilik ve benzeri şişleri yapmaktır.

c) Mali tabloların ve beyannamelerin mevzuat hñkñmleri, muhasebe ilkeleri ile muhasebe standartlarına uygunluğunu ve hesapların denetim standartlarına gñre incelendiğini tasdik etmek.

d) İlgili mevzuat ile Maliye ve Gñmrñk Bakanlığı ve diğer resmi mercilerce verilecek gñrevleri yapmaktır.

Yeminli mali mñřavirler muhasebe ile ilgili defter tutamazlar, muhasebe bñrosu açamazlar ve muhasebe bñrolarına ortak olamazlar.

Kanunda, yeminli mali mñřavirlik hizmeti bir kamu hizmeti sayılmış ve diğerlerinden ayrılmıştır. 2.1.1990 Tarihli ve 20390 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan ‘‘Yeminli Mali Mñřavirlerin Tasdik Edecekleri Belgeler, Tasdik Konuları, Tasdike İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yñnetmelik’’ ile yeminli mali mñřavirlere tasdik yetkisi verilmiştir. Yñnetmelikte tasdik konularının kapsamı; Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Katma Değer, Veraset ve İntikal Vergisi, Damga Vergileri, vergi erteleme ve taksitlendirme, teşvik, indirim, istisna ve muafiyetlerle ilgili beyanlar yñnñnden tasdik olarak belirlenmiştir. Bu hñkñmlere gñre yeminli mali mñřavirlik mesleği vergi beyanlarının tasdiki ile ilgilidir. Maliye Bakanlığı, yeminli mali mñřavirlik mesleğinin kapsamını tayin etmekte ve bu meslek mensuplarının yñnetmelik kapsamı dışında beyan tasdiki yapmalarını yasaklamaktadır¹⁰.

3.1.1990 Tarihli 20391 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Mñřavir ve Yeminli Mali Mñřavirlerin

¹⁰ Pekdemir, a.g.e., s. 15.

Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlerin yapacakları denetimlerle ilgili çalışma usul ve esasları belirlenmiştir.

Ülkemizde bağımsız denetimle ilgili olarak SPK'nın sermaye piyasasında bağımsız denetime ilişkin standart, ilke ve kuralları belirlemek üzere çıkarttığı 4.3.1996 tarih ve 22570 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ"i mevcuttur.

Bu kanunla ortaklıkların ve Sermaye Piyasası Kurumlarının kamuya açıklanacak veya Kurulca istenecek mali tablolarının, genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve standartlarına uygunluğu ile bilgilerin doğruluğunun ve gerçeği dürüst bir biçimde yansıtıp yansıtmadığının, denetçiler tarafından denetim ilke ve kurallarına göre, defter, kayıt ve belgeler üzerinden incelenmesini ve tespit edilen sonuçların rapora bağlanması sürecindeki denetim standartları belirlenmiştir.

Ülkemizde bağımsız denetim standartları açısından alınması gereken tedbir; Muhasebe Standartları Kurulu gibi bir Denetim Standartları Kurulunun oluşturulması ve sadece bu kurul tarafından uluslararası normlara uygun denetim standartlarının yayımlanmasıdır.

4.3.3. Kurumsal Yönetişim Süreci Açısından Alınması Gereken Tedbirler

Kurumsal yönetişim son yıllarda, bütün dünyada uygulanan, üzerinde tartışılan bir kavramdır. Kurumsal yönetişim; şirketlerin şeffaflık, hesap verebilirlik, adillik ve sorumluluk ilkeleri etrafında yeniden yapılanmalarını gerektiren, kurumların performansını irdeleme sistemi olarak tanımlanabilir. Kurumsal yönetişim, özellikle Asya finansal krizinden sonra büyük önem kazanmıştır. Asya krizi sonrasında, şirketlerde şeffaflık ve hesap verebilirliğin yatırımcı güveni ve

genel ekonomik performans üzerindeki önemi, tüm dünyaca kabul gören bir yaklaşım olmaya başlamıştır¹¹.

Yaşanan uluslararası finansal krizlerin ve şirket skandallarının arkasında yatan önemli nedenlerden birinin, kamunun ve özel sektörün kurumsal yönetim politikalarının yetersiz olduğu görüşü, kurumsal yönetim kavramının önemini daha da arttırmıştır. Gelişmiş ülkeler, uluslararası finans kuruluşları ve ilişkili organizasyonlar, bu konuya büyük önem vermeye başlamışlar, gelişmekte olan ülkelere veya bu ülkelerde faaliyet gösteren şirketlere yatırım yapmadan veya kredi tahsis etmeden önce, finansal performans kadar önemli buldukları kurumsal yönetim uygulamalarının kalitesini de gözetir hale gelmişlerdir¹².

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü), 1999'da yılında Kurumsal Yönetişim ilkelerini yayımlamıştır. OECD ilkeleri, hükümetlerarası bir örgütün iyi bir kurumsal yönetişimin temel öğelerini oluşturma doğrultusundaki ilk girişimini temsil etmektedir¹³.

Ülkemizde kurumsal yönetimle ilgili olarak Aralık 2002'de TÜSİAD tarafından Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik yeniden yapılanma sürecinde "kurumsal yönetim" ilkelerinin uygulanmasının gerekli olduğu düşüncesiyle, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kurumsal yönetim kodları incelenerek, şirketlerdeki uygulamalar ve Türk Ticaret Kanununun yürürlükte olan hükümleri gözden geçirilerek hazırlanan "Kurumsal Yönetim Kodu En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi" başlıklı rapor yayımlanmıştır¹⁴.

Dünyadaki uygulamalara paralel olarak, 2003 yılı Temmuz ayında Sermaye Piyasası Kurulu tarafından da başta "OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri" olmak üzere, dünyada benimsenmiş ve tavsiye edilen genel esaslar ile ülkemizin kendine özgü koşulları dikkate alınarak kurumsal yönetim ilkeleri oluşturulmuştur.

¹¹ Tuncay Özilhan, "Özel sektörün İhtiyacı: Kurumsal Yönetim", **Görüş**, Mart 2002, s. 6-7.

¹² Doğan Cansızlar, Kurumsal Yönetim İlkeleri, Sermaye Piyasası Kurulu, Temmuz 2003, s. III.

¹³ TÜSİAD-OECD, Kurumsal Yönetim İlkeleri, Haziran 2000, s.10.

¹⁴ Yayın No. TÜSİAD-T/2002-12/336

4.3.3.1. Türk Ticaret Kanununa Göre Şirketlerin Yönetim Kurulu ve Denetim Kurullarının Görev ve Yetkileri

Yönetim kurulu ortaklığın yürütme ve temsil organıdır (TK. M. 317). Anonim ortaklığın kanunî temsilcisi olan yönetim kurulu ortaklığa ait işletmenin sahibi konumundadır. Yönetim kurulunun diğer bir özelliği de daimî bir organ olmasıdır. Yönetim kurulu devamlı bir temsilci ve yöneticiye olan ihtiyacını karşılar¹⁵.

Yönetim kuruluna ortaklık sözleşmesinde TTK'da öngörülenlerin dışında verilen çeşitli görevler kurul için aynı zamanda bir yetkiyi ifade eder. Aşağıda bu görev ve yetkiler sıralanmıştır;

- Yönetim görevi ve yetkisi: Yönetim kurulu anonim ortaklıkta işletme sahibi mevkiindedir. Bu sıfatla ortaklığın yönetimi yönetim kuruluna aittir.
- Temsil görevi ve yetkisi: Yönetim kurulu, anonim ortaklığın kanunî temsilcisidir. Anonim ortaklığı iç ve dış ilişkide yönetim kurulu temsil eder.
- Ortaklık defterlerinin tutulması: Anonim ortaklığın tüzel kişi tacir sıfatıyla tutması gerekli defterleri tutmak yükümü ve bundan doğan sorumluluk yönetim kuruluna aittir.
- Genel kurul toplantılarıyla ilgili görevler: Genel kurulun toplantıya çağırılması gündemin hazırlanması, ilânı, ortak sıfatlarının ve toplantıya katılma hakkına sahip olanların tesbiti görevleri yönetim kuruluna verilmiştir.
- Genel kurul kararlarının yürütülmesi: Yönetim kurulu anonim ortaklığın yürütme organıdır. Genel kurulun aldığı icraî nitelikteki kararların gereği gibi yürütülmemesi yönetim kurulu üyeleri için sorumluluk sebebi sayılmıştır.
- Ortaklığın hesapları ile ilgili görevleri: Anonim ortaklıklarda bilançonun ve onun bir parçası sayılan kâr-zarar hesabının düzenlenmesi yönetim kurulunun görevidir. Yönetim kurulu bundan başka bir de ortaklığın ticarî iktisadî ve malî durumunu ve yapılan işlemlerin özetlerini gösteren bir yıllık rapor düzenler. Ortaklığın malî durumuna göre o yıl dağıtılması gereken kâr ve ayrılması düşünülen

¹⁵ Ersin Çamoğlu [Poroy/Tekinalp], a.g.e., s.294.

yedek akçelere ilişkin teklif belgesi (denetçiler raporu ile birlikte) olağan genel kurul toplantısından en az 15 gün önce ortakların incelemesine açık tutulur.

- Malvarlığının azalması halinde görevleri: TTK 324. maddesi gereğince ortaklık malvarlığı esas sermayenin yarısı oranında azalmışsa, yönetim kurulu durumu derhal genel kurula bildirmek; ortaklığın aciz halinde bulunduğu şüphesi varsa hemen bir ara bilançosu düzenlemek ve yine durumdan genel kurulu haberdar etmek zorundadır. Ortaklığın aktifleri borçlarını karşılamaya yeterli değilse, yönetim kurulu mahkemeye başvurarak ortaklığın iflasını istemek zorundadır. İcra İflas Kanunu m. 345 (a), bu yükümü yerine getirmeyen yöneticiler için ayrıca cezaî müeyyide öngörmüştür.

- Sermayenin artırılması veya azaltılmasında görevleri: Ortaklık sermayesinin artırılması veya azaltılması ile ilgili formalitelerin yerine getirilmesi de yönetim kuruluna verilmiş görevler arasındadır.

- Ortaklığın sona ermesi ve tasfiyesinde görevleri: Ortaklığın sona ermesi hallerinde yönetim kuruluna bazı görevler yüklenmiş olduğu gibi, tasfiyede ayrı tasfiye memuru bulunmayan hallerde tasfiye memuru sıfatıyla ortaklık malvarlığının tasfiyesi de yönetim kuruluna bırakılmıştır.

- Tescil ve İlân görevi: TTK'nun emrettiği hallerde tescil ve ilânı yaptırmak görevi de yönetim kuruluna aittir.

- Tahvillerle ilgili görevleri: Tahvil çıkarılması ile ilgili işlemlerin yapılması, izahnamenin düzenlenmesi ve ilânı, genel kurulun toplantıya çağırılması, kararın mahkemenin tasdikine sunulması, gereğinde tahvil sahipleri genel kurulunun toplantıya çağırılması ve bu toplantıdan önce tedavüldeki tahvillerin bir listesinin düzenlenerek görülebilecek bir yere asılması yönetim kurulunun yükümleri arasındadır¹⁶.

Kanun veya ana sözleşmenin kendilerine yüklediği görevleri gereği gibi yerine getiremeyen yönetim kurulu üyeleri bu yüzden oluşan zararlar nedeniyle

---

¹⁶ A.e., s.295.

ortaklığa, ortaklara ve ortaklık alacaklılarına karşı sorumlu tutulmuşlardır.(TK. m. 336)¹⁷.

Her anonim ortaklıkta zorunlu olarak bir denetleme organı bulunur. Bu organ bir veya -beşi geçmemek üzere- birden çok murakıp (denetçi) tarafından teşkil olunur (TTK m. 347, f.1).

TTK m. 353'ün genel olarak saydığı görevler ve 354 ile 357. maddelerdeki özel görev ve yetkiler gözönüne alınırsa Türk sisteminde denetçilerin yönetim kurulunun üstünde, geniş idare ve hesap kontrolü yetkisine sahip bir organ niteliğinde kabul edildiği görülür. TTK m.353, murakıpların görevlerinin ortaklığın "iş ve muamelelerini murakabe etmek" olduğunu ifade ettikten sonra, özellikle aşağıdaki görevleri saymaktadır¹⁸:

- Yönetim kurulu üyeleriyle işbirliği ederek bilançonun tanzim şeklini tayin etmek.
- Ortaklık muamelelerinden bilgi edinmek ve lüzumlu kayıtların intizamlı tutulmasını sağlamak maksadıyla hiç olmazsa altı ayda bir defa ortaklığın defterlerini incelemek.
- Üç aydan ziyade ara verilmesi caiz olmamak üzere sık sık ve ansızın ortaklık veznesini teftiş etmek.
- En az ayda bir defa ortaklığın defterlerini inceleyerek rehin veya teminat yahut ortaklığın veznesinde hıfzolunmak üzere vedia olarak teslim olunan her nev'i kıymetli evrakın mevcut olup olmadığını tahkik ve kayıtlara tatbik eylemek.
- Esas mukavelede pay sahiplerinin genel kurul toplantılarına iştirakleri için gerekeceği bildirilen şartların yerine getirilip getirilmediğini incelemek.
- Bütçe ve bilanço muakabe etmek.
- Tasfiye muamelelerine nezaret etmek.
- Yönetim kurulunun ihmali halinde adî ve fevkalade olarak genel kurulu toplantıya davet etmek.

¹⁷ A.e., s. 332.

¹⁸ Reha Poroy [Tekinalp/Çamoğlu], a.g.e., s. 371.

- Genel kurul toplantılarında hazır bulunmak.
- Yönetim kurulu üyelerinin kanun ve esas mukavele hükümlerine tamamiyle riayet eylemelerine nezaret etmek.

TTK m. 354 ile bilanço için verilecek rapora ek olarak denetçilerin “idare işlerine” ait öğrenecekleri noksanlık ve yolsuzlukları da ihbar edecekleri öngörülmüştür. TTK m. 355 denetçilere genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi vermekte, m. 356 pay sahiplerinin ve azlığın şikayetlerini tahkik görevini yüklemekte, m. 357 yönetim kurulu toplantılarına, müzakere ve oya katılmamak şartıyla iştirak ve lüzumlu gördükleri teklifleri gerek yönetim kurulunun gerek genel kurulun – fevkalade- toplantıları gündemine koydurma yetkisi vermektedir¹⁹.

Denetçilerin bu görevleri yerine getirebilmeleri bakımından ehliyete ve bağımsızlığa sahip olmaları için hiçbir tedbir alınmamıştır. Böylece birçok yetki ve görevler, bunların altından kalkamayacak bir organa yüklenmiş durumdadır²⁰.

4.3.3.2. Kurumsal Yönetişim Sürecinde Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulunun(Komitesinin) Sorumlulukları ve Alınması Gereken Tedbirler

Son yıllarda yaşanan kurumsal başarısızlıklar; güvenilir bilgi elde edilmesi, finansal yönetim ve iç kontrol konularında yönetim kurulunun sorumluluğunun çok önemli olduğunun bilinmesi gerektiğini göstermiştir.

SPK²¹, OECD²² ve TÜSİAD²³,ın kurumsal yönetişim ilkelerine ilişkin çalışmalarında yer alan yönetim kurulunun sorumlulukları şu şekilde belirlenmiştir:

¹⁹ A.e., s. 372.

²⁰ A.e., s. 372-373.

²¹ SPK, Kurumsal Yönetim İlkeleri, Temmuz 2003.

²² OECD-TÜSİAD, Kurumsal Yönetim İlkeleri, Haziran 2000.

²³ TÜSİAD, Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi, Aralık 2002.

Yönetim kurulu bir şirketin en önemli stratejik organı olup uzun vadede hissedarlarına sürekli kazanç yaratmak amacıyla, üst düzey karar alma, yürütme ve temsil mercii olarak şirketi faal bir şekilde yönlendirir. Yönetim kurulu aynı zamanda şirketin müşterilerine, çalışanlarına, tedarikçilerine ve toplumdaki diğer çıkar sahiplerine karşı da sorumludur. Yönetim kurulunun sorumlulukları aşağıdaki gibidir:

- Yönetim kurulu, şirketin misyonunu ve vizyonunu belirler ve kamuya açıklar.

- Yönetim kurulu yöneticiler tarafından oluşturulan stratejik hedefleri onaylar. Hedeflere ulaştıracak stratejileri irdeler, geliştirilmesine katkıda bulunur ve uygulanmasını sağlar.

-Yönetim kurulu, sürekli ve etkin bir şekilde, şirketin hedeflerine ulaşma derecesini, faaliyetlerini ve geçmiş performansını gözden geçirir. Bunu yaparken her konuda uluslararası standartlara uyum sağlamaya çalışır. Etkin gözden geçirme; şirket faaliyetlerinin, onaylanan yıllık finansman ve iş planlarının gerçekleştirme düzeyinin; finansal durum ve faaliyet sonuçlarının muhasebe kayıtlarına yansıtılmasında mevcut mevzuat ve uluslararası muhasebe standartlarına uyumunun ve şirket ile ilgili finansal bilginin doğruluk derecesinin ortaya çıkarılmasını ifade eder.

- Yönetim kurulu, başta pay sahipleri olmak üzere şirketin menfaat sahiplerini etkileyebilecek risklerin etkilerini en aza indirebilecek bir risk yönetim ve iç kontrol mekanizması oluşturur.

- Yönetim kurulu görev ve sorumluluklarını sağlıklı olarak yerine getirmek amacıyla komiteler oluşturur. Komitelerin çalışma esaslarını belirler; etkin ve verimli çalışmalarını sağlar.

- Yönetim kurulu faaliyetlerini adil, şeffaf, hesap verebilir ve sorumlu bir şekilde yürütür.

- Yönetim kurulu üyeleri mevzuat, esas sözleşme ve genel kurulun kendilerine yüklediği görevleri kasten veya ihmalen yerine getirmemeleri halinde müteselsilen sorumlu olur.

- Yönetim kurulu üyesi, pay sahipleri aleyhine sonuç doğurabilecek baskılara boyun eğmez ve maddi menfaat kabul etmez.

- Yönetim kurulunun en önemli görevlerinden biri üst düzey yönetimin şeffaflığı destekleyen etik bir ortam yaratmasını temin etmektir. Kurumsal etik kurallar topluluğu; çıkar çatışmaları, kurumsal varlıkların korunması, gizlilik, kanun ve düzenlemelere uyum gibi konuları içermelidir. Bu kurallar çalışanlara ve üst düzey yönetime uygulandığı gibi yöneticilere de uygulanmalıdır.

- Yönetim kurulu; periyodik mali tabloların mevcut mevzuat ve uluslararası muhasebe standartlarına uygun olarak hazırlanmasından, sunulmasından ve gerçeğe uygunluğu ile doğruluğundan sorumludur.

- Yönetim kurulunun bir diğer önemli sorumluluğu kendi etkinliğini değerlemesidir. Kurumsal yönetim sürecine ilişkin performansı düzenli olarak değerlendirilmelidir.

Yönetim kurulunu oluşturan üyelerin nitelikleri ve bağımsızlıkları kurumların başarısını doğrudan etkiler. Bu nedenle, yönetim kurulu üyelerinde bulunması istenilen asgari yetenek, beceri ve deneyimlere çok özen gösterilmelidir. Yönetim kurulunun her üyesi asgari olarak; bilanço, kâr-zarar, nakit akışı gibi temel finansal raporları ana hatları ile anlama ve analiz etme becerisine; şirketin gerek günlük gerek uzun vadeli işlemlerinde ve tasarruflarında tabi olduğu hukuki düzenlemeler hakkında temel bilgiye; yönetim kuruluna farklı bilgi, görüş, yaratıcılık, irdeleyicilik katma potansiyeline sahip olmalıdır.

Oluşturulan yönetim kurulları içerisinde en azından bir tane profesyonel muhasebe meslek mensubu olmalıdır.

Yönetim kurulunda yer alan bağımsız üyelerin, şirketin, pay ve menfaat sahiplerinin çıkarlarını herşeyin üstünde tutabilme ve kararlarda tarafsız olabilme avantajına doğal olarak sahip oldukları kabul edilir. Bu noktada bağımsız üyelerin yönetim kurulunda çoğunlukta bulunması, bir şirkette kurumsal yönetimin doğru ve tarafsız olarak uygulanmasının önemli unsurlarındandır.

Yönetim kurulu üyelerinin primlendirme ve diğer ödüllendirme sistemleri üyenin gerçek performansını olabildiğince yansıtacak şekilde ve dolayısıyla şirketin performans ve başarısı ile ilişkilendirilerek belirlenmesi bazı sakıncaları beraberinde getirebilir. Zira yaşanan şirket skandalları özellikle yönetim ücretlendirme düzenlemelerinin değişmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Yöneticilerin şirket karlılığına bağlı olarak şirket hisseleri ve opsiyonlarına göre maaş ve prim almaları raporlamaların hileli olarak yapılmasının nedenlerinden biridir. Kurumsal yönetişimin şeffaflık ilkesine göre yönetim kurulu üyelerinin ve yöneticilerin ellerinde olan hisse senetleri yıllık raporlarda açıklanmalıdır.

Yönetim ile verilen kararlar için mücadele etme cesaretine sahip ve güçlü yönetişim yapısının etkili bir parçası olabilecek, sorumlulukları net olarak tanımlanmış, bağımsız yöneticilerden oluşan denetim komiteleri oluşturulmalıdır.

Denetim komitesi, kurumsal yönetişim ilkelerine göre şirket performansı ile ilgili her türlü iç ve dış denetimin yeterli ve şeffaf bir şekilde yapılmasını sağlar. İç denetçi, denetleme komitesine de rapor vermekle yükümlüdür. Denetim komitesine sorumluluklarını yerine getirebilmesi için gerekli kaynaklar sağlanmalı ve komite şirket yönetiminin tam desteğine sahip olmalıdır.

Denetim komitesi, profesyonel muhasebe ve denetim meslek mensuplarından oluşmalıdır.

Denetim komitesi, şirketin finansal raporlarının dürüstlüğünü, iç finansal kontrolünü ve risk yönetim sistemlerini, iç denetim fonksiyonunu gözden geçirme sorumluluğuna sahip olmalıdır.

Denetim komiteleri, dış denetçilerin seçiminden, ücretlendirmesinden ve anlaşma yapılan dış denetçilerin görevleri boyunca tarafsızlıklarını, bağımsızlıklarını ve etkinliklerini gözden geçirmekten sorumlu olmalıdır. Denetçinin ve finansman sorumlu yöneticilerin yönetim kurulu ile olan iletişimi denetim komitesi vasıtasıyla sağlanmalıdır.

SONUÇ

Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük işletmelerin muhasebe yolsuzlukları nedeniyle iflaslarının uluslararası finans piyasalarında geniş yankı uyandırması ve bu başarısızlıklar nedeniyle kamunun finansal raporlara ve kurumsal açıklamalara güveninin sarsılması, muhasebe ve denetim standartlarının, muhasebe ve denetim mesleğinin, şirket yönetim şekillerinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Sermaye piyasalarının sağlıklı bir şekilde işlemesi için güvenilir, doğru, tam ve zamanlı finansal raporlama sisteminin olması bir zorunluluktur. Enron olayı ile başlayan skandallar serisi, 21. yüzyılın başında, globalleşme çabasındaki dünyadaki bütün ülkelerin ekonomilerini etkileyecek değişikliklere neden olmuştur.

Amerika'daki finansal raporları ve denetim raporlarını hazırlayanların kendi kendini kontrol etmekte olan sisteme karşı güvenin ortadan kalkması nedeniyle ve bu tür olayların tekrarlanmasını önlemek amacıyla ABD'de 30 Temmuz 2002 tarihinde "Sarbanes-Oxley Yasası" onaylanmıştır. Bu yasa, halka açılmış olan firmalarla, onları denetleyen firmaları ve bu görevlerde çalışanları ilgilendirmektedir. Aynı zamanda yasa denetlenen şirketlerde çalışan muhasebeci ve iç denetçileri de kapsamaktadır.

Sarbanes-Oxley Yasası, muhasebe yasaı olmanın ötesinde yolsuzluklar nedeniyle halka açık şirketlerin yönetimlerine sorumluluk yükleyen, şirket yöneticileri ile ilgili çok ciddi bir takım suçların tanımlandığı ve cezaların öngörüldüğü, şirketlerin karar verme sisteminde etkili olan diğer kişilerle ilgili bir takım yeni yükümlülüklerin getirildiği ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmediği durumlarda uygulanacak yaptırımların düzenlendiği bir kurumsal yönetim kanunu olup Amerika'daki halka açık şirketlerin kurumsal yönetimlerinin güçlendirilmesini sağlamaya yönelik düzenlemeleri içermektedir.

ABD'den sonra Avrupa'da da birçok büyük firmada ortaya çıkan skandallar, finansal raporlamanın, denetimin ve kurumsal yönetişimin gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu nedenle Avrupa Komisyonu, 8. Direktifi (8th Company Law Directive) modernize eden bir yönerge (The Commission's Communication of 21 May 2003 on "Modernising Company Law and Enhancing Corporate Governance in the European Union") hazırlayarak Parlamento'ya sunmuştur.

21. Yüzyıla girerken dünyada zaten alternatif bir muhasebe sistemi uygulaması arayışı ve bu yönde bir çerçeve oluşturma çabası vardır. Enron şirketinin iflasına kadar ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'nin (US GAAP) kendi kendine yeten bir yapıda olduğu düşünülmekteydi. Enron olayıyla birlikte bu standartların Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ile uyumlaştırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu da Enron olayı öncesi kendi muhasebe standartlarının en iyisi olduğunu düşünen Amerika'nın Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (IFRS) yönelmesine neden olmuştur.

Halka açık şirketlerin kamuya sundukları finansal raporlar şeffaf, tam, doğru ve karşılaştırılabilir nitelikte olduğu takdirde kamunun finansal raporlamaya duyduğu güven tekrar kazanılabilir.

ABD'de ve Avrupa'da yaşanan şirket skandalları, ülkemizde bankacılık sektöründeki yolsuzluklar; SPK, BDDK gibi kural koyucuları harekete geçirmiş; ortaya çıkan gelişmeler ışığında yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Küreselleşme ile birlikte ülkemizin de gelişmiş finans piyasalarında rekabet edebilme gücünün var olması için yapılması gerekli olan değişiklikler henüz bitmemiştir. Alınması gereken tedbirleri üç alanda ele almak mümkündür: Bunlardan birincisi muhasebe standartları açısından, ikincisi bağımsız denetim standartları açısından, üçüncüsü ise kurumsal yönetim süreci açısından alınması gereken tedbirler olarak ifade edilebilir.

Ülkemizde finansal raporlama standartlarını belirleyen kurumlar birden fazladır. Maliye Bakanlığı, tebliğleri ile tüm işletmeleri yönlendirmektedir. SPK, çıkarttığı tebliğler ile halka açık şirketleri, aracı kurumları, yatırım ortaklıkları ve yatırım fonlarını yönlendirmekte, BDDK, tebliğleri ile bankalar ve özel finans kurumlarını ilgilendirmekte, Hazine Müsteşarlığı yayınladığı tebliğlerle sigorta, finansal kiralama şirketleri ve faktoring şirketlerine yönelik muhasebe düzenlemeleri yapmaktadır. Buradan da görülüyor ki; ülkemizde finansal raporlama ile ilgili standartları belirleyen çok fazla kurum ve kuruluş vardır.

Bu çok başlı yapının neden olduğu karmaşayı önlemek adına muhasebe standartları açısından alınması gereken en önemli tedbirlerin başında, TMSK'nın daha güçlü bir kurum haline getirilerek, her sektörün kullanabileceği ortak muhasebe standartlarını belirlemesini ve bunları uygulamaya koymasını sağlamak gelmektedir.

Ülkemizde bağımsız denetim standartları açısından alınması gereken tedbir; Muhasebe Standartları Kurulu gibi bir Denetim Standartları Kurulunun oluşturulması ve sadece bu kurul tarafından uluslararası normlara uygun denetim standartlarının yayınlanması ve bunların uygulamaya konmasıdır.

Dünyadaki uygulamalara paralel olarak ülkemizde kurumsal yönetim konusunda alınacak tedbir TTK'da mali işler müdürü ve denetim kurulunun sorumluluklarının yeniden yapılandırılması ve netleştirilmesidir.

KAYNAKÇA

- Agrawal, Anup, Sahiba Chadha: "Corporate Governance and Accounting Scandals", Current Draft: July 2003. (Çevrimiçi) http://www.afajof.org/Pdf/2004program/UPDF/P666_Corporation_Finance.pdf, 18 Şubat 2004.
- Ararat, Melsa: "Kurumsal Yönetim ve Şeffaflık", VI. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu, İSMMM Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 127-131.
- Arens, Alvin A., James K. Loebbecke: **Auditing An Integrated Approach**, 7. bs.yy., Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, N.J., 1997.
- Artunç, Burak: "Özel Amaçlı Varlıklar ve Bilanço Dışı Muhasebeleştirme Yöntemi Olarak Kullanımları", Yeterlik Etüdü, Sermaye Piyasası Kurulu Ortaklıklar Finansmanı Dairesi, Ankara, Ekim 2002.
- Ataman, Ümit, Rüstem Hacırüstemoğlu, Nejat Bozkurt: **Muhasebe Denetimi Uygulamaları**, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., 1. bs, İstanbul, Ocak 2001.

- Aytekin, Selda: “Muhasebe Açısından Şirket Yönetimine, Düzenleyici Otoriteye ve Denetçiye Düşen Sorumluluklar”, **VI. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu**, İSMMMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 132-138.
- Barigazzi, Jacopo: “Parmalat Heat Turned Up, Citigroup Sued”, (Çevrimiçi) <http://www.reuters.com>, 8 Ocak 2004.
- Benston, George J., Al L. Hartgraves: “Enron: What Happened and What We Can Learn From It”, **Journal of Accounting and Public Policy**, 21 (2002), pp.105-127, (Çevrimiçi) www.elsevier.com/locate/jaccpubpol.
- Berker, Ayşe Botan: “Finansal Raporlama Uygulamalarında Uluslararası Standartlara Geçiş”, TÜSİAD, Temmuz 2003.
- Bolkestein, Frits: “Corporate Governance in Europe”, Conference on Corporate Governance at Clifford Chance Amsterdam, 30th January 2003.
- Bozkurt, Nejat: **Muhasebe Denetimi**, Alfa Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 2. bs., İstanbul, 1999, s. 27.

- Cansen, Ege: "Muhasebe Sahtekârlıkları", **Hürriyet Gazetesi**, 30 Ocak 2002.
- Cansen, Ege: "Muhasebenin Sınırları II", **Hürriyet Gazetesi**, 5 Haziran 2002.
- Cansen, Ege: "Muhasebe Hileleri", **Hürriyet Gazetesi**, 3 Temmuz 2002.
- Cansen, Ege: "Batan Firmalar", Oyunun Kuralı, **Hürriyet Gazetesi**, 1 Şubat 2003.
- Cansızlar, Doğan: Kurumsal Yönetim İlkeleri, Sermaye Piyasası Kurulu, Temmuz 2003.
- Cantekinler, Müşfik, "Sarbanes-Oxley Act ve AB ile Ülkemize Etkileri", **Activeline**, Ocak 2003, s. 22.
- DiPiazza Jr., Samuel A., Robert G. Eccles: **Building Public Trust : The Future of Corporate Reporting**, John Wiley&Sons, Inc., PricewaterhouseCoopers, 2002.
- Editorial: "Policy Reforms In The Aftermath Of Accounting Scandals", **Journal of Accounting and Public Policy**, Volume 21, Issue 4-5, Winter 2002, pp. 281-286.
- Erdamar, Cengiz, Feryal Orhon Basık: **Finansal Muhasebe ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi**, Dönence, İstanbul, 2003.

- Erdönmez, Pelin Ataman: “Kurumsal Yeniden Yapılandırma”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 44, 2003, s. 23-41.
- Ertuna, Özer: “21. Yüzyılın Başında Muhasebenin Gündemi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 17, Ocak 2003, s. 8-13.
- Fox, Loren: **Enron The Rise and Fall**, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2003.
- Güngör, A. Feridun: “Uluslararası Gelişmelerin Türkiye’deki Kurumsal Yönetim Üzerine Etkileri”, I. Uluslararası TÜRMOB-ACCA Ortak Konferansı, 14 Mayıs 2004.
- Güngör, A. Feridun: “ABD’de Yeni Muhasebe Denetim Yasası ve Türkiye’deki Yansımaları”, MUFAD Yuvarlak Masa Toplantısı, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 18, Nisan 2003, s. 75-90.
- Güredin, Ersin: **Denetim**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 10. bs., İstanbul, Ekim 2000.
- Hartgraves, Al. L., George J. Benston: “The Evolving Accounting Standards for Special Purpose Entities and Consolidations”, **Accounting Horizons**, Volume: 16, Issue: 3, September 2002, pp. 245-259.

- IFAC: **Enterprise Governance – Getting the Balance Right**, February 2004.
- IFAC: **Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting: An International Perspective**, July 2003.
- İbiş, Cemal, Ayça Akarçay: “IOSCO Deklarasyonu ve Menkul Kıymet Borsalarında IAS’ın Uygulanması Süreci”, **VI. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu**, İSMMMMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 244-255.
- Kaya, İdil: “FASB-IASB Anlaşması ve Global Finansal Muhasebe Standartlarına Doğru”, **VI. Türkiye Muhasebe Denetim Sempozyumu**, İSMMMMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 222-243.
- Köse, Ahmet K., Fatih Yılmaz: “Mesleki Yeterlilik Öncesi IFAC’ın Mesleki Kuralları”, **VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, İSMMMMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s. 28-52.
- Meigs, Robert F., Walter B. Meigs: **Accounting: The Basis for Business Decisions**, 8.bs. y.y., McGraw-Hill, Inc., Singapore, 1990.

- Meigs, Robert F., Walter B. Meigs: **Financial Accounting**, 7.bs.y.y., McGraw-Hill, 1992.
- Mutlu, Mustafa: “Sistem Çöküyor!”, Süper Balon Patlıyor mu?, Bölüm-3, **Star Gazetesi**, 21 Temmuz 2002.
- Nobes, Christopher W.: **A Survey of National Accounting Rules Benchmarked against International Accounting Standards**, GAAP 2001.
- Önder, Türkan: “Amerika’da Yatırımcılar Nasıl Korunmaktadır? Bağımsız Denetimde Bağımsızlık İlkesinin SEC (Securities and Exchange Commission) ve SPK Açısından İncelenmesi”, **V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, İSMMM Yayınları: 32, İstanbul, Aralık 2001, s. 183-198.
- Özbirecikli, Mehmet: “ABD Yeni Muhasebe Meslek Yasası: Amerika Birleşik Devletleri 107. Kongresinde Kabul Edilen Yeni Muhasebe Meslek Kanunu – I”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:17, Ocak 2003, s. 98-102.
- Özgür, Feridun: **Muhasebe İlkeleri**, 6. bs., İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No: 221, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No:115, İstanbul, 1989.

- Özilhan, Tuncay: “Özel sektörün İhtiyacı: Kurumsal Yönetim”, **Görüş**, Mart 2002, s. 6-7.
- Pekdemir, Recep: **Muhasebe Mesleğinde Uzmanlaşma**, İSMMMO Yayınları: 27, İstanbul, 1999.
- Peker, Alparslan: **Modern Yönetim Muhasebesi**, 4. bs., İ.Ü. İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 53, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1988.
- Poroy, Reha, Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu: **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, Gözden Geçirilmiş, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 9. Bs., Beta Yayınları, İstanbul, Kasım 2003.
- Powers, William C., Raymond S. Troubh, Herbert S. Winokur: Report of Investigation By The Special Investigate Committee Of The Board Of Directors Of Enron Corp., February 1, 2002.
- PricewaterhouseCoopers: Navigating the Sarbanes Oxley Act 2002, March 2003.
- Rezaee, Zabihollah: “Causes, Consequences and Deterrence of Financial Statement Fraud”, **Critical Perspectives on Accounting**, 15 December 2002, s. 1-22.

- Saltoğlu, Muge: “Yaratıcı Muhasebede ˆzel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron ˆrneđi”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Turmob, Yıl: 3, Sayı: 10, Eylül 2003, s. 107-116.
- Sarioğlu, Kerem: “Enron Olayı”, **Yˆnetim**, İ.. İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Dergisi, Yıl: 13, Sayı: 43, Ekim 2002, s. 49-53.
- Selvi, Yakup, Murat Kıyılar: “Mesleki Yeterlilik Sonrası IFAC’ın Mesleki Kuralları”, **VI. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, İSM MMO Yayın No: 49, İstanbul, 2004, s.78-90.
- Seviğ, Veysi: “Yeni Bankalar Kanunu”, <http://www.turbob.org.tr/turbob/basin/22-12-2003.htm>, 4 Mart 2004.
- Shantz, Paul: “Enron’un Hatalarından Ders Almak”, ˆev. Leyal Erkutoğlu, **İç Denetim**, Bahar 2002, s. 40-41.
- Singleton-Green, Brian: “Enron: Dolandırıcılık Sistemi Nasıl ˆalıřtı”, ˆev. Cengiz Toraman, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 16, Ekim 2002, s. 55-57.
- Singleton-Green, Brian: “Enron’a Karşılık Vermek”, ˆev. Cengiz Toraman, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 16, Ekim 2002, s. 58-59.

- Thomas, C. William: The Rise and Fall of Enron”, Professional Issues, April, 2002, (Çevrimiçi)
<http://www.aicpa.org/pubs/jofa/apr2002/thomas.htm>, 6 Ekim 2002.
- Toraman, Cengiz: “Enron Olayı ve Bu Olaydan Çıkarılması Gereken Dersler”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 15, Temmuz 2002, s. 84-90.
- Tosun, Kemal: **İşletme Yönetimi**, 5. bs., İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No. 226, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No. 120, İstanbul, 1990.
- Üstünel, Bülent: **Mali Tablolar**, Denet Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Yalkın, Yüksel Koç: **Genel Muhasebe İlkeleri-Uygulaması ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları**, Genişletilmiş 9. bs., Turhan Kitabevi, Ankara, 1995.
- Yazıcı, Mehmet: “Kurumsal Muhasebe Denetimi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 17, Ocak 2003, s. 26-33.
- Yeğınboy, Yasemin: “Küreselleşen Dünya’da Türkiye’deki Muhasebe Denetimi Gerçeği”, **V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, İSMMM Yayınları: 32, İstanbul, Aralık, 2001, s. 293-336.

Tekdüzen Hesap Planı, Alkım Yayıncılık, 1996.

English Learner's Dictionary, Collins Metro.

Genel Ekonomi Ansiklopedisi, Milliyet, 1988.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı: 403, Ankara, 1982.

“Sarbanes-Oxley Yasası”, **Bilanço Dergisi**, Turmob, Sayı: 74, Aralık 2002, s. 12-15.

“AB’den Yeni Denetim Direktifi”, **Bilanço Dergisi**, Turmob, Sayı: 90, Nisan 2004, s. 13-14.

“ABD’de Denetim Mesleği Mercek Altında”, **Bilanço Dergisi**, Turmob, Sayı: 64, Şubat 2002, s. 8-10.

“Muhasebe Standartları Kurulu Çalışma Esasları Belirlendi” **Bilanço Dergisi**, Turmob, Sayı: 90, Nisan 2004, s. 12.

“Parmalat Skandalıyla Denetime Yeni Standartlar Geldi”, **Bilanço Dergisi**, Turmob, Sayı: 90, Nisan 2004, 10-11.

“Parmalat”, **Bilanço Dergisi**, Turmob, Sayı: 88, Şubat 2004, s. 2-4.

“107 Milyar Dolarlık Tarihi Şirket Çöküşü”, **Hürriyet Gazetesi**, 23 Temmuz 2002.

“267 Milyar Dolarlık İflas”, **Milliyet Gazetesi**, 15 Ağustos 2002.

“Worldcom’un İflası İçin Düğmeye Basıldı”, **Hürriyet Gazetesi**, 28 Haziran 2002.

“ABD’de Skandalın Yeni İsmi Xerox”, **Hürriyet Gazetesi**, 29 Haziran 2002.

“Enron’un Türkiye’deki Yatırımının Peşindeler”, **Milliyet Gazetesi**, 10 Ağustos 2002.

“HKSA Rejects Call for Oversight Board”, **Business South China Morning Post**, 22 Kasım 2002.

“Auditors Divided On External Watchdog”, **The Standard**, 22 Kasım 2002, s. 6.

United State Permanent Subcommittee Report, The Role of The Board of Directors in Enron’s Collapse, July 2002.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, **Muhasebe Uygulama Yönetmeliği**, 22.06.2002 Tarihli 24793 Mükerrer sayılı Resmî Gazete.

SPK, Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ, Seri: XI, No: 25.

SPK, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Seri: X, No: 19.

Türkiye Muhasebe Standardı 1, (Çevrimiçi)<http://www.tmsk.org.tr>

SPK, Kurumsal Yönetim İlkeleri, Temmuz 2003.

OECD-TÜSİAD, Kurumsal Yönetim İlkeleri, Yayın No. TÜSİAD-T/2000-06-285, İstanbul, Haziran 2000.

TÜSİAD, Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi, İstanbul, Aralık 2002, Yayın No. TÜSİAD-T/2002-12/336.

Audit of Company Accounts: Commission proposes Directive to Combat Fraud and Malpractice, 16th March 2004,

http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.gettxt=gt&doc,

18 Mayıs 2004.

Communication From The Commission To The Council and The European Parliament – Reinforcing The Statutory Audit In The EU, **Official Journal of the European Union**, C 236, 2.10.2003, s. 2, [http:// europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2003/c_236/c_23620031002en0020013.pdf](http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2003/c_236/c_23620031002en0020013.pdf), 18 Mayıs 2004.

(Çevrimiçi) <http://www.sarbanes-oxley.com>

(Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

Introduction to International Education Standards:(Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

IES 1:Entry Requirements to a Program of Professional Accounting Education, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

IES 2: Content of Professional Accounting Education Programs, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

IES 3: Professional Skills, paragraph 2-3, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

IES 4: Professional Values Ethics and Attitudes, paragraph 2, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.

IES 5: Practical Experience Requirements, paragraph 2, (Çevrimiçi) <http://www.ifac.org>, 4 Kasım 2003.